

Norges miljø- og
biovitenskapelige
universitet

Masteroppgave 2017, 30stp
Institutt for naturforvaltning

Turister på utrygg grunn

- En kvalitativ studie av turistenes forutsetninger, kompetanse og risikoforståelse tilknyttet fjellturen til Trolltunga.

Tourists on unsafe grounds

- A qualitative study of the tourists' prerequisites, competence and understandings of risks associated with the hike to Trolltunga.

Peter Fredheim Oma
Naturbasert reiseliv

Turister på utrygg grunn

En kvalitativ studie av turisters forutsetninger, kompetanse og risikoforståelse tilknyttet fjellturen til Trolltunga

Fotograf: Lars Arvid Oma, Hardanger Media

”Knut Hamsun saa i turisttrafiken ikke alene en fare, men noget henimot den absolutte undergang. Den hadde gjort mange stolte og selvstændige nordmænd avhengig av drikkepenger – og til et folk ved grinden med hatten i haanden. Naar turisttrafiken fra nu av utelukkende kan paaregne velvilje, beror det paa at Norge ikke kan undvære den. Og Europa kan ikke undvære det norske høifjeld. For os betegner denne trafik i fremtiden svimlænde indtægter. Strømmen mot det norske høifjeld vil vokse i de nærmeste 50 aar. Det blir noget som slaar alle vore forestillinger i dag”.

Nationen, 26. februar 1927 (sitert av Haukeland, 2011).

Forord

Denne masteroppgaven markerer slutten på fem kunnskapsrike og givende år ved NMBU. Masteroppgaven representerer i så måte avslutningen på min toårige fordypning i mastergraden i naturbasert reiseliv. Masteroppgaven utgjør 30 studiepoeng og er skrevet i perioden 1. januar til 12. mai 2017.

Arbeidet og prosessen med denne oppgaven har vært lærerikt og spennende, men i perioder også krevende. Jeg håper denne oppgaven kan bidra med nyttig kunnskap og innsikt i diskusjonen og jobben videre med besøksforvaltning ved norske naturattraksjoner.

Jeg vil rette en stor takk til min hovedveileder Øystein Aas, for å være svært tilgjengelig for utvekslinger av ideer og tanker rundt oppgavens innhold og struktur. Øystein har gitt konstruktive og rettleidende tilbakemeldinger som har vært til stor hjelp. Videre rettes en takk til Hans Jørgen Andersen ved Reisemål Hardanger Fjord AS for relevante innspill og et godt fagmessig samarbeid, samt økonomisk bidrag til feltarbeidet. Takk til familien Stave i Odda for husrom og hjerterom i anledningen feltarbeidet mitt sommeren 2016.

Til slutt vil jeg gjerne takke forloveden min, Katrine, for uunnværlig støtte underveis i prosessen, samt støtten jeg har fått fra familie og venner.

Norges miljø- og biovitenskapelige universitet

Ås, 12. Mai 2017

Peter Fredheim Oma

Sammendrag

Trolltunga har på noen få år blitt en verdenskjent naturattraksjon, og i takt med et økende besøkstall har antallet redningsaksjoner på Trolltunga steget de siste årene. Med denne studien har jeg forsøkt å skaffe kunnskap om forutsetningene et utvalg av turister på Trolltunga har for ferdsel i norsk natur. Studien har som formål å generere informasjon om hvilken kunnskap og erfaringer turistene besitter tilknyttet den type ferdsel i naturen som det å besøke noen kjente norske fjellattraksjoner innebærer, herunder hvordan de forstår og opplever risiko relatert til fjellvandring. Bruerkunnskap om turistene som besøker norsk natur er nødvendig for å sikre gode og trygge opplevelser, og bærekraftig forvaltning av natur, reiseliv og friluftsliv. Datamaterialet er samlet inn gjennom dybdeintervjuer (både av enkeltpersoner og grupper), og observasjoner gjennomført på mine turer til og fra Trolltunga. Det teoretiske rammeverket for diskusjonen består av relevante teorier fra ulike fagfelt; Pyles teori "extinction of experience", sammenhengen mellom personlig kontakt og erfaring med natur og tilgang på naturområder gjennom oppveksten, og kunnskapen, natursynet og besøksvilligheten man besitter i voksen alder, samt Beedies kropps- og erfaringsbaserte naturkunnskap, representert ved en "alpinisme habitus". Informantenes risikopersepsjon tilknyttet ferdsel i naturen blir diskutert i lys av de overnevnte psykologiske, sosiale og kulturelle bidragene.

Flertallet av informantene beskriver turen til Trolltunga som en av hovedgrunnene for valget av Norge som feriedestinasjon. Informantene representerer store variasjoner i kunnskap og erfaringer ved ferdsel i naturen. Et fåtall av informantene kan vise til erfaringer fra lignende turer, og mange beskriver turen som den lengste og hardeste turen de har tatt del i. Flertallet av informantenes mangel på direkte kontakt og erfaringer med naturen avdekker ulike oppfatninger av hva som *er* natur og videre hva begrepet *turerfaring* innebærer, noe som får videre komplikasjoner for hvordan de oppfatter kravene for deltagelse på turen til Trolltunga. Observasjonene mine avdekker til sammenligning også enkelte turistenes mangel på kroppslige erfaringer med ferdsel i ulendt terreng, som arter seg for eksempel gjennom dårlig balanse og koordinasjon. Mangelen på kropps- og erfaringsbasert kunnskap med ferdsel i naturen viser seg å fremme færre refleksjoner rundt egen risikopersepsjon i forhold til turen, og mangel på erfaring fra lignende turer vanskeliggjør også informantenes tolkning og forståelse av den informasjonen som gis om utstyr, fysiske krav for at turen skal kunne gjennomføres. Det fremkommer generelt få refleksjoner over risikoaspekter ved ferdsel i naturen, noe som kan forklares ved psykologiske, sosiologiske og kulturelle bidrag til informantenes risiko-

persepsjon. Oppgaven gir innsikt til videre arbeid med informasjon og forebygging av ulykker på trolltunga og andre attraksjoner i norske fjell som tiltrekker seg mange uerfarne besøkende. Norge som reiselivsdestinasjon behøver kunnskap om tilreisende turisters motiver for naturopplevelser og tilhørende forståelser av risiko. Ved et større fokus på turistenes kroppslige kontakt med natur kan videre forskning bidra med å belyse både psykologiske og sosiale prosesser som angår risikopersepsjonen mellom menneske og natur.

Abstract

In a few years Trolltunga has become a world-renowned natural attraction. As a growing number of visitors, the number of rescue operations on Trolltunga has increased in recent years. This study attempts to generate knowledge about the Trolltunga-tourist's prerequisites for hiking in Norwegian nature, by focusing on which knowledge and experience the tourists have with hiking in nature, and how they understand and experience the risk associated with mountain hiking. User knowledge about the tourists who visit Norwegian nature is necessary to ensure good experiences, sustainable management of nature, tourism and outdoor life. The data is collected through in-depth semi-structured interviews (15 informants) and observations conducted along my hikes to Trolltunga during the field work. The theoretical framework for the discussion consists of relevant theories from different disciplines; Pyle's theory of "extinction of experience", the connection between personal contact with nature and access to natural areas through the childhood, and the knowledge, perception of nature, and willingness to visit nature areas in adult life, as well as Paul A. Beedie's body and experience-based nature knowledge, represented by a "alpinism Habitus ". The informants' risk perception associated with the trip is discussed in the light of psychological, social and cultural contributions.

The majority of the informants describe the trip to Trolltunga as one of the main reasons for visiting Norway. My informants represents large variations according to knowledge and experience with outdoor hiking. Few of the informants can refer to experiences from similar hikes and many describe the hike as the longest and hardest hike they have participated in. The majority of informants' lack of direct contact and experience with nature reveals different perceptions of what nature *is* and what the term *hiking-experience* implies, which causes further complications for how they perceive the requirements for participation on the hike to Trolltunga. My observations also reveal a lack of bodily experience with hiking in rough terrain, which came visible through lack of balance and coordination. The lack of bodily and experience-based knowledge with hiking in nature turns out to promote fewer reflections about own risk perception in relation to the hike. The informants had generally few reflections on the risk aspect regarded to hiking in nature, which can also be explained by psychological, sociological and cultural contributions to the informants' risk perception. This assignment provides insight into further work with the information and further prevention of accidents at Trolltunga and other attractions in Norwegian mountains that attract many inexperienced visitors. As a tourism destination Norway need knowledge about the tourists' motives for

nature experiences and accompanying perceptions of risk. By focusing on the physical contact with nature, further research may help to illuminate both psychological and social processes that concern the risk reception between man and nature.

Innholdsliste

1	Innledning.....	1
1.1	Bakgrunn for valg av tema	1
1.2	Formålet med oppgaven	2
1.2.1	Hovedproblemformulering	3
1.3	Avgrensning av oppgaven.....	3
1.4	Begrepsavklaring.....	4
2	Teori	7
2.1	Drivkreftene bak naturopplevelsen	7
2.2	Naturkunnskap og fjellerfaring	8
2.2.1	"Extinction of experiences"	8
2.2.2	Erfaringsbasert kunnskap og ferdigheter	10
2.3	Fra alpinisme til fjellbasert opplevelsesturisme	12
2.3.1	Ferien formes av hverdagslivet.....	13
2.4	Risiko som en dimensjon i reiselivssammenheng	14
2.4.1	Risikopersepsjon i turismen.....	14
2.5	Psykologiens tilnærming til risikopersepsjon	15
2.5.1	Informasjonsprosessering	15
2.5.2	Risiko som følelser	16
2.5.3	Psykologiske forsvarsmekanismer	16
2.6	Sosiologiske og kulturelle bidrag til risikopersepsjon.....	17
2.7	Forskning på risikoaspektet i turisme	18
2.7.1	"Opplevelsesturismens paradoks"	20
2.8	Forming av risikopersepsjon gjennom media.....	21
2.9	Oppsummering av teori	22
3	Caseområdet.....	23
3.1	Trolltunga og turen dit.....	23
3.2	Odda som turistbygd.....	24
4	Metode.....	25
4.1	Studiens vitenskapsteoretiske grunnlag	25
4.1.1	Kroppsfenomenologi og fenomenologisk kunnskaps sosiologi	25
4.1.2	Idealtyper og kunnskapsforråd	25
4.1.3	Kunnskap som en felles sosial konstruksjon	26
4.1.4	Vitenskapsteoriens implikasjoner for studien	27
4.2	Valg av metode - hvorfor kvalitativ forskningsmetode?	27
4.2.1	Semistrukturerte intervju	28
4.2.2	Gruppeintervju	28
4.3	Intervjuguiden	29
4.4	Identifisering og rekruttering av informanter.....	29
4.5	Gjennomføring av intervjuene	30
4.6	Observasjon som metode	30
4.6.1	Gjennomføring av observasjon.....	30
4.7	Analysen - Transkribering og fremstilling av resultatene.....	31
4.8	Diskusjon av metodevalg	32
4.9	Vurdering av datakvalitet.....	33

4.9.1	Reliabilitetsdrøfting av forskerrollen	33
4.9.2	Feltarbeid i en fremmed kultur	34
4.9.3	Datamaterialets reliabilitet.....	34
4.9.4	Validitet	36
4.10	Mulige feilkilder	37
4.11	Etiske vurderinger.....	37
5	Resultater	39
5.1	Hva kjennetegner informantene i forhold til sosio-demografiske variable og reisemetoder?	39
5.2	Norge og Trolltunga som trekkplaster for valg av Norge som destinasjon	41
5.3	Betydningen av natur og fri ferdsel (Allemannsretten)	42
5.4	Tilgang og bruk av informasjon i forberedelsen	43
5.4.1	Forståelsen av informasjonsplakat	45
5.5	Vurdering av egne forutsetninger for ferdsel i norsk natur.....	46
5.5.1	Erfaring med friluftsliv og ferdsel i naturen – fra oppveksten og praktisering i dag	46
5.5.2	Erfaringer fra tilsvarende turer.....	47
5.6	Forberedelsen i forkant av turen	49
5.7	Opplevelsen av turen sammenlignet med forventningene/forestillingene turistene hadde i forkant av turen?	50
5.8	Risikoforståelse tilknyttet ferdsel i naturen og Trolltunga-turen	52
5.9	Mulige regulerende tiltak innenfor besøksforvaltningsstrategi.....	54
5.10	Observasjoner.....	55
5.10.1	Kroppslige ferdigheter i fjellterreng	55
5.10.2	Utrustning: klær, sko og oppakning.....	57
5.11	Oppsummering av sentrale funn.....	58
6	Diskusjon	59
6.1	Turistenes erfaringer og kunnskap om ferdsel i naturen	59
6.1.1	Ulike ideer om natur.....	59
6.1.2	Kunnskap og ferdigheter gjennom direkte erfaringer	60
6.1.3	Ulik forståelse av turerfaring	62
6.1.4	Kunnskap om utstyr, valg av klær og sko.....	64
6.2	Turistenes risikopersepsjon ved ferdsel i naturen.....	65
6.2.1	Erfaring som avgjørende faktor for risikopersepsjon	66
6.2.2	Psykologiens bidrag til risikopersepsjon	67
6.2.3	Effekten av psykologiske forsvarsmekanismer	68
6.3	Sosiale og kulturelle bidrag til risikoforståelse.....	70
6.3.1	Endringer i risikobilder – fra naturgitt til menneskeskapt risikobilde.....	70
6.3.2	Kulturelle risikokonstruksjoner	72
6.4	Turistenes forståelse og bruk av informasjon	73
6.4.1	Risikoaspektet som en "public secret"	74
6.4.2	"Den sosiale forsterkning av risiko"	76
7	Konklusjon og implikasjoner for forvaltningen og videre forskning	78
7.1	Forvaltningsmessige implikasjoner	79
7.2	Videre forskning	81
8	Litteraturliste	83

1 Innledning

1.1 Bakgrunn for valg av tema

På slutten av 1800-tallet fremmet Thomas Cook en idé om at det skulle bli en allemannsrett å reise og oppleve verden. I løpet av det tjuende århundret er denne ideen i stor grad blitt realisert i de rike vestlige industrilandene (Viken & Haukeland, 2014). En tydelig trend innenfor reiselivet er opplevelsesbasert turisme, en trend der turistene i økende grad fokuserer på opplevelsesverdien gjennom å være aktive (Innovasjon Norge, 2016). Opplevelsesturisme (iht. *adventure tourism*) skiller seg ut som en av de raskest voksende kategoriene innenfor reiselivet på verdensbasis (UNWTO, 2014).

Opplevelser i norsk natur er i økende grad etterspurt både av nasjonale og internasjonale turister, noe som merkes på besøkstallene ved for eksempel naturattraksjoner/destinasjoner som Trolltunga, Preikestolen, Kjeragbolten, Besseggen og Lofoten (Innovasjon Norge, 2015). Ved Trolltunga har besøkstallet økt fra 20 000 i 2013 til over 100 000 ved utgangen av 2016 (Røde Kors, 2016). Turistene ønsker å bevege seg ”back stage”, hvor man ikke lenger bare betrakter naturen som tilskuer, men også har muligheten til å ta aktivt del i opplevelsen av naturen (MacCannel, 1989). Det naturbaserte reiselivet som fenomen representerer dermed et spesielt forhold mellom turisme og naturmiljøer (Morgan & Dimmock, 2006). Fjell, innsjøer, hav, ørken, jungel, og andre naturområder representerer kontraster til hverdagen, og kan potensielt tilby turistene spennende, utfordrende og stimulerende (psykiske og fysiske) opplevelser (Beedie & Hudson, 2003). For mange turister er naturens estetiske og visuelle sider fengslende egenskaper og utgjør drivkraften bak hele reisen, mens for andre er naturens krefter og utfordringer svært attraktive gjennom aktiviteter som klatring, toppturer, terrengsykling, osv. (Morgan & Dimmock, 2006). Turistenes innsatsnivå, oppførsel og former for deltagelse vil dermed være med å skape en unik og ekstraordinær opplevelse av aktiviteten som utøves (ibid). Nettopp denne opplevelsen av det ekstraordinære fremstår som sentralt i turismen (Rojek & Urry, 1997). Reiselivet vokser raskt og blir stadig mer sammensatt i takt med samfunnsendringer, reiselivstrender og teknologiutvikling (Haukeland & Lindberg, 2001; Kamfjord, 2011). Bedre infrastruktur og teknologiutvikling øker mobiliteten til dagens turister. Naturopplevelser blir dermed i mye større grad tilgjengelig for flere turister enn tidligere. Sosiale medier er også med å skape en etterspørsel etter unike naturopplevelser gjennom distribusjon av spektakulære filmer og bilder (King & Beeton, 2006). På

bildetjenesten Instagram finnes det for eksempel per. dags dato 51 748 emneknagger om turen til Trolltunga. I tråd med disse endringsprosessene oppstår det nye bruksmønstre og endringer i folks atferd i rekreasjonssammenheng (Haukeland & Lindberg, 2001). Det store turisttrykket på noen naturområder, som ved Trolltunga, kan tiltrekke seg nye brukergrupper med nye oppfatninger av hva som er natur, hvorledes naturområder bør brukes, og ulike kunnskapsmessige forutsetninger for trygg ferdsel i naturen (Beedie, 2002; Haukeland & Lindberg, 2001). En trend som har blitt synlig de siste årene er økningen av ulykker og redningsaksjoner ved store naturattraksjoner som Trolltunga, Besseggen og Romsdalseggen (Se **Vedlegg 1**) (Røde Kors, 2016).

1.2 Formålet med oppgaven

Steinformasjonen Trolltunga, som henger 700 meter over Ringedalsvatnet ved Tyssedal i Odda kommune i Hordaland, har på noen få år blitt en verdenskjent naturattraksjon som tiltrekker seg store mengder turister fra hele verden. Utplasserte lasertellere administrert av Statens Naturoppsyn (SNO) viser en vekst på over 90% i antall besøkende fra 2014 til 2016 i perioden 6.juni til 24.oktober (årlige analyseperiode med utplasserte lasermålere). I analyseperioden (for 2016) ble det registrert et daglig gjennomsnitt på 940 personer. Onsdag 20. juli var den travleste dagen i løpet av analysert periode med 3,333 registrerte passeringer (Pers. med. Olaf Bratland, 29.11.2016) (Se **Vedlegg 2**).

I takt med et økende besøkstall har antallet redningsaksjoner på Trolltunga steget de siste årene. I 2014 ble det registrert fire aksjoner. I 2015 var det 23 aksjoner, mens tallet for 2016 endte opp på 42 aksjoner (Røde Kors, 2016). Informasjon fra Røde Kors, og gjennom media, avslører flere årsaker til utrykningene; folk gikk seg vill, mange var dårlig kledd og dårlig utrustet med for lite mat og drikke. Flere var i for dårlig fysisk form til å gjennomføre turen, og noen hadde uflaks og skadet seg underveis. Mange startet også turen for sent og ble dermed overrumplet av mørkets frembrudd (Røde Kors, 2016; NRK Brennpunkt, 2016; Sachse, Reinertsen & Evertsson, 2016; Fjelltveit & Nave, 2016; Pers. med. Røde Kors Odda, 22.08.2016 & 24.08.2016). Den store økning av redningsaksjoner begynner nå å tære på den frivillige beredskapen i Røde Kors. Foruten bruk av egen fritid, innebærer uttrykningene tapt arbeidsinntekt og store utgifter til dekking av personlig utstyr (NRK Brennpunkt, 2016; Røde Kors, 2016; Otterlei & Øystese, 2016).

Økningen av antall redningsaksjoner kan ha en naturlig årsakssammenheng grunnet den store besøksveksten. Altså en antagelse om at flere turister gir flere redningsaksjoner. I denne studien ønsker jeg derimot å belyse aspekter og kjennetegn ved turistene som kan være med å øke behovet for bistand og redning på visse norske naturbaserte turistattraksjoner. Mer spesifikt skal jeg undersøke hvilke erfaringer og forutsetninger turistene har for å ferdes i norsk natur, og hvordan de forstår og opplever risiko relatert til fjellvandring. Kunnskap om turistene som besøker norsk natur er nødvendig for å sikre gode opplevelser og forvalte friluftslivet og naturen på en bærekraftig måte. Etterspørselen etter norsk natur kommer nok ikke til å bli noe mindre i fremtiden, ettersom Norge har en langt mer uberørt og intakt natur sammenlignet med mange andre vestlige land (Haukeland & Lindberg, 2001). Det er derfor viktig å undersøke endringsprosesser i sammensetningen av turistene som kommer til Norge for å forstå hvem som er de nye kjøperne av reiselivsopplevelser i Norge. Både på lokalt og nasjonalt nivå trenger man slik kunnskap for politisk utvikling og planlegging innenfor reiselivsnæringen.

1.2.1 Hovedproblemformulering

Hvordan kan en bedre forståelse av turistenes forutsetninger for ferdsel i norsk natur, og påfølgende risikoforståelse, bidra til å bedre risiko-kommunikasjon knyttet til fjellturer i Norge, slik som Trolltunga-turen?

Forskningsspørsmål (FS)

1. Hvilke erfaringer og kunnskap har turistene med friluftsliv og ferdsel i natur?
 - a. Fra oppveksten i sitt hjemland og praktisering i hverdagen?
 - b. Fra turer som kan sammenlignes med turen til Trolltunga?
2. Hvordan forstår og bruker turistene informasjonen som gis om turen til Trolltunga?
 - a. I deres forberedelse og planlegging før turen?
3. Hvilken risikoforståelse har turistene knyttet til ferdsel i naturen?
 - a. Hvordan påvirker denne forståelsen gjennomføringen av turen til Trolltunga?

1.3 Avgrensning av oppgaven

Det store besøkstallet på Trolltunga har medført til økt slitasje på stier, samt forsøpling og visuell forringelse av natur- og landskapskvalitetene (Brennpunkt, 23.11.2016; Pers. med. Olaf Bratland, 29.11.2016; egne observasjoner). Et annet aspekt ved besøkstallet er den

økende trenden av ulykker og redningsaksjoner tilknyttet turen til Trolltunga (Røde Kors, 2016; Brennpunkt, 23.11.2016). I slike situasjoner som vi opplever på Trolltunga, og ved andre store naturattraksjoner i Norge, er det viktig å skille mellom utfordringene som oppstår for å avdekke årsaksforklaringer, sammenhenger og løsninger. Ofte er det flere sosiale, fysiske og miljømessige problemer som henger sammen som man må identifisere, avgrense og veie opp mot hverandre. Implikasjonene som oppstår kan være påvirket av en rekke faktorer slik som naturens fysiske rammer, aktivitetsform, utstyrsbruk, og de deltagende turisternes oppførsel, kunnskap og erfaring (Morgan & Dimmock, 2006). Med mine problemstillinger ønsker jeg å skaffe innsikt og kunnskap om sammensetningen av turistene på Trolltunga. Denne kunnskapen kan være nyttig for å forstå bakgrunnen for økningen av ulykker og redningsaksjoner, og eventuelle områder det videre bør fokusere på. Fokuset i studien har vært på utenlandske turister siden de toppe listen over turister som har blitt reddet ned de siste årene (Røde Kors, 2016, s. 16).

1.4 Begrepsavklaring

På grunn av reiselivsproduktets immaterielle, uatskillelige og heterogene karakter ser jeg det nødvendig å avklare hva som ligger i ulike sentrale begreper som brukes i denne oppgaven. I følgende avsnitt skal jeg gjøre rede for hva som menes med begrepene naturbasert reiseliv og opplevelsesturisme, og på hvilken betydning jeg henviser til ved bruk av disse begrepene senere i studien.

Reiseliv og turisme

UNWTO¹ definerer turisme som; ”... et sosialt, kulturelt og økonomisk fenomen som innebærer bevegelse av mennesker til land eller steder utenfor sitt vanlige miljø for personlige eller forretningsmessige/profesjonelle formål”. I følge Mehmetoglu (2007) representerer fenomenet turisme ferie- og fritidsreiser, mens begrepet reiseliv i tillegg representerer forretningsreiser som omhandler kurs og konferanser, og besøk hos venner og slekt (Mehmetoglu, 2007). I min studie benytter jeg meg av begrepet turisme og refererer til ferie- og fritidsreiser.

¹ Hentet fra <http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/Glossary+of+terms.pdf>. Lest 17.02.17

Naturbasert reiseliv

Selve begrepet ”naturbasert reiseliv” er for de fleste lett å forstå rent intuitivt, men er ”vanskelig å fange i eksakte termer”, påpeker Fredman, Wall-Reinius & Lundberg (2009, s. 6). Ser man til den generelle beskrivelsen av turisme (UNWTO), der turisme beskrives som ”menneskers reiser og aktiviteter utenfor deres vanlige hjem og arbeidsmiljø”, kan naturbasert reiseliv forstås som settingen og rammen der reisen og aktiviteter foregår. Foruten begrepet naturbasert reiseliv finnes mange andre beslektede begreper, slik som *naturturisme*, *eventyrturisme/opplevelsesturisme (adventure tourism)*, *villmarksturisme*, *miljøturisme* og *økoturisme*, som alle på en eller annen måte benyttes om mennesker som besøker, utøver aktiviteter og opplever naturen i turistsammenheng. Fredman et al. (2009) foreslår en vid definisjon av naturbasert reiseliv som bygger på den generelle definisjonen av reiseliv; ”Naturbasert reiseliv omfatter aktiviteter som foregår i naturen utenfor personens hverdagslige omgivelser” (oversatt fra Fredman et al., 2009 s. 27).

I denne studien benytter jeg meg av nevnte definisjon på naturbasert reiseliv (Fredman et al., 2009). Turistene på Trolltunga betrakter jeg som deltagere i det naturbaserte reiselivet, men også som utøvere av friluftsliv i henhold til miljøverndepartementets definisjon av begrepet; ”...opphold og fysisk aktivitet i friluft i fritiden med sikte på miljøforandring og naturopplevelse” (Miljøverndepartementet, 1986-1987: 12).

Opplevelsesturisme (adventure tourism)

Et annet mye brukt begrep innenfor reiselivet er *opplevelsesturisme*. For å definere hva som kjennetegner opplevelsesturisme viser jeg til definisjonen av *adventure tourism*, som opplevelsesturisme kan sees som en oversettelse fra. Adventure Travel Trade Association (ATTA) definerer *adventure tourism* som ”en reise som inneholder minst to av følgende tre elementer: fysisk aktivitet, besøk i naturlige omgivelser og kulturell opplevelse” (UNWTO, 2015). Tradisjonelt så har *adventure tourism* blitt beskrevet som ”kombinasjonen av reise, sport og utendørs rekreasjon (Beedie & Hudson, 2003), som fremhever ønsket om å oppleve elementer av risiko og fare for deltagerne” (Hall, 1992)(Sitert Kulczycki & Lück, 2009, s. 168). Martin og Priest (1986) påpeker at individer nødvendigvis ikke søker etter farer *per se*, men ønsker hovedsakelig å imøtekomme ferdigheter og kompetanse som situasjonens risiko krever. Aktiviteter man assosierer med rekreasjon i naturen, slik som fjellvandring, kajakkpadling, toppturer, klatring, mountain biking, er også typiske aktiviteter innenfor *adventure tourism*. Man skiller vanligvis aktivitetene mellom ”soft” og ”hard”, der forskjellen

ligger i høyere krav til ferdigheter, fysisk form og risikoelementer i "hard-adventure" (ATDI, 2016). Denne inndelingen er av en svært subjektiv karakter siden oppfattelsen av opplevelse (adventure) tilknyttet risiko og fare varierer fra person til person (Weber, 2001).

Opplevelsesturisme kan sees i lys av opplevelsesøkonomien, presentert av Pine og Gilmore (1999), hvor opplevelse brukes som en karakteristikk av dagens samfunn. Naturopplevelser representerer en individopplevd og subjektiv tilstand som kan beskrives både ved verdi og styrke, men også en investering av tid, med en start og en slutt (Söderlund, 1999). Turistens opplevelse er dermed avhengig av personlig deltagelse, absorbering og engasjement (Mossberg, 2007).

I denne oppgaven benytter jeg meg av begrepet opplevelsesturisme som en overordnet beskrivelse av turistene som ferdes til Trolltunga: De er gjennom reisen fysisk aktive i naturlige omgivelser, og utsetter seg for en tur som inneholder krav til deres fysiske og utstyrmessige forutsetninger, samtidig som den har et element av spenning og risiko. Min forståelse av begrepet favner bredt, da den dekker begrepet naturbasert reiseliv (iht. definisjonen til Fredman et al., 2009), samt definisjonen av opplevelsesturisme (adventure tourism) (UNWTO, 2014) og det tradisjonelle risikoelementet ved adventure tourism (Hall, 1992).

2 Teori

I første delen av teorikapittelet vil jeg beskrive hvordan egenskaper ved naturen fungerer som drivkrefter for turistens motiv for naturopplevelser. Deretter vil jeg komme inn på hvordan enkeltmenneskers kunnskap om, og kontakt med naturen, endres i takt med samfunnsutviklingen. Her kommer jeg inn på begrepet "extinction of experience" (Pyle, 1993), som omhandler hvordan mennesker i dagens samfunn stadig får mindre personlig kontakt med naturlige omgivelser, noe som fører til mindre kunnskap og et svakere emosjonelt forhold til naturen. Til slutt gjør jeg rede for en sentral trend innenfor opplevelsesturismen, hvor turister i økende grad tar del i aktiviteter i naturen som tidligere har vært forbeholdt erfarne og kunnskapsrike utøvere, ofte med helt spesielle ferdigheter.

Den store økningen av redningsaksjoner de siste årene gjør meg nysgjerrig på hvordan turistene på Trolltunga forholder seg til risiko tilknyttet ferdsel i naturen. For å skape en dypere forståelse for hva som ligger bak turistenes holdninger til risiko når de ferdes i naturen, viser jeg til begrepet risikopersepsjon. I korte trekk dreier denne teorien seg om hvordan mennesker forstår, opplever og oppfatter risiko, og omhandler videre menneskers bearbeiding av informasjon vedrørende uønskede hendelser. Jeg vil gjøre rede for risikopersepsjon ved hjelp av bidrag fra psykologi, kulturteori og sosiologi. I den siste delen av dette kapittelet vil jeg gjøre rede for medias informative funksjon tilknyttet destinasjoner og attraksjoner, men også medias konstruerende rolle av fysiske og sosiale realiteter (King & Beeton, 2006).

2.1 Drivkreftene bak naturopplevelsen

Hva som ligger i ideen om natur er mangfoldig og vil variere over tid og mellom ulike kulturer og individer (Castree & Braun, 2001; Cronon, 1995). Naturen kan for noen representere samfunnets motbilde, og dermed kan oppfatningen natur variere avhengig av hvilken samfunnstype som fungerer som naturens motsetning (Tordsson, 2010). "Naturen forteller ikke selv om hvordan den vil bli forstått" (Tordsson, 2010, s. 54), men oppfatninger av natur reflekteres gjennom ulike kulturers bruk av naturbegrepet. Opplevelsen og forståelsen av natur henger således tett sammen med menneskers perspektiver på verden og grensen mellom natur og kultur (fra urørt til fullstendig menneskepåvirket) (Miller & Spoolman, 2008). I så måte er forståelsen av natur refleksjoner av bredere sammenhenger, formet av erfaringer, kontekst og interesser hos den som ser (Castree & Braun, 2001; Cronon,

1995).

Mehmetoglu (2007) forklarer den økende interessen for naturbaserte opplevelser ut fra et modernistisk perspektiv, der han viser til trekk ved den moderne livsstilen og samfunnsutviklingen. Aktiviteter, identitet, jobb, teknologisk utvikling og sosiale verdier, former den moderne hverdagen, og har skapt et behov for turisme og reisen (Sharpley, 1999). Beedie & Hudson (2003) hevder naturen representerer romantiske forestillinger og estetiske og miljømessige verdier som er attraktive i det moderne samfunnet, hvor fragmentering og kompleksitet er normen. Ekte og autentisk natur kan dermed representere stabilitet i en verden som stadig blir mer destabilisert (Melucci, 1996). Opaschowski (1977) påpeker at naturen kan fungere som en viktig arena for selvrealisering og utfoldelse av sitt ”sanne jeg”, noe som kan være vanskelig i en ellers understimulert hverdag. Naturopplevelsen kan representere utfordring og underholdning, styrt av et grunnleggende ønske om å mestre eller utfolde seg selv gjennom en eudaimonisk tilstand. I denne tilstanden tåler turisten litt ekstra motstand for å nå målet og mestringsfølelsen ved å få til noe en virkelig vil (Jensen & Skallerud, 2015). I naturens tilværelse eksisterer det prosesser som mennesket ikke kan styre eller kontrollere, noe som fører til at vi møter andre krav til oss selv enn det som hverdagens situasjoner og omgivelser krever av oss (Aarskog, 2015).

2.2 Naturkunnskap og fjellerfaring

2.2.1 ”Extinction of experiences”

Mennesket har gjennom store deler av sin eksistens levd et liv *i* og *av* naturens brede spekter av tjenester og goder. Flere og flere mennesker har imidlertid gjennom de siste tiårene stadig mistet sin personlige og regelmessige kontakt med naturen (Soga & Gaston, 2016). Pyle (1993) omtaler dette fenomenet som ”the extinction of experience”, og beskriver hvordan vi mennesker mister erfaringer og kunnskap om naturen på grunn av stadig mindre personlig og direkte kontakt med naturen. Denne kontakten er avgjørende for å opprettholde et emosjonelt forhold til naturens omgivelser, og kan ikke erstattes av sporadiske erfaringer. Pyle (1993) argumenter videre for at reduksjonen av kontakt mellom mennesker og naturen er med på å skape en ”syklus av følelsesløshet, fremmedgjøring, apati og uforsvarlighet knyttet til alt som har med natur å gjøre” (Sitert av Nerland & Vikander, 2002, s. 9-10).

Turner, Nakamura og Dinetti (2004) og Grimm et al. (2008) trekker frem urbanisering som en sentral forklarende faktor for "the extinction of experience". De hevder at den menneskelige kontakten med naturen har forsvunnet på grunn av at menneskelige aktiviteter nå er konsentrert i urbane miljøer og i fravær av naturens systemer og prosesser. I dag lever mer enn halvparten av jordens befolkning i byer, og fra 1994 til 2014 har den urbane populasjonen steget med 1,6 milliarder (FN, 2014). Forskning viser at folk som bor langt unna naturområder, eller nært forringet natur, har liten regelmessig kontakt med natur sammenlignet med folk som bor nært landlige områder (Neuvonen, Sievänen, Tönnies, Kosekela, 2007; Soga, 2015).

Ginn og Demeritt (2009) og Colleony et al. (2017) påpeker at hva et menneske anser som natur er formet av oppvekstens naturomgivelser. På den måten forklarer de hvorfor mennesker oppvokst i større byer ofte kan besitte et bredt natursyn. For disse menneskene kan alt fra park i byen, til fjell og fjord, omtales som natur. Colleony et al. (2017) påpeker at mennesker oppvokst i urbane områder, og de med en svakere personlig forhold til natur, i større grad trekker frem byparker og andre "grønne områder" som naturområder. For noe som har vokst opp på landet, kan de nærliggende fjellene være den "ekte naturen", mens parken i byen er bare et grøntområde i en storby (Ginn & Demeritt, 2009). Naturopplevelsen fra barndommen er således også avgjørende for hvilke typer naturopplevelse folk er ute etter som voksen (Colleony et al., 2017). Colleony et al. (2017) argumenterer for at flere personer sannsynligvis vil oppleve en tilknytning til naturen, desto mindre de er nødt til å referere til spesifikke naturområder. Denne verdsettelsen av natur blir dermed basert på en bredere oppfattelse av natur som omfavner ethvert naturområde (ibid).

Nabhan og St. Antoine (1993) forklarer "the extinction of experience" ved å vise til sider ved barns oppvekstsvilkår i dagens teknologisamfunn. De påpeker at barns oppfatning av natur er utsatt for å bli redusert og forandret gjennom kontakten til en todimensjonal verden av bøker eller audiovisuelle verden av tv, video og dataspill. Denne virtuelle verdenen kan for mange erstatte utendørs naturopplevelser. Når barn i tillegg besøker naturen sjeldnere enn tidligere (Soga & Gaston, 2016), kan det resulterer i en lavere nysgjerrighet og kunnskap om den naturlige verden vi lever i (Pyle, 1993; Lindemann-Matthies, 2006). Skår og Krogh (2009) trekker frem et sentralt kjennetegn på dagens samfunn hvor barn stadig tilbringer mer tid i institusjoner som barnehage og skoler, hvor svært mye av fritiden er organisert, planlagt og kontrollert i regi av voksne. Dette resulterer i at barn tar del i færre spontane naturopplevelser

basert på eget initiativ. De erfaringene barn får med natur er dermed i stor grad avhengig av de voksnes egne interesser, prioriteringer og ønske om å tilbringe tid på utendørsaktiviteter (Skår & Krogh, 2009). Flere forskere har påpekt en klar sammenheng mellom barns opplevelser og kontakt med naturen i barndommen og besøksvilligheten og interessen for natur i voksen alder (Chawla, 1988; Bixler, Floyd, & Hammit, 2002; Colleony, Prevot, Jalme, & Clayton, 2017). Som voksen vil besøk i naturlige omgivelser videreutvikle relasjonen til naturen på bakgrunn av barndomsminnene om naturopplevelser, og på den måten vedlikeholdes og forsterkes forholdet til naturen (Colleony et al., 2017).

2.2.2 Erfaringsbasert kunnskap og ferdigheter

Fjellandskaper er attraktive reisemål for opplevelsesturister på grunn av sine store aktivitetsmuligheter i en setting som for mange er definisjonen på utfordring, mestring og opplevelse. Fjellet representerer samtidig ville og røffe elementer som fører til at aktivitetene innebærer risiko og farer (Beedie & Hudson, 2003). Dette er elementer som lenge har vært kjennetegn for selve rammene innenfor alpinisme², og som for mange fjellfolk³ har vært motiver for den ”ekte naturopplevelsen” (Vester, 1987).

Beedie (2002) viser til fjellvandrerens sett av egne rammer, som representerer preferanser som blir til etter mange års fjellerfaring. Dette er fysiske og sosiale rammer som er komponenter av selve settingen. Man får et fysisk kjennskap til fjellene ved å tilbringe tid gjennom f.eks. gåturer, toppturer, klatring og andre aktiviteter. Gjennom slike aktiviteter opparbeides det også kroppsbaserte erfaringer om ulike typer underlag, terrengformasjoner og høydeforskjeller, osv. Shilling påpeker at kroppen: ”ser, hører og tenker...føler (fysisk og emosjonelt), lukter og handler” (1993, s. 20, min oversettelse), og disse fysiske erfaringene er sentrale i livene våre gjennom en ”kroppslig dimensjon som er involvert i de fleste aspekter av vår eksistens - spesielt i etableringen av meningsfulle relasjoner med verden rundt oss” (Whitehead, 1990, s. 3, min oversettelse). Ved å tilbringe tid i naturen erfarer man også været store variasjoner, og hvordan ulike værphenomener spiller inn på aktivitetsformen, utfoldelsen og opplevelsen. Beedie (2002) understreker at fjellets uforutsigbarhet gjør at folk

² Oversatt fra ”mountainering”. Omfatter alpinisme i bred form: fjellvandring, fjellklatring, brevvandring, topptur. Kjennetegnes av aktivitetsformer som krever erfaring, teknisk kunnskap og god fysisk form.

³ Beskriver erfarne fjellvandrere som tilsvarer det som på engelsk omtales som ”a mountaineer”

aldri kan ”kjenne” fjellene fullstendig, og bare lignende og tidligere erfaringer kan fremme en rasjonell respons på forholdene fjellene representerer.

Det sosiale perspektivet refererer til hvordan man gjennom tid med andre erfarne fjellfolk skaper erfaring og kunnskap (Beedie, 2002). Denne sosialiseringprosessen innebærer at man absorberer ulike aspekter ved den aksepterte atferden som legger et grunnlag for hvordan man skal oppføre sammen med andre fjellfolk. De fysiske og sosiale rammene for alpinisme danner kunnskap og erfaring som hjelper folk til å forstå situasjoner som oppstår og hvilke handlinger som kreves for å oppnå en ønsket respons. En slik ramme for alpinisme er nødvendigvis ikke vanlig hos de fleste turister, noe som kan skape store utfordringer med tanke på sikkerhet og risiko (ibid).

I likhet med Beedie (2002), støtter også Tordsson (2010) seg på kroppsfenomenologiens tankesett:

I friluftslivet møter vi naturen ikke i første rekke som et diskursivt ordnet univers, men som konkrete sansekvaliteter. I friluftslivet omgås vi ikke kun med begrepene for snø – de ti-femten vi har på norsk (...) men i første rekke med snø som erfart realitet: Den som glinser i solen, som vi sklir over på ski, som faller i håret, som vi smelter til kaffevann eller graver en lun og lys hule i (2010, s. 290).

Tordsson (2010) viser til hvordan mennesket i friluftslivet og i møtet med naturen handler basert på en integrert respons på situasjonenes krav og muligheter. Det foregår en helhetlig samhandling med naturen, der også andre erkjennelsesveier enn de verbale og kognitive blir tatt i bruk (ibid). Utstyret og redskapene vi benytter oss av på tur i naturen blir sådan en del av våre erkjennelsesveier, en utvidelse av våre kropp (Merleau-Ponty, 1994);

I friluftslivet kan vi erfare det som om vi hadde nerve-ender på undersiden av skiene, når vi søker feste i oppoverbakken. I telemarksvingen er fremre ski et sanseorgan som tar inn løssnøens egenskaper. Med padleåren kan vi direkte avføle elvestrykets krefter og retning (Tordsson, 2010, s. 294).

I følge Beedie (2002) danner disse sosiale og fysiske rammene en ”alpinisme-habitus”,

basert på kroppslige teknikker og erfaringer som bare kan utvikles gjennom personlig kontakt med fjellene over lang tid. Beedie (2002) viser her til Pierre Bourdieus (1986) begrep habitus, som omhandler menneskers innrammede identitetsvalg. Aakvaag (2008) forklarer habitus som *"et system av kroppsliggjorte disposisjoner som regulerer hvordan vi oppfatter, vurderer og handler i den fysiske verden"* (sitert av Velvin & Krogh, 2012, *teoretisk rammeverk*, avsn. 2). Denne "alpinisme habitus" representerer ett felles sett av sosiale og erfaringsbaserte kunnskaper som kjennetegner det Schutz (1976) kaller for en "inn-gruppe". Kunnskapen utgjør innenfor denne gruppen en "sunn-fornuft-forståelse", og legger rammene for en felles orienteringsmodell der fornuften er kroppslig, basert på sanser, vår hjerne og kroppslige erfaringer (Shutz, 1976; Aase & Fossåskaret, 2014).

2.3 Fra alpinisme til fjellbasert opplevelsesturisme

Beedie og Hudson argumenter for at den tradisjonelle alpinismen har gjennom utviklingen av opplevelsesturismen blitt "inndelt, gjenoppfunnet og redefinert" (Beedie & Hudson, 2003, s. 627). Denne prosessen foregår ved flere aktiviteter; "klatring har blitt til sports-klatring, fjellvandring i eksotiske områder har blitt redefinert som trekking og sykling har beveget seg "off-road" som mountain-biking" (Beedie & Hudson, 2003, s. 626, min oversettelse). Alle disse begrepene representerer ulike kulturelle forståelser og reflekterer dermed verdiene til forskjellige mennesker (Beedie, 2002). Jerome (1979) eksemplifiserer dette fenomenet ved å vise til hvordan folk betrakter seg selv som klatrere fordi de "klatrer" fjell, til tross for at dette betyr at de går hele veien til toppen (uten noen form for klatring eller bruk av bestigningsutstyr). Beedie (2002) forklarer at slike fenomener kan oppstå ettersom faktumet er at selve "adventure-opplevelsen" er en idé og en subjektiv sinnstilstand der deltagerne som tar del i naturbaserte opplevelser selv kan definere hva deres "adventure" skal inneholde og representere. På denne måten blir skillet mellom "adventure" og turisme stadig mindre tydelig.

Beedie (2002) påpeker at tilgangen til opplevelser i naturen har økt som et resultat av globalisering og teknologiutvikling, men argumenter for at de sosiale konsekvensene av denne utviklingen i større grad er avgjørende. Beedie og Hudson (2003) hevder at opplevelsesturismen har sosialt konstruert opplevelsen slik at turister får tilgang til statusen og identiteten som "fjellfolk". Opplevelsesturismen fungerer således som en inngangsport til

alpinisme, som tidligere har vært forbeholdt dedikerte individer, som over mange år har gradvis ervervet ferdigheter og kunnskapen som definerer ”ekte” fjellfolk (Beedie, 2002).

Gjennom media har alpinisme blitt en ”opplevelses-aktivitet” som tiltrekker turister som nødvendigvis ikke har noen erfaring med fjellvandring og alpinisme (Beedie & Hudson, 2003). Nepal er ikke lengre nødvendigvis forbeholdt fjellfolk som gradvis har ervervet nok kunnskap til å kunne delta på slike høyfjells-ekspedisjoner, men er nå åpen for deltagelse for alle som har penger (ibid). Samtidig som man kjøper opplevelsen og medfølgende ekspertise, overrekker man også kontrollen til ekspertene. I sin studie av rafting-guider observerte Holyfield et al. at guider ofte klager over at turister tror de deltar i en aktivitet som er fullstendig kontrollert; ”Turistene tror de er i Disneyland, og at elven de rafter på går i ring slik at de ender opp der de startet, til tross for at de har beveget seg flere hundre høydemeter med elven” (2005, s. 180, min egen oversettelse).

Den teknologiske utviklingen innenfor utstyr er på den ene siden med å legge til rette for økt fjellbasert opplevelsesturisme. På den andre siden kan turister kjøpe seg det nyeste og beste utstyret på markedet med en forventning om at dette vil gjøre dem til dyktigere fjellfolk (Beedie, 2002). Denne investeringen kan for noen føles som en måte å gjøre fremskritt innenfor ulike aktiviteter, og en forbedring av egen status (Beedie & Hudson, 2003). Blant erfarne fjellfolk konstrueres det regler og koder for utstyr som kjennetegner seriøse fjellfolk og reflekterer et ønske om felles identitet (Beedie, 2002).

2.3.1 Ferien formes av hverdagslivet

Økt tilrettelegging, kommersialisering og akkomodasjon av hverdagslivets komfort inn i ferien, er i følge Beedie og Hudson (2003) med å opprettholde en beskyttende sone mellom den normale hverdagen i urbane omgivelser og den ekstraordinære opplevelsen gjennom ferien. Greenway (2005) argumenterer for at folk sjelden forlater de urbane rammene når de reiser ut i naturen, og dermed blir grensen mellom det normale livet og turisme stadig mindre tydelig. Ritzer og Liska (1997) hevder at hverdagslivet er strukturert, og for det meste lite krevende, noe som gjør at vi ikke er i stand til å håndtere ”situasjoner der vi kanskje må være tolerante ovenfor ineffektivitet og uforutsigbarhet” (sitert av Beedie, 2002, s. 13, min oversettelse). Ritzer og Liska (1997) går enda lengre når de foreslår at enkelte turister er; ”accustomed to the simulated dining experience at McDonald’s [they will not want to] survive on nuts and berries picked on a walk through the woods” (sitert av Beedie, 2002, s.

14). De argumenterer dermed for at enkelte turister bevisst søker etter inautentisitet, ved å minimere forskjellene mellom hjem og ferie. Det blir imidlertid for enkelt å forholde seg til naturbasert turisme som et primært søk etter inautentisitet, ettersom naturopplevelsen kan gi turisten ”noe” som hverdagen mangler. Dette ”noe” kan relateres til identitet og ideen om sitt ”ekte jeg”, og hele den sosiale betydningen for turisten (Beedie, 2002; Curtin, 2005; Kim & Jamal, 2007).

2.4 Risiko som en dimensjon i reiselivssammenheng

I dagens samfunn og hverdag forbindes risiko med noe negativt og truende, og som noe vi må prøve å unngå eller redusere. Short Jr (1984) forklarer risiko som sannsynligheten for at et individ vil oppleve fare. Aven og Renn (2010) støtter en slik definisjon, men peker også på fremtids-perspektivet av risiko, som innebærer en usikkerhet om fremtidige hendelser. Giddens (1999) argumenterer for at risiko er en sentral faktor i det moderne samfunnet. Han påpeker at nivået av risiko ikke har blitt høyere, men at risiko som en dimensjon er en økende faktor i nærmest alt vi tar oss til i den moderne tilværelsen (Giddens, 1999). Til tross for at vi prøver å redusere risikoen i vår hverdag tenderer det til at aksepten for risiko i fritidsaktivitetene stadig blir høyere (Cater, 2006). Innenfor ferie- og fritidsreiser representerer risiko mange ulike perspektiver ut fra hvordan folk opplever og forstår risiko. Ved flere naturbaserte aktiviteter er risiko ikke uønsket, men et sentralt element for selve motivasjonen for utfoldelsen av aktiviteten (Korstanje, 2009). I følgende avsnitt kommer jeg dypere inn på hvordan turistenes subjektive meningsdannelser former individuelle risikoforståelser, også kalt risikopersepsjon.

2.4.1 Risikopersepsjon i turismen

Hvordan folk forstår og opplever risiko kalles for risikopersepsjon, og omhandler videre menneskers fortløpende registrering av våre nære omgivelser, slik som gjenstander, andre mennesker, hendelser, og videre bearbeidingen av informasjon vedrørende uønskede hendelser (Renn, 2008; Sjöberg, 2000). I naturbaserte aktiviteter opererer turister innenfor rammer av reelle risikoer som involverer ”potensialet for å miste noe av verdi” (Priest, 1999, s.159), deriblant skade eller død på grunn av utstyrsfeil, menneskelige feil grunnet manglende ferdigheter eller ukontrollerbare naturfenomener (King & Beeton, 2006). Haddock (1993) definerer risiko ut fra tre perspektiver; absolutt, reell og opplevd risiko. Absolutt risiko omhandler en situasjons øvre grense for risiko (ingen kontroll av sikkerhet tilstede), mens den

reell risiko omhandler risikoen som er tilstede på et bestemt tidspunkt (absolutt risiko justert med sikkerhetskontroll). Den opplevde risikoen beskriver individets subjektive vurdering av den reelle risikoen på ett gitt tidspunkt. Turistenes egne subjektive avgjørelser tilknyttet disse reelle risikoene former deres egen risikopersepsjon og hvordan de velger å handle i ulike situasjoner. På denne måten spiller risikopersepsjon en sentral rolle i opplevelsesturismen, ved at denne prosessen legger grunnlaget for organisering og redegjøring av budskapet som genereres gjennom sansene (King & Beeton, 2006).

Weinstein (1980) påpeker at opplevelsen av risiko går utover den enkelte individs personlige oppfattelse, ved at den også er sosialt og kulturelt konstruert, reflektert gjennom verdier og historie. I følgende avsnitt skal jeg forklare ulike prosesser bak risikopersepsjon, hvordan den kan formes og styres, ved hjelp av bidrag fra psykologien, kulturteori og sosiologi. Presentert teori benytter jeg meg av i diskusjonskapittelet hvor jeg analyserer informantenes holdninger og atferd rundt deres risikopersepsjon ved turen til Trolltunga.

2.5 Psykologiens tilnærming til risikopersepsjon

Innenfor psykologiens tilnærming til risikopersepsjon har fokuset vært på den subjektive og intuitive forståelsen av risiko (Haukelid, 1999). I følge Gregory (1972) kan ikke persepsjonen sees som skapt direkte gjennom den opprinnelige stimuleringen, men må oppfattes som et sluttprodukt, en respons på mange psykologiske prosesser som har involvert forventninger, tidligere kunnskap, ønsker, behov og følelsesmessig tilstand. I min studie har jeg valgt å fokusere på disse psykologiske bidragene til risikopersepsjon; informasjonsprosessering, forsvarsmekanismer og risiko som følelser.

2.5.1 Informasjonsprosessering

Gjennom kontakt med verden rundt oss foregår det kontinuerlig en bearbeiding av sanseinntrykk som knytter opplevelsene av omgivelsene rundt oss sammen med forskjellige prosesser i hjernen. Dette fenomenet kaller Broadbent (1958) for ”informasjonsprosessering”. Denne prosessen omhandler registrering av ytre miljøbetingelser gjennom sanseinntrykk fra øyne, ører, lukt, smak, likevekt, bevegelse og berøring. Disse sanseinntrykkene bearbeides videre i hjernen ved kognitive prosesser hvor de knyttes til tidligere sanseinntrykk gjennom gjenkjenning av hendelser og tidligere erfaringer. Denne tilordningen av sanseinntrykkene skaper et meningsinnholdet som gir grunnlag for videre handlinger (Bjørklund, 2005;

Broadbent, 1958). Gjennom informasjonsprosesseringen sorterer og kategoriserer mennesker risikoene og forsøker å skape mening av de eventuelle konsekvensene av risikoene (Renn, 2008).

2.5.2 Risiko som følelser

I følge Morgan, Moore og Mansell (2005) er "adventure-opplevelsen" påvirket av tidligere erfaringer og emosjonelle responser. Grunnleggende følelser som sinne, frykt, sorg og lykke fungerer som komponenter i et fundamentalt system hos mennesket og bistår i menneskets valg av handlinger (Hetland & Vittersø, 2012). Komplekse usikkerheter og truende aspekter i omgivelsene kan bli omgjort til emosjonelle responser, slik som frykt og bekymring, og forklarer hvordan følelsene ved en aktivitet kan forme opplevelsen av risikoen; opplever man positive følelse ved aktiviteten kan risikoen bedømmes som lav og fordelen stor (Slovic, Finucane, Peters & MacGregor, 2005). Forskeren Audun Hetland argumenterer for at risikoaspekt ved naturopplevelser kan skilles mellom "der og da-følelsen" og "etterpå-følelsen" (Christiansen, 2016). Hetland viser til interesse, spenning og mestringsfølelse, som gjeldende drivkrefter i "der og da-opplevelsen". I følge Hetland kommer ikke lykken og gleden gjennom utførelsen av selve aktiviteten, den kommer i etterkant av opplevelsen (ibid). Hetland påpeker at opplevelsen underveis i aktiviteten kan være fylt av flere negative følelser; man kan oppleve frykt, sinne, eller at man er redd (Aarskog, 2015). Disse negative responsene behøver nødvendigvis ikke å frembringe opplevelse av risiko, men utgjør derimot en viktig funksjon som drivkraft for å nå målet man har satt seg. Mestringsfølelsen av å gjennomføre noe som er helt på grensen til hva man tror man klarer, gir en intens følelse av glede (Aarskog, 2015).

2.5.3 Psykologiske forsvarsmekanismer

"Kognitiv dissonans"

Den amerikanske sosialpsykologen Festinger (1957) hevdet at mennesket er drevet av et behov for å oppnå indre harmoni og likevekt mellom tanker, følelser og oppfatninger. Når nye tanker/kunnskap, innstillinger eller handlinger ikke stemmer overens med den indre likevekten oppstår det en konflikt som fremmer en ubehagelige tilstand Festinger (1957) kaller for "kognitiv dissonans" (Svartdal, 2012). I en slik tilstand vil personen prøve å redusere dissonansen ved å forandre sine tanker og holdninger slik at den indre spenningen erstattes av ro, likevekt og harmoni (ibid; Festinger, 1957). Gregory (1972) understreker at

siden våre forventinger og vurderinger former vår persepsjon kan den noen ganger være ufullstendig og feilaktig.

”Cocktailparty-fenomenet”

Broadbent (1958) påpeker at mennesket ikke er i stand til å bearbeide all informasjon sanseapparatene oppfatter. Dette fenomenet, som også blir kalt for ”cocktail party-fenomenet”, beskriver hvordan vi velger å rette oppmerksomheten vår mot relevant informasjon og overser alt annet som bakgrunnsstøy (Svartdal, 2015). På denne måten lagres bare deler av informasjonen om risiko som man opplever mest relevant, mens informasjonen uten relevans vil bli ignorert (Renn, 2008).

”Subjektiv immunitet”

Douglas (1985) benytter seg av betegnelsen ”subjektiv immunitet” om fenomenet der sannsynligheten for uhell minimaliseres. Dette fenomenet reflekterer hvordan folk har en tendens til å underestimere risiko som forventes å være under deres egen kontroll, og folks tro på egen håndteringsevne med velkjente situasjoner (Douglas, 1985).

2.6 Sosiologiske og kulturelle bidrag til risikopersepsjon

Innenfor sosiologisk vitenskap sees risikopersepsjon som en del av et større sosialt system, der menneskers opplevelser av risiko påvirkes gjennom kommunikasjonen i samfunnet. Kaspersen et al. (1988) står bak rammeverket “den sosiale forsterkning av risiko” (oversatt fra “the social amplification of risk”), som forklarer hvordan ulike dynamiske sosiale prosesser former en sosial opplevelse av risiko (Frewer, Rowe & Sjöberg 1998). Rammeverket viser hvordan kommunikasjon i samfunnet fremstiller risiko igjennom ulike risikosignaler, og hvordan disse er integrert gjennom psykologiske, sosiale, institusjonelle og kulturelle prosesser. Rammeverket viser videre hvordan risikosignaler er utsatt for transformasjon ettersom informasjonen filtreres via ulike sosiale og individuelle kanaler. I denne kommunikasjonsprosessen tolkes og omformes kjennetegn ved hendelsen slik at den stemmer overens med allerede etablerte og tidligere forståelser (Renn, 2008). Mennesker, bedrifter, organisasjoner og grupper kan på den måten fungerer som ”stasjoner” for videreføring av informasjonen. Ulike ”stasjoner” kan dempe eller forsterke informasjonen, avhengig av de direkte berørtes ulike tolkninger av informasjonen (ibid).

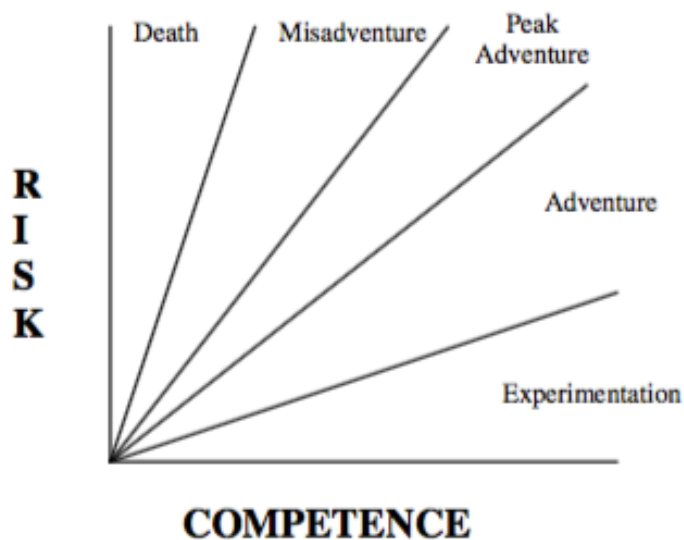
Ulrich Beck (1997) argumenterer for at mennesker i dag lever i et samfunn hvor risikokommunikasjonen ikke lengre omhandler ytre risiko, men stadig mer en indre risiko, et resultat av moderniseringsprosesser innenfor vitenskaps- og teknologiutviklingen. Haukelid (1999) støtter opp under denne beskrivelsen og viser videre til hvordan menneskeskapt risiko i dag har tatt over for den naturgitte, som en respons på store samfunnsendringer, deriblant industrialisering, urbanisering og vår egen velstandsutvikling. Mennesker forbinder i dag risiko med farer direkte tilknyttet til sin hverdag og det moderne samfunnet de lever i.

2.7 Forskning på risikoaspektet i turisme

Innenfor turismen har mye av den eksisterende forskningslitteraturen på risiko støttet seg på Maslows (1943) klassiske verk som omhandler sikkerhet som et av de grunnleggende behovene hos mennesket, og således har risiko blitt en presentert som en uønsket del av ferien (Batra, 2008; Law, 2006). Tidligere forskning foreslår at turister er bekymret for risiko som er relatert til dem selv (Budescu & Wallsten, 1985; Reisinger & Mavondo, 2005) eller risiko som de selv klarer å oppfatte (Quintal, Lee & Soutar, 2010). Weber (2001) påpeker imidlertid viktigheten av å skille mellom turistenes oppfattelse av ulike typer risiko tilknyttet ulike deler av reisen. For noen turister kan selve aktiviteten oppleves risikofylt, for andre kan selve risikoene ligge i møte med andre kulturer, språk eller mat, eller reisen i seg selv. Opplevelsen av risiko behøver dermed ikke nødvendigvis bare omhandle fysisk risiko, men kan også inkludere sosiale og psykososiale risikoer. Pennington-Gray og Schroeder (2013) foreslår at det finnes syv typer kategorier av uønskede risikoopplevelser som turister relaterer til: kriminalitet, sykdom, fysisk skade/uhell, utstyrsfeil, vær, kulturelle barrierer og politiske konflikter.

Avsnittet ovenfor er ikke dekkende for alle turistenes preferanser ettersom enkelte aktivt søker etter risiko. For disse turistene representerer risiko sentrale elementer ved en ønsket aktivitet og utgjør således en motiverende faktor (Korstanje, 2009; Aarskog, 2015). Bentley et al. (2001) påpeker at deltagerne selv ikke nødvendigvis forbinder aktiviteten med høy risiko, men søker etter risiko som en del av den totale opplevelsen. Risiko kan innebære en kombinasjon av frykt, begeistring og spenning (Walle, 1997; Holyfield, 1999). Andre kan gjennom den samme opplevelsen oppnå innsikt, intens mestringsfølelse og personlig vekst (Bentley et al., 2001; Walle, 1997, Aarskog, 2015), som for mange kan gi økt livskvalitet og

status (Aven, 2015). I et slikt perspektiv blir risiko et resultat av kombinasjonen av aktivitetsform, utstyr, erfaring, ferdigheter og omgivelsene som aktiviteten utøves i. King og Beeton (2006) argumenterer for at turister bedømmer villigheten for å utsette seg for risiko ved en ønsket aktivitet på bakgrunn av deres kunnskap og tidligere erfaring med aktiviteten. King og Beeton viser til Martin og Priests (1986) illustrasjon (Se **Figur 1**) av opplevelsen som en interaksjon mellom risiko og kompetanse. Figuren viser fem former for opplevelser som balanserer mellom risiko og kompetanse. I følge Martin og Priest (1986) oppnår man den perfekte balansen mellom risiko og kompetanse ved å ha en presis og reell risikopersepsjon og kompetanse til å håndtere risikoen. Ytterkantene av figurens representerer henholdsvis død eller dårlig opplevelse, grunnet lav kompetanse, eller eksperimentering for å oppnå nye utfordringer når kompetansen er stor.

Figur 1: Illustrerer opplevelsen som en interaksjon mellom risiko og kompetanse. Figuren er hentet fra Martin og Priest (1986, s.19).

I en studie av elvekajakk-turister fant Bunting og Little (1987) ut at de personene med minst erfaring opplevde risiko som mye større enn de som hadde mest erfaring. MacGregor (1991) argumenterer for at folks bekymring er større for risikoer der konsekvensene er mulig å tidsbestemme, og i situasjoner der individer har kunnskap om risikoens direkte konsekvenser. Ewert og Hollenhorst (1994) påpeker at selv om enkelte turister søker etter komplekse og utfordrende opplevelser, søker de paradoksalt ikke nødvendigvis etter høyere risikonivå. De forklarer dette ved det de kaller for en "ubevisst selvsikkerhet" (1994:189). Dette er et fenomen der opplevelsesturister tilsynelatende har en implisitt tro på at de har kontroll over

opplevelsen, og at de ikke utsetter seg selv for risiko og fare fordi de kan kontrollere den gitte situasjonen (Ewert & Hollenhorst, 1994).

2.7.1 ”Opplevelsesturismens paradoks”

Beedie og Hudson (2003) argumenter for desto mer detaljert og planlagt en reiserute blir, jo større blir avstanden til forestillingen om den ”ekte opplevelsen”. Culler (1981) benytter seg av begrepet ”iscenesatt autensitet” for å beskrive hvordan attraksjoner tilsynelatende behøver en form for markør (merke/anvisning) for å bli oppfattet som autentisk, ekte eller opprinnelig av turister. Han påpeker videre at det oppstår et paradoks når attraksjoner markeres som autentisk ettersom den da også blir ”mediert” – et språklig tegn på seg selv, og er dermed ikke lengre urørt og mister i så måte sin autensitet. Dermed produseres det opplevelser som mangler mange av kvalitetene som kjennetegner ”ekte eventyr”, deriblant usikkerheten knyttet til farer og risiko (Holyfield, 1999). Coupland hevder at; ”(...) adventure without risk is like Disneyland” (sitert i Holyfield et al., 2005, s. 173).

Holyfield (1999) påpeker at til tross for den ”produserte opplevelsen” er det tydelig at mange turister opplever de de kaller ”adventure”. Han forklarer den økende interessen for denne opplevelsen ved å vise til folks behov for en balansert blanding av opplevd risiko og organisatorisk kontroll, slik at opplevelsen blir troverdig, men ved veldig liten grad av risiko. Palmer hevder på motsatt side at opplevelsesturisme blir ”presentert fullstendig uten risiko og farer” (2004, s. 58) når faktumet er at ting kan gå galt, noe det av og til også gjør (ibid). Fletcher påpeker at Holyfield og Palmer presenterer motstridende synspunkter, men samtidig foreslår begge at opplevelsesturisme klarer å skjule noe fra turisten – ”ekte sikkerhet”, i følge Holyfield, og ”ekte fare”, i følge Palmer – og dermed skape en hemmelighet som gjør at turistene kan opprettholde de illusoriske oppfatningene de ønsker” (2010, s. 10, min oversettelse). Fletcher (2010) benytter seg av antropologen Michael Taussigs (1998) begrep ”public secret”, som beskriver noe som faktisk er lett tilgjengelig for alle, av og til svært tydelig presentert, men innehar en aura av en skjult hemmelighet som opprettholdes av alle involverte. Taussig påpeker at ”hemmeligheten” ikke handler om en passiv ignorering, men at begrepet involverer en ”active not-knowing” eller ”knowing what not to know” (1998, s. 6 og 7).

En ny amerikansk studie viser imidlertid at fokuset på ønskelig risiko har blitt langt mindre og erstattet med turistenes ønsker om å være i naturlige omgivelser, læringsprosesser og meningsfulle opplevelser (Beckmann, 2017). Motivasjonen er nå i større grad blitt rettet mot opplevelser som transformerer opplevelsen gjennom; livsendrende opplevelser, personlig vekst og utfordringer (Beckmann, 2017, *adventure traveler motivations*, asvn. 3). I lys av denne forskningen kan man diskutere om en "public secret" får like stor betydning ettersom risikoaspektet fungerer i mindre grad som motiver for naturopplevelsen.

2.8 Forming av risikopersepsjon gjennom media

Reiseliv, og tolkninger av dets opplevelser, har etter hvert blitt svært sammenflettet gjennom ulik bruk av medier (Jansson, 2002). Media innehar en ledende rolle både som distributør av informasjon og bilder/video av reiselivsprodukter, men også som en kanal for markedsføring og promotering (Heath, 1997). I følge King og Beeton (2006) har media gradvis overtatt kontrollen over informasjon og bilder/video som distribueres utad til publikum, en rolle som tidligere var besatt av reiselivsbedriftene og destinasjonene.

Jansson (2002) viser til hvordan media fungerer som en globalisert kultur som gjør det mulig for turistene å reise både mentalt og emosjonelt, uten å fysisk ta del i reisen. Buckland (1991) påpeker at "informasjon kan fungere som en del i en kommunikasjonsprosess, som kunnskap i form av redusering av usikkerhet, og som en ting presentert av ulike informasjonskilder" (Sitert av Pan & Turner, 2006, s. 3). King og Beeton (2006) argumenterer for at media ikke lenger produserer informasjon og bilder med en ren informativ funksjon, men de bidrar i tillegg til å konstruere bilder av sosiale realiteter. Når folk ikke har utviklet sin egen forståelse om realitetens tilværelse, henvender man seg ofte til medienes konstruerte bilder som innehar en definerende rolle (ibid). Over tid tenderer det til at folk opplever og forstår ting slik som mediene har fremstilt dem (Surette, 1992). Forskningen på dette området har avdekket en sammenheng mellom risikopersepsjon og tilgjengelig informasjon som turister er eksponert for (Pennington-Gray & Schroeder, 2013; Shin, 2005).

2.9 Oppsummering av teori

Studiens hovedproblemstilling retter et fokus mot informantenes forutsetninger for ferdsel i norsk natur som omfatter deres erfaringer og kunnskap om friluftsliv og ferdsel i natur. Interessant teori på dette området finner jeg særlig hos Pyles (1993) "Extinction of experience" og medfølgende forskning på sammenhengen mellom personlig kontakt med naturen, og utviklingen av et emosjonelt og kroppslig forhold til naturens omgivelser. Pyle (1993) åpner opp for en videre diskusjon rundt turistenes personlig kontakt og erfaringer med naturen iht. hvilke føringer dette legger for hvordan de forholder seg til og forstår turen til Trolltunga. Turistenes ulike relasjoner til naturen som en idé og tidligere naturerfaringer kan sees i lys av deres tilgang til og kontakten med natur i oppveksten (Neuvonen et al., 2007; Soga et al., 2015; Colleony et al., 2017). Beedie (2002) spesifiserer hvordan personlig kontakt og tilbrakt tid i naturen utvikler erfaringsbasert kunnskap og kroppslige ferdigheter som skaper et fundament for å forstå situasjoner man møter i fjellet og sådan hvilke handlingsmønstre som kreves. Nevnt litteratur gir innsikt i ulike fysiske, sosiale og kulturelle prosesser som kan gi økt forståelse for turistenes ulike forutsetninger for å gjennomføre Trolltunga-turen. Turistenes ulike forutsetninger kan også sees i lys av reiselivstrender hvor opplevelsesturismens fremvekst har økt tilgjengeligheten til naturområder ved å sette færre krav til opparbeidet erfaring og kunnskap med ferdsel i den naturen som blir tilgjengeliggjort (iht. Beedie & Hudson, 2003).

Ulike teoretiske bidrag knyttet til risikopersepsjon er sentralt for å forstå hvordan risiko som en dimensjon kan fungere på ulike måter i reiselivssammenheng. Psykologiske, sosiale og kulturelle perspektiver på risikopersepsjon kan kaste mer lys over hvordan informantene forstår turen til Trolltunga og de eventuelle risikoer som dette kan innebære. I form av informasjonsplakater, video, muntlig informasjon ved turens start, er media en sentral distributør av direkte informasjon rundt risikoaspektet. Samtidig konstruerer media bilder av sosiale realiteter som kan utgjøre en definerende rolle for folk som ikke har utviklet sin egen forståelse, noe som kan ha en avgjørende effekt for risikobilder (King & Beeton, 2006).

3 Caseområdet

3.1 Trolltunga og turen dit

700 meter over Ringedalsvatnet ved Tyssedal, i Odda kommune i Hordaland henger steinformasjonen Trolltunga. Denne spektakulære ”steintunga”, som stikker horisontalt ut fra fjellveggen har lenge vært et nasjonalt ikon. I 2012 ble Trolltunga omtalt av nettstedet Tripadvisor som et av verdens mest spektakulære reisemål, noe som skulle vise seg å skape en enorm internasjonal interesse for dette stedet (Hauso & Hella, 2016). I løpet av sommersesongen 2016 (06.juni til 24.oktober) ble det ved hjelp av utplasserte lasermålere registrert rett under 70 000 besøkende (Røde Kors, 2016; Pers. med. Olaf Bratland, 29.11.2016). Inkluderer man antall besøkende i perioden før og etter sommersesongen regner man med at det totale besøkstallet for 2016 ligger i overkant av 100 000 (Røde Kors, 2016; Hauso & Hella, 2016).

Figur 2: Den røde prikken viser Trolltungas beliggenhet (Kilde: Google map).

Turen til Trolltunga strekker seg over 22 km tur/retur gjennom et variert fjellterreng. Stien er merket med Turistforeningens karakteristiske ”T”, og tar totalt omlag 8-11 timer å gå, avhengig av fysisk form og erfaring. Første kilometeren av turen går på en steinlagt sti

gjennom bratt terreng (ca. 450 høydemeter), før turen går videre over i et mer variert fjellterreng (Se **Vedlegg 3**).

3.2 Odda som turistbygd

Odda har en historie som turistbygd som strekker seg tilbake til midten av 1800-tallet. På denne tiden var Odda et vidkjent turistmål i Europa som trakk til seg rikfolk, keisere og sjeiker, som ønsket å se fjorden, fjellene, Folgefonna og de store fossene. Norske og utenlandske trafikkselskap hadde faste turistruter på Vestlandet, og alle gikk innom Odda. De lokale livnærte seg av turistnæringen om sommeren og jordbruk og håndverk utenom turistsesongen (Eriksen, 2001). Ved århundreskiftet var etterspørselen etter elektrisitet økende i Norge og Europa. I Odda fantes det gode forutsetninger for strømproduksjon på grunn av sine mange store fossefall og god havnetilgang. Rørlegging av fossene i Odda og Tyssedal, kombinert med åpningen av Bergensbanen i 1908 og utbruddet av 1. verdenskrig, førte til langt mindre besøkende i tiden etter (Eriksen, 2001).

Den store interessen for Trolltunga de siste årene har skapt en økende trafikk i Odda. *Statistikknnett.no* er en formidlingskanal for den regionale reiselivsstatistikken som viser en økonomi i Odda kommune som er i kraftig vekst. Store deler av økningen innenfor kommersielle overnattinger og omsetningen skapt av overnattingsturismen har foregått i perioden der Trolltunga har opplevd en enorm økning av besøkende. Odda har de siste årene opplevd en stor vekst i kommersielle overnattinger (samlet marked; hotell, camping, bobil, telt). Tall fra SSB viser en total økning på 40 % fra 2015 til 2016 (Statistikknnett Reiseliv, 2016). 82% av hotellovernattingene er relatert til ferie/fritid. Innenfor dette markedet har veksten vært på 57,8% fra 2015 til 2016 (ibid). Omsetningen i Odda kommune skapt av overnattingsturismen har steget fra 71 millioner i 2012 til 124 millioner i 2016 (ibid).

Det finnes per i dag ingen detaljert oversikt over ulike nasjonaliteter på de tilreisende til Trolltunga, men basert på samlet antall overnattinger på hytter, camping og hotell i Odda, ser man at land som Tyskland, Nederland, Sverige og Storbritannia er mest representert (Statistikknnett Reiseliv, 2016).

4 Metode

4.1 Studiens vitenskapsteoretiske grunnlag

Ved all forskning må den valgte metoden reflektere over en rekke praktiske og metodiske avveininger, og medfølgende ontologiske⁴ og epistemologiske⁵ spørsmål, for dermed å representere en velegnet fremgangsmåte i forhold til spørsmålene problemstillingen stiller (Moon & Blackmann, 2014). I denne studien har jeg valgt et konstruktivistisk perspektiv, med kroppsfenomenologien (Merleau-Ponty, 1993) som teoretisk grunnlag for min undersøkelse av hvordan turistenes forutsetninger er formet gjennom egne erfaringer og opplevelser ved ferdsel i naturen.

4.1.1 Kroppsfenomenologi og fenomenologisk kunnskapssosiologi

Ved en fenomenologisk tilnærming er man som forsker opptatt av hvordan verden fremstår for det enkelte individ i ulike konkrete situasjoner (Tordsson, 2010). Fenomenologien presenterer en teoretisk hovedretning som bryter med den naturvitenskapelige tradisjonen, ved at man ikke ser på mennesket som adskilt fra natur, men der ”bevisstheten er en integrert del av den helhetlige kroppen” (Skår, 2010, s. 27). *Kroppsfenomenologiens* (Merleau-Ponty, 1994) teoretiske tilnærming viser til konkrete, intuitive og kroppslige erfaringer i møtet mellom mennesket og omgivelser (sitert Skår, 2010, s. 19). I følge Merleau-Ponty (1994) er kroppserfaringene grunnlaget for menneskets meningsfulle relasjon til verden. Impulsene vi mottar og erfaringer vi allerede besitter dras med inn i fortolkninger og meningsdannende prosesser (ibid). Sansingen fungerer dermed som en aktiv mottakelse av inntrykk, og henger sammen med bevegelsesevnen vår, mestring, og vår evne til å orientere oss (Grøn, 2002). Samspillet mellom kroppens sanseintrykk, kroppslig utfoldelse, og erfaringer fra tidligere handlinger, skaper modeller for hvordan virkeligheten ter seg, og forklarer hvordan kroppen utvikler presise og intuitive handlingsrepertoar for spontan handling (Tordsson, 2010).

4.1.2 Idealtyper og kunnskapsforråd

Over tid vil nye erfaringene legges til tidligere erfaringer og dermed danne det som Schutz og Luckmann (1973) kaller for ”idealtyper” (sitert av Vold, 2015, s. 62). I følge Schutz representerer idealtyper kunnskapen vi har om verden vi lever i, basert på de egenskapene vi erfarer om gjenstandene (ibid). Etter hvert samles idealtyper i et lager av kunnskap som

⁴ Hvilke kunnskaper ved den menneskelige verden vi kan tilegne oss (Moon & Blackmann, 2014)

⁵ Spørsmålet om hvordan kunnskap skapes (Moon & Blackmann, 2014)

Schutz kaller for en persons "kunnskapsforråd". I nye situasjoner brukes kunnskapsforrådet til å gjenkjenne gjenstander på bakgrunn av tidligere erfaringer og søker på denne måten etter noe likt eller tilsvarende fra tidligere situasjoner (ibid). I følge Schutz blir hverdagslivet orientert rundt en velkjent virkelighet, der man handler basert på sunn fornuft på bakgrunn av situasjoner man er fortrolig og kjent med. Situasjonen referer til et kunnskapsforråd der man allerede vet hvordan man kan handle i forkant av situasjonen (Vold, 2015). Schutz hevder at hverdags-virkeligheten omhandler kunnskap som man ofte tar for gitt, uten noen videre refleksjoner, og at man dermed handler ut fra vane (ibid).

Schutz (2005) foreslår hverdagens virkelighet som en av flere virkeligheter som mennesker beveger seg mellom. Ulike virkeligheter må forstås på bakgrunn av virkelighetens avgrensinger med unike meningsstrukturer og dermed ulike virkelighetsoppfatninger (sitert av Vold, 2015, s. 61). I møtet med nye virkeligheter kan mennesker oppleve at sine idealtyper ikke stemmer overens med nåværende situasjon. Schutz (1970) viser til hvordan kjernen i idealtyper består av noe velkjent samtidig som de består av en "horisont" av noe som er mindre kjent (sitert av Vold, 2015, s. 66). I følge Schutz vet mennesket at det alltid finnes mer kunnskap om en "gjenstand", og noen ganger må man utforske horisonten av sin forståelse for å beherske eller mestre situasjoner (ibid). I denne utforskningen av horisonten rettes oppmerksomheten mot det som er relevant for situasjonens kontekst eller situasjonens overordnede mål (ibid).

4.1.3 Kunnskap som en felles sosial konstruksjon

Merleau-Ponty argumenterer for at menneskers handlinger og praksis dannes mellom mennesket og tingene, men også innbyrdes mellom mennesker, og må derfor også sees i en sosial, historisk, kontekstuell og språklig sammenheng (Bengtson, 1988). Schutz (1976) påpeker at den sunn-fornuft-kunnskapen som man orienterer seg etter i hverdagslivet fungerer som en felles orienteringsmodell som refererer til kunnskap og erfaringer som "folk flest" besitter og deler med andre (sitert av Vold, 2015, s. 67). En slik gjensidig og felles forståelse av situasjoner gjør at man kan forstå hverandres ord og handlinger, men virkeligheten oppleves nødvendigvis ikke identisk (ibid).

4.1.4 Vitenskapsteoriens implikasjoner for studien

Studiens vitenskapsteoretiske grunnlag bygger på et konstruktivistisk perspektiv på kunnskap, der turistene gjennom egne erfaringer med omgivelsene konstruerer sine kunnskaper om ferdsel i naturen. I tråd med kroppsfenomenologien (Merleau-Ponty, 1994) skaper turistene naturopplevelsen gjennom sine levde erfaringer. I denne studien er nettopp turistenes levde erfaringer, gjennom kroppslige erfaringer med natur, og videre deres refleksjoner rundt erfaringene, sentrale elementer ved mine problemstillinger som jeg ønsker å undersøke. Kroppsfenomenologien brukes videre i oppgaven til å forklare turistenes tilknytning til naturen og friluftsliv på bakgrunn av en erfaringsbasert utvikling av mening. Teorikapittelet viser til ulike teorier og forskning som trekker frem den direkte og kroppslige kontakten med naturen som en sentral driver for ervervelse av kunnskap om naturens prosesser (Pyle, 1993), men også hvordan kroppens erfaringer med naturen nedfelles i handlingsrepertoarer og ferdigheter (Beedie, 2002; Beedie & Hudson, 2003).

Det vitenskapsteoretiske grunnlaget legger føringer for hvilke metoder som er mest hensiktsmessige på bakgrunn i mine problemstillinger. Med mine forskningsspørsmål ønsker jeg å skape innsikt ved informantenes erfaringer (spontane og ureflekterte), oppfatninger, selvforståelse og holdninger tilknyttet ferdsel i naturen, informasjonsbruk og risiko. Denne sosiale virkeligheten representerer fenomener som egner seg å undersøke gjennom en kvalitativ tilnærming. Mine tolkninger av det genererte datamaterialet vil således kunne ses som tolkninger av informantenes allerede fortolket virkelighet, som informanten er med å skape og gjenskape gjennom turer i naturen.

4.2 Valg av metode - hvorfor kvalitativ forskningsmetode?

Med kvalitativ og kvantitativ forskning kan forskeren fokusere på ulike sider ved sosiale fenomener, og dermed kan de to metodetilnærmingene løse forskjellige oppgaver. Begge tilnærmingene kan brukes for å besvare ulike typer spørsmål ved samme fenomen og kan således bidra med forskjellige dimensjoner av kunnskap om fenomenet (Aase & Fossåskaret, 2014).

I denne studien har jeg benyttet meg av semistrukturerte kvalitative intervju, av både enkeltpersoner og grupper, på grunn av metodens evne til å frembringe utdypende kunnskap gjennom turistenes beskrivelser av egne erfaringer, opplevelser og forståelser av natur. Ved

kvalitative intervjuer genereres det kunnskap gjennom samtale og dialog, der det foregår en utveksling av perspektiver mellom forsker og intervjuperson (Kvale & Brinkmann, 2009). Innsikten man som forsker får i møtet med intervjupersonens livsverden er ikke bare begrenset til samtalens innhold, men det genereres også en bredere kunnskap om intervjupersonens kroppsspråk, emosjoner, utrustning, bekledning og relasjonen til konteksten for intervjuet (Fontana & Frey, 2005). I lys av det fenomenologiske perspektivet kan jeg som forsker oppnå innblikk i turistens naturopplevelser gjennom å bedre forstå turistens kroppslige erfaringer knyttet til omgivelsene. Den kvalitative tilnærmingen evner således å fange helhet og bredde i turistenes meningsdannelser og erfaringer som jeg er ute etter ved mine problemstillinger.

Tjora (2010) påpeker at man ikke skal undervurdere betydningen av lyst for valg av metode. Mine turerfaringer, samt opplevelser av natur gjennom et langt friluftsliv, har stadig gjort meg mer nysgjerrig på andre menneskers forhold, forståelse og bruk av natur, som jeg i økende grad har forstått kan være annerledes enn min egen. Slike interesser kommer godt overens med den kvalitative tilnærmingen, hvor metoden kan gi meg et innblikk i hvordan informantene erfarer og skaper mening i møtet med naturen.

4.2.1 Semistrukturerte intervju

Semistrukturerte intervju, også kalt dybdeintervju, er en metode der man ønsker å studere menneskers meninger, holdninger og erfaringer (Tjora, 2010). I et slikt perspektiv er man som forsker ute etter å forstå informantens opplevelser og refleksjoner over disse, altså en forståelse av verdenen sett fra informantens ståsted (Spradley, 1979). Ettersom jeg er interessert i en åpen og ledig samtale med informanten egner semistrukturerte intervju seg i større grad sammenlignet med strukturerte intervju. Sistnevnte intervjuform er mer spørsmålsfokusert og forholder seg i større grad til en fastsatt intervju-plan (Dunn, 2010). For semistrukturerte intervju er det hensiktsmessig å benytte seg av en intervjuguide som lister opp tema og spørsmål som man ønsker at intervjuet skal dekke, samtidig som det er rom for å stoppe ved relevante temaer som dukker opp underveis i intervjuet.

4.2.2 Gruppeintervju

Gruppeintervju er en kvalitativ innsamlingsmetode av datamaterialet basert på intervju av flere informanter samtidig (Postholm, 2010). Ved bruk av gruppeintervju kan deltagerne

få muligheten til å oppdage ulike synspunkter i gruppen samtidig som de formulerer og vurderer sine egne ideer og forståelser (Cameron, 2010). Denne metoden er hensiktsmessig og praktisk i en setting slik som ved Trolltunga, hvor mange av turistene gjennomfører turen i følge med andre. Som ved de semistrukturerte intervjuene er gruppeintervjuene ledet av meg som intervjuer i en åpen samtale, der intervjuguiden legger rammen for hvilke temaer som informantene skal guides gjennom.

4.3 Intervjuguiden

Intervjuguiden har blitt utformet med utgangspunkt i problemstillingene, presentert teori og tidligere forskning på området (Se **Vedlegg 4**). Intervjuguiden inneholder sentrale temaer som; 1. Sosio-demografiske kjennetegn på informantene, 2. Informantenes erfaringer med ferdsel i naturen, 3. Informantenes bruk og forståelse av informasjon, 4. Informantenes risikopersepsjon tilknyttet ferdsel i naturen, 5. Informantenes holdninger til ulike reguleringstiltak. Intervjuguiden ble brukt som en sjekkliste slik at temaene ble dekket i løpet av intervjuene. Selv om spørsmålene var strukturerte i ønsket rekkefølge ble intervjuguiden brukt på en fleksibel måte for å skape en god flyt i samtalen og gode overganger mellom spørsmålene, men også slik at begge parter fikk muligheter for oppfølgingsspørsmål om dette var ønskelig.

4.4 Identifisering og rekruttering av informanter

I denne studien har jeg prøvd å rekruttere informanter som representerer et bredt utvalg av turistsammensetningen på Trolltunga, samtidig som intervjuene genererer mest mulig relevant informasjon om fenomenet jeg undersøker. Jeg forsøkte å sette sammen et utvalg av informanter, alt fra turerfarne turister, til turister på tur for første gang, noe som gjenspeiler en variasjon og bredde av ulike opplevelser og forståelser av natur, turerfaringer og ferdigheter, samt ulike forståelser av risiko. En slik variasjon i sammensetningen gir rom for sammenligninger og kontraster (Tjora, 2010), noe som var sentralt for mitt prosjekt.

Selve rekrutteringsprosessen har foregått ved at jeg aktivt har ”sondert terrenget” for å finne en variert turistsammensetning basert på turistenes utrustning, klær, sko, fysisk tilstand, alder, kjønn og etnisitet. Rekrutteringen av informanter har foregått kontinuerlig i felt med fokus på to områder; selve Trolltunga og parkeringsplassen i Skjeggedal (Se **Vedlegg 3**). Feltarbeidet mitt har generert totalt 15 intervjuer fordelt på syv intervjuer av enkeltpersoner og resterende

åtte gruppeintervju. Gruppeintervjuene omhandler 18 informanter. Det totale utvalget mitt er representert ved 25 informanter. Oversikt over informantene finnes i **Tabell 1** og **Vedlegg 5**.

4.5 Gjennomføring av intervjuene

Intervjuene er gjennomført som semistrukturert enkelt- og gruppeintervju i perioden 10 til 25. august 2016. Intervjuene ble strategisk gjennomført ved steder der turistene hadde mulighet og tid for å bli intervjuet. Omtrent 60% av intervjuene ble gjennomført ved selve Trolltunga, der turister enklest lot seg intervju under deres lunsjpause. Resterende 40 % av intervjuene ble gjennomført av turister som hadde gjennomført turen og som ventet på bussen tilbake til Odda ved parkeringsplassen i Skjeggedal (Se **Vedlegg 3** for posisjonen for gjennomføring av intervjuene). Over halvparten av intervjuene mine har vært gruppeintervju av hele turfølger, ettersom svært mange turister går turen i følge med andre. Jeg opplevde det som mer hensiktsmessig å intervju hele turfølger isteden for å trekke ut en person. I møtet med turistene introduserte jeg meg selv, formålet med intervjuet og varigheten. Ved oppstarten av hvert intervju informerte jeg om anonymisering av sensitive person-opplysninger i oppgaven og spurte om tillatelse for bruk av båndopptaker. Intervjuene foregikk stort sett som en åpen samtale, noe som førte til ulik rekkefølge på spørsmålene fra intervjuguiden. Som forventet ble flere av spørsmålene i intervjuguiden besvart uten at jeg spurte de direkte. Intervjuene ble avsluttet med å gi informantene muligheten til å belyse ting de ikke hadde opplevd å få meddelt tidligere.

4.6 Observasjon som metode

I min studie har observasjon blitt brukt som et supplement til intervjuene for å studere hva turistene *gjør*, og ikke bare studere hva de *sier* (at de *gjør*) gjennom intervjuene (Tjora, 2010). Observasjon kan sees som en hensiktsmessig datagenereringsmetode på grunn av min naturlige deltagelse i den naturlige settingen fenomenene jeg forsker på utspiller seg og blir skapt. På denne måten får jeg tilgang på direkte innblikk i folks virkelighet gjennom førstehåndserfaringer (Robson, 2011).

4.6.1 Gjennomføring av observasjon

Observasjoner ble gjort underveis på turen til og fra Trolltunga. Jeg har på den måten inntatt rollen som en deltagende observatør, men i skjult forstand. Min rolle som både turgåer, på lik linje som alle andre, legitimerer min tilstedeværelse som forsker. Under observasjonene har

jeg fokusert på hvordan turistenes forhold og erfaringer med friluftsliv og ferdsel i naturen kommer til uttrykk gjennom turistenes oppakning, hvilke klær og sko de har utrustet seg med, men kanskje viktigst, turistenes atferd, kroppsspråk, sansing og handlinger underveis på turen til Trolltunga. Jeg har her forsøkt å undersøke turistenes fysiske kjennskap og erfaringer med ferdsel i naturen i lys av deres kroppslige ferdigheter jamfør avsnittet **2.2.2 Erfaringsbasert kunnskap og ferdigheter**. Her har jeg for eksempel observert hvordan turistene håndterer ulike underlag, terrengformasjoner, stigninger og kryssing av elver, basert på fysiske egenskaper som balanse og koordinasjon.

Observasjonene har fortløpende blitt dokumentert i feltnotater, samt noen lydopptak, som i etterkant har blitt transkribert. Observasjonsnotatene presenterer beskrivelser av konkrete gjengivelser av det jeg så og er dermed fylldige nok til å foreta en videre tolkning.

4.7 Analysen - Transkribering og fremstilling av resultatene

Alle intervjuene mine er tatt opp på båndopptaker som jeg i etterkant har lastet over på egen datamaskin og ekstern harddisk. For å sikre god kunnskap om eget datamaterialet har jeg transkribert intervjuene selv. I tilknytning dette arbeidet har jeg benyttet meg av programmet *Transcriptions* (version 1.2) som er et enkelt og brukervennlig transkriberingsprogram for Mac. I dette programmet kan man laste opp hver enkelt lydfil slik at man kan transkribere samtidig som man hører på intervjuet. Enkle "hotkeys" brukes for rask manøvrering mellom start/stop, re-play og spoling. Jeg har transkribert intervjuene direkte og nøyaktig for å ikke miste verdifull informasjon, men i enkelte intervju har jeg utelatt informasjon som tydelig var utenfor interessefeltet i denne studien (eksempelvis noen av intervjuene rundet av med videre snakk om andre fine fjellturer og attraksjoner i Hardanger).

På grunn av mange ulike nasjonaliteter er flertallet av intervjuene mine gjennomført på engelsk. For at siteringene skal bli mest mulig representativ og sammenlignbare har jeg valgt å oversette alle intervjuene til norsk ved transkriberingen. Jeg har prøvd etter beste evne å oversette slik at betydningen blir lik, slik at jeg ikke mister viktig informasjon. Det skal også sies at jeg har skrevet ned observasjoner etter hvert intervju som omhandler informantens kroppsspråk underveis i intervjuet.

Etter at transkriberingen var gjennomført har jeg forholdt meg til de foreliggende utskriftene som råmaterialet for analysen. Ved anledninger der noe har vært uklart i materialet har jeg henvendt meg til lydfilen for å få klarhet i hva informanten har sagt. For å systematisere transkriberingen har jeg benyttet meg av en temabasert fargekoding av datamaterialet. Jeg har markert utsagn fra informantene med en fargekode som representerer fem ulike kategorier; (1). bakgrunnsinfo om informanten, (2). naturopplevelsens betydning for ferien i Norge, (3). turistenes informasjonsbruk og forståelse av informasjonen om turen til Trolltunga, (4). erfaringer og forutsetninger for ferdsel i natur, (5). utsagn som omhandler turistens risikopersepsjon og forståelse av risiko tilknyttet ferdsel i natur. De fem ulike gruppene av tekst ble deretter samlet under hver sin felles temaoverskrift. Dette lettet arbeidet med å sammenligne sitatene og identifisere områder med mange uttalelser, og hvor tyngden i analysen bør ligge. Tematiseringen av datamaterialet har også identifisert områder med veldig få uttalelser, noe som kan ”indikere at det kan ligge noe viktig i en slik ”taushet” som også bør undersøkes nærmere” (Dalen, 2013, s. 69). Resultatene er presentert som en delvis direkte gjenfortelling av sitat fra intervjuene, men enkelte deler av resultatene blir også gjenfortalt av meg. Symbolet ”(...)” har blitt brukt i fremstillingen for å markere at jeg har fjernet deler av den opprinnelige setningen, eller at jeg har koblet sammen to setninger som ikke var det i utgangspunktet. Jeg har forsøkt å bruke sitater som innenfor hver av de fem temaene kan fange opp det essensielle, men også sitater som viser variasjonen og kontrasten i meninger og holdninger blant turistene.

Selve analysen er basert på innholdet i sitatene til informantene, kategorisert innenfor de fem ulike temaene. Med bakgrunn i intervjuenes helhet, inntrykk og følelser jeg noterte ned i etterkant, og feltobservasjonene, har jeg tolket videre utover selve sitatene. Mine feltobservasjoner blir brukt for å skape en bredere forståelse for enkelte sitat, men også for å vise til variasjon og kontraster mellom turistenes sitater og praksis.

4.8 Diskusjon av metodevalg

Ved å legge intervjuene utendørs får man intervjuet informantene i den fysiske settingen som er med å forme deres naturopplevelser og erfaringer knyttet til naturbruk (Skår, 2010). Gjennom en kvalitativ tilnærming åpnes det for dialog og utveksling av meninger mellom informantene og meg, ved et påvirkningsforhold som en kvantitativ undersøkelse ikke klarer å fange opp i like stor grad. Dybdeintervju gir meg muligheten til å skape en ønsket bredde i

utvalget av informantene etter hvert som man opplever en metning innenfor ulike kategorier av turister. Bruken av kvalitativ metode forsikrer at det er turister jeg intervjuet og ikke nordmenn boende i nærheten. Den kvalitative undersøkelsen har i tillegg indentifisert temaer og forhold som ikke var del av intervjuguiden, men som har vist seg å være verdifull informasjon. Denne informasjonen hadde jeg på forhånd ikke forutsett og kunne således ikke vært svaralternativer i et kvantitativt spørreskjema.

Vurderingen av praktiske forhold opp mot formålet med studien har vært med å avgjøre relevansen av kvantitative og kvalitative forskningsmetoder. En vurdering som jeg måtte ta var knyttet til tilgangen på informanter i feltet; hvor lett de lar seg rekruttere til eventuell intervjustudie, hvor god tid disse har til et intervju, eller om det enkleste vil være å få dem til å fylle ut spørreskjemaer. Kvantitative spørreskjema-undersøkelse kunne vært ideelt og praktisk med tanke på at man har lett tilgang på et stort antall informanter ved Trolltunga. Kvantitativ metode er også mindre tidkrevende enn kvalitativ metode, og kunne dermed vært gunstig i en tursetting der folk ikke vil ta seg tid til et dybdeintervju eller dårlig vær gjør gjennomføringen problematisk.

4.9 Vurdering av datakvalitet

4.9.1 Reliabilitetsdrøfting av forskerrollen

I denne studien har jeg inntatt en forskerrolle i en kontekst der jeg er deltager på lik linje med informantene. I studien undersøker jeg turistens relasjoner til naturen som en idé, opplevelsen av natur og friluftsliv, som er fenomener i en sosial virkelighet jeg også har en personlig tilknytning til. Friluftsliv og natur har helt fra barndommen av vært en viktig del av min fritid. Min relasjon til naturen og forståelsen av friluftsliv har blitt formet gjennom mange år, der ulike former for aktiviteter har generert erfaringer og ferdigheter. Min forståelse av naturen som kontekst for friluftsliv og ferdsel er dermed utformet av en førforståelse, som jeg på forhånd har i forhold til de problemstillingene jeg skal undersøke i denne studien (Wornmæs, 1996). For eksempel gjenspeiler min opplevelse av ”ekte natur”, naturen som jeg har vokst opp med i Nord-Norge og Hardanger, derav min forkjærlighet for blant annet høye og markante fjell, dype daler, lange fjordarmer og salt sjø. Min oppfatning av ”ekte natur” referer også til tilhørende oppfattelse av ”ekte friluftsliv”, som for meg innebærer bestemte frilftsaktiviteter og ulike sosiale normer for hvordan man oppfører seg i naturen.

I alle møter med informanter vil forskeren alltid være rustet med ulike førforståelser. Det avgjørende er å klare å trekke inn sin førforståelse på en slik måte at den åpner for størst mulig forståelse av informantenes meninger, uttalelser og opplevelser (Gadamer, 1984). Hvorfor enkelte turister ikke møter Trolltunga-turens krav til god helse, bekledning og utrustning kan muligens forstås ved refleksjoner og erkjennelser rundt min egen "friluftslivshistorie", for dermed å skape en større åpenhet og forståelse for andre personers "friluftslivshistorier". I denne studien har teori og forskning på sosio-demografiske forhold blitt benyttet som forklarende faktorer på mennesker ulike erfaringer, forståelser og meningsdannelser av naturen og friluftsliv. Denne kunnskapen har vært viktig for å skape innsikt i hver enkelt informants oppfattelse av naturtilværelsen.

4.9.2 Feltarbeid i en fremmed kultur

I min studie undersøker jeg holdninger, meninger og forståelser av natur og friluftsliv, som gjenspeiler variasjoner av ulike tur- og friluftslivskulturer. I min forskerrolle deler jeg nødvendigvis ikke informantenes tur- og friluftslivskultur, og i så måte kan feltarbeidet mitt enkelte ganger beskrives som en studie av fremmede kulturer. Sosial-antropologen Fredrik Barths poengterer et viktig aspekt ved feltarbeid i fremmede kulturer; "hvis vi vil forstå noe av andres liv må vi akseptere deres oppfatninger om hva som er viktig i livet; vi må lytte til dem og deres prioriteter" (Barth, 1980, s. 8-11). Selv om denne studien ikke er utpreget antropologisk, kan jeg ved å innta en slik forskerrolle forsøke å skape forståelse for andre "virkeligheter" enn min/vår egen, og videre generere kunnskap om det selvsagte og uuttalte i den norske tur- og friluftslivskulturen, herunder også hvordan vi forvaltningsmessig tilnærmer oss utfordringer som skapes ved attraksjoner som Trolltunga.

4.9.3 Datamaterialets reliabilitet

Det er ingen automatikk i at min rekrutteringsmetode av informanter garanterer for en bred variasjon av meninger og holdninger, ettersom det er umulig å vite hvilke erfaringer og forståelser turistene har basert på en ytre vurdering av utstyr og utrustning. I metodekapittelet har jeg presentert informantene, redegjort for valget av informanter og selve rekrutteringsprosessen, som sammen er med å sikre transparens om datamaterialet.

I intervjuprosessen ble intervjuguiden fulgt slik at intervjuene besvarer de samme forskningsspørsmålene og kan dermed sammenlignes. For å styrke påliteligheten forsøkte jeg

å stille åpne spørsmål, med rom for egen tolkning. Jeg forsøkte å unngå ledende spørsmål for å hindre at informantene svarte det de trodde jeg ville ha til svar. Bruken av et språk som ikke alle informantene behersker kan i utgangspunktet svekke påliteligheten ved at det oppstår ulike forståelser av spørsmål og begreper på bakgrunn av begrenset språkkunnskap. Enkelte ganger var det nødvendig med stikkord i spørsmålsformuleringen for at informantene skulle forstå betydningen av begreper. Begrepene *turerfaring*, *forberedelse tilknyttet tur* og *risiko tilknyttet tur* var begrep som ofte behøvde nærmere forklaring (uten å forhåpentligvis legge an føringer).

Gjennom observasjonen har jeg fokusert på turistenes bekledning, skovalg og utrustning, noe som ikke nødvendigvis automatisk reflekterer en videre sammenheng med erfaring og kunnskap om ferdsel i naturen. Turister kan ha investert i nytt og bra utstyr med en *forventning* om at dette vil *gjøre* dem til dyktigere fjellfolk (Beedie & Hudson, 2003). Gjennom observasjonen har jeg derfor, i tillegg til å fokusere på turistenes bekledning og utrustning, forsøkt å undersøke hvordan mangel på fysiske kjennskap og erfaringer med ferdsel i naturen, blir synlig gjennom turistenes atferd, kroppsspråk, sansing og kroppslige ferdigheter underveis på turen til Trolltunga. Denne informasjonen kan øke observasjonens reliabilitet ved å beskrive en annen dimensjon ved turistene utover bare det ytre.

Involvering av flere forskere i studien kunne styrket oppgavens pålitelighet ved å støtte opp under mine valg i gjennomføringen av intervjuene, observasjonene og transkriberingen, men også ved å se studien fra andre synsvinkler. Man kan diskutere hvorvidt transkriberingen av intervjuene er blitt gjengitt på riktig måte, ettersom en annen persons transkribering av intervjuene neppe ville vært identiske med min egen. En stor del av jobben ved transkriberingen har vært å oversette lydopptakene fra engelsk til norsk, ettersom 12 av 15 intervju ble gjennomført på engelsk. Det er alltid en fare for at man kan minste viktig informasjon ved slike oversettelser. Ideelt skulle flere oversettere vært benyttet for å sammenligne materialets konsistens. Jeg opplevde imidlertid ingen store utfordringer ved oversettelsen i form av vanskelig ord eller uklare formuleringer. På bakgrunn av god lyd kvalitet og flere gjennomganger av lydopptakene, og følgende oversettelse, vil jeg si at min transkribering i stor grad gjengir intervjuenes opprinnelige form til tross for at jeg har oversatt de fleste intervjuene fra engelsk til norsk.

I min studie kommer jeg ikke utenom muligheten for at informantene har forsøkt å svare ”riktig” på spørsmålene som blir stilt, slik at de fremstår i et godt lys. I arbeidet med analysen av intervjuene har det derfor vært viktig å reflektere over om utsagnene representerer en inderlighet som sier noe om informanten utover selve intervjuet. I analysen av datamaterialet har det også vært viktig med et kritisk syn på mine egne tolkninger og vurderinger. Samtidig har jeg hatt fokus på å fremstille et presist og dekkende bilde av situasjonen på bakgrunn av hva intervjuene genererte av datamaterialet. I presentasjonen av resultatene benytter jeg meg i stor grad av direkte sitat for å bygge opp under påliteligheten.

4.9.4 Validitet

I følge Tjora (2010) handler validitet i kvalitative undersøkelser om blant annet svarene vi finner i forskningen faktisk er svar på de spørsmål som vi forsøker å stille, og om funnene og forskerens fremgangsmåte representerer virkeligheten (Johannessen, Christoffersen & Tufte, 2004). Denne studien bygger på resultatene fra 15 intervjuer og 28 informanter, der halvparten er gruppeintervjuer med to til fire personer i følget, og representerer dermed et svært lite utvalg av det totale antallet turister som går til Trolltunga i løpet av året. Utrustning og bekledning har vært faktorer for utvalget av informanter, som sådan har vært formet av min egen forforståelse av hva som er ”riktig” bekledning og utrustning på en slik tur. Refleksjon over egen ”friluftslivshistorie” har vært avgjørende for utvalget av informanter, for å skape en større åpenhet og forståelse for annerledes ”friluftslivshistorier” og videre tilknytning til natur og fysiske omgivelser. En åpenhet i møtet med turistene har sådan vært viktig i rekrutteringen av informantene slik at sammensetningen ble bred og variert.

Funnene fra studien er avgrenset til å gjelde informantene som jeg har intervjuet, og kan ikke ha som formål å gi en statistisk generalisering. Målet med studien har imidlertid vært å utvikle innsikt og kunnskap om forutsetningene til et utvalg av turistsammensetningen på Trolltunga, som ved støtte fra tidligere forskning og teorier kan få analytisk verdi og gyldighet. Muligens kan studien utvikle en innsikt med overførbarhet til andre lignende områder slik som Besseggen og Kjeragbolten, eller andre naturområder som det kan tenkes at lignende problematikk potensielt kan oppstå i fremtiden.

4.10 Mulige feilkilder

Dårlig engelskkunnskap skapte i noen av intervjuene språkbarriere ved at informantene ikke forstod begreper jeg brukte, eller rett og slett ikke forstod hva jeg spurte om. Dårlige engelskkunnskaper hindret også noen av informantene i å uttrykke seg fullstendig og tilstrekkelig nyansert. Det foreligger også en mulighet for at informantene har forstått spørsmålene på andre måter enn det som har vært hensikten. Dette har ført til variasjon i kvaliteten på intervjuene. Bruk av tolk kunne vært hensiktsmessig ved rekruttering av ikke-engelsktalende turister, og videre under selve intervjuet. Jeg opplevde for eksempel flere ganger at turister, som jeg vurderte som interessante informanter, ikke ønsket å bli intervjuet på grunn av dårlig engelskkunnskap. Flere av disse var fra Asia, et geografisk område som utgjør halvparten av de som må ha hjelp ned fra Trolltunga (Røde Kors, 2016).

Siden gjennomføringen av dybdeintervju utendørs kan være væravhengig, valgte jeg å legge turene mine til Trolltunga på bakgrunn av gode værmeldinger. Flertallet av intervjuene mine ble derfor gjennomført i oppholdsvær. Det hadde imidlertid vært interessant og fått intervjuet flere turister på dager med dårlig vær, og sammenlignet informantenes utsagn på bakgrunn av værforholdene. Muligens kunne dårlig vær gitt noen andre refleksjoner over forberedelser og risikoforståelse?

4.11 Etiske vurderinger

Som forsker i kvalitative undersøkelser bryter man brått inn i folks private arena. I slike situasjoner understreker Tjora (2010) viktigheten med tillitt og gjensidig respekt mellom deltakerne og forskeren. I starten av feltarbeidet opplevde jeg det å innlede til intervju med turistene som noe påtrengende, men jeg erfarte at man kommer langt med normal høflighet og folkeskikk i møtet med andre mennesker. Ovenfor informanter som var dårlig utrustet med lite turvennlige klær og sko, kunne potensielt noen av mine spørsmål virke støtende, forutinntatte eller kritiserende, ettersom de muligens kunne få en følelse av at de ble plukket ut av den store mengden på bakgrunn av deres ”dårlige” utrustning, klær, sko, osv., og dermed kanskje også oppfattet sin egen atferd som brudd på den ”riktige” tur-normen for hvordan man utruster, kler og oppfører seg i naturen. Jeg opplevde imidlertid ingen slike reaksjoner i noen av mine intervjuer. I intervjuene av de mest ”sårbare” informantene valgte jeg imidlertid å fokusere mindre på avslutningsspørsmålene som omhandler tiltak for å redusere ulykker og redningsaksjoner.

Alle intervjuene er gjennomført på bakgrunn av deltakernes informerte og frie samtykke. Siden min forskning ikke inneholder sensitive personopplysninger, som kan spores tilbake til den enkelte informant, har det ikke vært meldepliktig jamfør NSD (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS). Jeg har likevel forsikret informantene om deres anonymitet i studien slik at deres identitet blir beskyttet.

I mitt feltarbeid på Trolltunga ble også skjult observasjon brukt som metode. En slik metodebruk ligger i en forskningsetisk gråsoner på grunn av prinsippet om at personer skal vite at de deltar i forskning (Tjora, 2010). Det er imidlertid en aksept for skjult observasjon i det offentlige rom, såfremt det genereres viktig data for forskningen som ellers hadde vært vanskelig å generere (ibid). Mine observasjoner foregår i det offentlige rom og kan forsvares ettersom de ikke inneholder sensitiv informasjon, slik som personlige kjennetegn og data. Informasjonen som ble generert vil ikke være av betydning for de som ble observert. Nytteverdien konkluderer jeg dermed med å være større enn ulempene som påføres den inkluderte.

5 Resultater

5.1 Hva kjennetegner informantene i forhold til sosio-demografiske variable og reisemetoder?

Datamaterialet i denne studien er basert på 15 intervju med til sammen 28 informanter (enkeltintervju og gruppeintervju) fordelt på 13 nasjoner (Tyskland, Nederland, Frankrike, Sveits, Sverige, Norge, Australia, USA, Sør-Korea, Bangladesh, Russland, Ukraina, Bulgaria) (Se **Vedlegg 5**). Gjennomsnittsalderen for informantene ligger på 27 år, og kjønns-sammensetningen er fordelt på 15 kvinner og 13 menn. Når det gjelder reisemetoder er det omtrent lik fordeling mellom bruken av egen bil og buss/tog. Flertallet av informantene har overnattet i hytte eller telt på campingplass i forkant av turen. Noen få har overnattet på hotell og via Airbnb.

Flere av informantene har i løpet av ferien i Norge både gått turen til Preikestolen og Kjeragbolten. For en del er turen til Trolltunga avslutningen på en planlagt rundtur på Vestlandet. Bare noen få av informantene har tidligere vært i Norge, og bare en (en i turfølget IP-4) har tidligere vært i Hardanger. Mange av informantene er ikke heller klar over at de befinner seg i Hardanger. Et sentralt kjennetegn på flesteparten av mine informanter er at de bare har satt av en eller to dager til å gå turen til Trolltunga, før de må reise videre. Mange nevner at de gjerne skulle tilbrakt lengre tid i området, men stramt tidsskjema og budsjett tillater ikke det. Flere nevner at de skal reise videre allerede samme kveld. Selv om de fleste av informantene har mellom en til to uker langt opphold i Norge, er det bare IP-2 og IP-4 som allerede har vært innom andre attraksjoner i Hardanger (Vøringsfossen og Nasjonalpark-senteret i Eidfjord), og som i etterkant av turen til Trolltunga har satt av flere dager til å oppleve andre ting i Hardanger. IP-2 og IP-4 er også de eneste som har planlagt å gå andre fjellturer i området. **Tabell 1** viser en oversikt over kjennetegn på informantenes reisemønster tilknyttet turen til Trolltunga.

Tabell 1: Kjennetegn på informantenes reisemønster.

	Transport	Overnatting	Dager satt av til turen*	Besøk av andre attraksjoner/turer i Hardanger	Besøkt/skal besøke Preikestolen/Kjerag	Vært i Norge tidligere
IP-1	Buss	Hotell	2	Nei	Nei	Ja
IP-2	Campingbil	Campingplass	2	Skal besøke Buerbreen	Ja, Preikestolen	Ja
IP-3	Buss og tog	Hotell	1	Nei	Nei	Nei
IP-4	Bil	Telt	2	Vøringsfossen, Hardangervidda museum	Nei	Ja
IP-5	Bil	Hotell	1	Nei	Ja, Kjerag	Nei
IP-6	Bil	Campingplass	1	Skal padle kano på Voss	Ja, Kjerag	Nei
IP-7	Bil	Dagstur	1 (drar videre på kvelden)	Nei	Nei	Ja
IP-8	Bil	Campingplass	1	Nei	Ja, begge	Nei
IP-9	Buss og tog	Campingplass	2	Nei	Nei	Nei
IP-10	Bil	Dagstur	1 (drar videre på kvelden)	Nei	Nei	Ja
IP-11	Buss og tog	Hotell	1 (drar videre på kvelden)	Nei	Nei	Nei
IP-12	Buss og tog	Campingplass	4	Folgefonna	Nei	Nei
IP-13	Buss og tog	Hotell	1	Nei	Ja, Preikestolen	Nei
IP-14	Bil	Campingplass	2	Nei	Nei	Ja
IP-15	Buss	Hotell	1	Nei	Ja, Preikestolen	Nei

* Dager til rådighet for å gjennomføre turen til Trolltunga. Alle (utenom IP-7 og IP-10) som har satt av en dag har overnattet i forkant av turen.

5.2 Norge og Trolltunga som trekkplaster for valg av Norge som destinasjon

Felles for alle informantene, når det kommer til valget av Norge som destinasjon, er ønsket om å oppleve norsk natur. Norsk fjellandskap, fjordene og breene er spektakulære fenomener med stor tiltrekningskraft forteller mange av informantene, og mange påpeker slike naturområder som unike for en ferie i Norge. En informant forteller om et underliggende ønske om å gjøre noe nytt og spennende i ferien, noe annerledes enn de vanlige sydenferiene med sol, strand og bading (IP-8). Dette ønsket deler flere av informantene. Flere av informantene nevner selve opplevelsen av norsk natur som en viktig kontrast til naturen de er vant med i sitt hjemland. Fjellandskapet på Vestlandet er for mange en helt ny type natur som de aldri har opplevd før. En sør-koreansk informant (IP-13) beskriver Trolltunga som hovedårsaken for at han reiste hele veien til Norge. Denne turen understreker han er veldig viktig for ferien, deretter kommer turen til Preikestolen. Noen av informantene beskriver nærmest en brennende fascinasjon for det skandinaviske klimaet og landskapet. IP-3 forteller ivrig om sin fascinasjon:

Det har alltid vært en drømmetur å komme hit, både Norge og Sverige faktisk (...) Åh, landskapene her er helt fantastiske (...) jeg har alltid hatt en fascinasjon for de skandinaviske landene så lenge jeg kan huske. Jeg har alltid likt fjell, det skal være sikkert. Selv om jeg ikke har vokst opp ved fjell. Jeg vokste opp i Florida, som er veldig flatt (...) det er ikke en gang fjell der. Selv der hadde jeg en tiltrekningskraft mot fjell (IP-3).

IP-1 påpeker at bildene av Trolltunga har en sterk tiltrekningskraft; ”for oss var det først det at vi hadde sett mange bilder som lokket oss...et sånt bilde ville jeg også ha...så ønsket vi også gjøre en sånn her type tur”. Også flere andre informanter trekker frem bildet av selve Trolltunga, med seg selv eller venner og familie, som et viktig trekkplaster for å gå turen (IP-3, IP-5, IP-7, IP-8).

Det kommer frem gjennom stort sett alle intervjuene at turen til Trolltunga er en av hovedattraksjonene for ferien i Norge. For IP-4 er derimot de andre turene, med mindre turister og mer stillhet og nærhet til naturen, viktigere enn selve turen til Trolltunga. For dette turfølget er opplevelsen av stillhet og roen ved å være alene i naturen, viktige kjennetegn på

den norske naturen og som de søker etter i ferien. De sier selv at de ikke er ”særlig mye innom byene, men heller telter rundt omkring og går fjellturer over alt”. At det er mye folk på Trolltunga var de klar over i forkant av turen, men valgte å gå likevel ”bare for å ha gjort det”, siden de var i området. De beskriver turen og opplevelsen som; ”helt ok...utsikten er hvert fall god...hehe”(IP-4).

5.3 Betydningen av natur og fri ferdsel (Allemannsretten)

Mange av informantene trekker frem estetiske kjennetegn i sin beskrivelse av den norske naturen, og som for mange var avgjørende for valget av Norge som feriedestinasjon. IP-3 beskriver viktigheten av det vakre og estetiske slik:

Jeg vil si fokus på naturlige attraksjon og det naturlige og vakre i landet var helt klart avgjørende for at jeg valgte Norge fremfor andre land. Fordi jeg ser at dere bruker mye tid og ressurser på å ta vare på naturen, deres naturskatter (...) Dette er ganske unikt synes jeg (...) Mange steder er man opptatt av å tjene mest mulig på attraksjonene, men veldig lite penger går tilbake (IP-3).

IP-9 påpeker at turen til Trolltunga har en veldig ren natur, uten søppel, slik som man kan finne ved andre typiske reisemål, slik som trekkingrutene i Himalaya, og forklarer grunnen med at; ”nordmenn er nok veldig stolt av naturen sin og ønsker å ta vare på den”. Mange av informantene benytter seg av estetiske elementer i beskrivelser av en type natur som representerer det som er særegent for den norske naturen. Vakre og dype fjorder, høye, spisse og karrige fjell, er for noen av informantene nettopp det Norge er og representerer. Det er imidlertid bare IP-4 som går dypere inn i naturbegrepet, forbi det ytre, og trekker frem egenskaper som stillheten, friheten, indre ro, og avkobling til samfunnets mas og kjas.

Bare et fåtall av informantene er klar over allemannsrettens lovbestemte rett til fri ferdsel. Et fransk venninnepar (IP-11), som kjenner til allemannsretten, forklarer at den er avgjørende for valget av Norge som destinasjon:

Vi valgte Norge fordi det er lettere å komme i kontakt med naturen, selv om det er dyrere enn de andre landene. Det er lettere å bevege seg rundt her. Det er ikke så mye folk heller og det er et pluss... hehe! (IP-11).

IP-13 visste også om allemannsretten og deler oppfattelsen til IP-11, og påpeker samtidig at det er veldig bra at man slipper å betale for å gå i naturen. I informantens hjemland Sør-Korea er det flere turstier man må betale for å bruke.

IP-12 har aldri hørt om retten til fri ferdsel og er tydelig overrasket: ”Er det sant?? Det er fantastisk! Det har man ikke lov til mange steder i Bulgaria, spesielt ikke i Nasjonalparkene (...) De er nok redd for søppel i naturen og velger å forby telting” (IP- 12). IP-4 påpeker at mange turister kommer fra land med strenge restriksjoner for ferdsel i naturen, og allemannsretten tilbyr dermed turistene noe nytt og spennende. IP-4 forteller videre om forholdene i hjemlandet Tyskland:

I de lavere områdene i Tyskland må man gå på stiene og det er mange gjerder. Så man kan ikke gå over alt. I Tyskland er også det forbudt og telte i fjellene (...) Bare i nødstilfeller kan man telte” (IP-4).

En annen i dette turfølget er tydelig begeistret over situasjonen i Norge:

Her i Norge får man mye frihet og følelsen av å være helt alene et sted hvor man kan nyte alle disse store områdene og friheten rundt. Det er ganske kult (...) Det er kanskje mulig i Norge siden dere er så få sammenlignet med Tyskland? (IP-4).

5.4 Tilgang og bruk av informasjon i turforberedelsen

Ved dette spørsmålet er jeg interessert i å undersøke hva informantene tenker om utformingen og innholdet i informasjonen som finnes om turen til Trolltunga, og hvordan informasjonen brukes i informantenes forberedelse til turen. Flertallet av informantene meddeler at de oppdaget turen gjennom bilder på blogger og Instagram. Selve informasjonen om turen fant mange på nasjonale reiseblogger, og noen hadde fått tips fra familie og venner. Informasjonen i forkant, som gikk på turens lengde, tidsbruk, krav til utstyr, har svært mange fått fra blogger, og en del har vært innom VisitNorway sin nettside. IP-2 og IP-12 forteller at de også fikk en del informasjon på overnattingsplassene sine i Odda. **Tabell 2** viser en oversikt over informasjonskildene som informantene benyttet seg av i forkant av Trolltunga-turen.

Tabell 2: Oversikt over informantenes informasjonsbruk i forkant av turen til Trolltunga

	IP-1	IP-2	IP-3	IP-4	IP-5	IP-6	IP-7	IP-8	IP-9	IP-10	IP-11	IP-12	IP-13	IP-14	IP-15
Blogg	X		X		X			X					X		X
VisitNorway Visit Hardanger Visit Odda		X	X	X		X									
Tripadvisor					X						X			X	
Facebook	X				X				X		X			X	
Reiseguideer (bøker)		X		X											
Familie og venner	X	X					X	X		X	X				X
Overnattingsteder i Odda		X										X			
Turistinformasjon												X	X		

Blant informantene mine uttrykkes det generelt en stor tilfredshet tilknyttet informasjonens utforming og innhold. Flere av informantene påpeker at denne typen turinformasjon, og merking av sti underveis, ikke er vanlig i sitt hjemland. IP-13 som er fra Sør-Korea forteller imidlertid om vanskeligheter med å finne god informasjon på sitt språk. Han fant engelsk informasjon på internett som han benyttet seg av i forkant, men han understreker at for mange sørkoreanere er engelskkunnskapen for dårlig til at informasjonen på internett er forståelig.

Noen få informanter (IP-3 og IP-5) uttrykker gjennom intervjuene en misnøye over dårlig merking av stien til Trolltunga. IP-5 forteller at de gikk en lang omvei på grunn av at de mistet synet av merkinga og tok feil i et veikryss. Denne feilen kostet dem flere timer. Selv en av de mest erfarne av informantene (IP-4) understreker hvor viktig gode stier er for dem: ” Vi velger alltid stier som er merket på en eller annen måte. Da er vi ikke redde for at noe skal skje...” (IP-4). IP-4 er imidlertid ikke av oppfatning av at stien til Trolltunga er dårlig merket.

Noen av informantene påpeker et forbedringspotensial for distribusjonen av informasjonen rundt turen til Trolltunga. Blant informantene er det en oppfatning av at internett er den best egnede plattformen for å nå ut til flest mulig, men her må utformingen av tekst og innhold være presis og oppdatert. IP-2 etterlyser en mer samlet informasjon om Trolltunga:

Veldig få turister er her i flere uker, og mange av turistene finner nok informasjonen noen dager før (...) Nå er informasjonen spredt over alt, i bøker, internett, blogger, osv. (...) Man vil vite det viktigste. En offisiell nettside med oppdatert informasjon kunne vært en god løsning, men man kunne stole på informasjonen er ny. At den ikke er fra 2010 liksom (IP-2).

Under intervjuet kommer det frem at informanten føler turens tøffe krav ikke blir presentert tydelig nok gjennom informasjonen: "Den (informasjonen) må kanskje være kraftigere for å nå fram...for å folk til å forstå" (IP-2). IP-2 påpeker at informasjonen om turen til Trolltunga ikke gjelder spesifikt for bare Norge, det er "allmenne turregler" som han selv sier (IP-2). IP-4 påpeker at mye av informasjonen og bildene som er tilgjengelig presenterer turen som gjennomførbar for omtrent hvem som helst: "Det er så mye folk her! (...) Det er bilder over alt som viser hvor fint det er på Trolltunga. Da tenker folk dit MÅ jeg gå" (IP-4). Temaet engasjerer tydelig IP-4 som forteller videre: "Det er jo et skilt i Odda sentrum som leder folk rett opp til Trolltunga. Det blir som en attraksjon som alle bare MÅ gjennomføre" (IP-4).

IP-3 er også enig at mengden informasjon per dags dato er veldig stor, noe som gjør forberedelsen vanskeligere for turisten ettersom det finnes informasjon over alt og som sier ulike ting om turen. IP-6 deler også denne oppfatningen:

Det blir for mye. Folk har ansvar for seg selv. De fleste er godt forberedt, men noen er ikke det. Virker som de ikke bryr seg. Jeg synes ikke dere trenger noe mer, det er allerede nok. I Frankrike har vi ingen skilt slik som dere har her (IP-6).

5.4.1 Forståelsen av informasjonsplakat

Som en del av spørsmålene om informasjon presenterer jeg informasjonsplakaten (Se **Vedlegg 6**) for få et innblikk i hvordan informantene opplever og forstår informasjonen. Denne brosjyren ligger på Visit Norway, Visit Hardanger og Visit Odda sine hjemmesider, og er utplassert ved startpunktet i Skjeggedal (Se **Vedlegg 3**). Plakaten presenterer turens lengde i antall kilometer (22 km), gjennomsnittlig tidsbruk (10-12 timer), anbefalt starttidspunkt (før klokken 10.00) og nødvendig utrustning og bekledning/sko. Plakaten skisserer i tillegg hvilke perioder på året man kan gå turen alene, når det er anbefalt guide og når man ikke bør legge ut på turen alene i henhold til egen sikkerhet.

Flesteparten av informantene forteller at de synes informasjonsplakaten er lett å forstå og at den inneholder viktig informasjon om utrustning og klær som de har tatt til etterretning i forkant av turen. Noen få av informantene innrømmer at de ikke har sett denne informasjonsplakaten. IP-5 forteller om første møtet med denne plakaten ved starten av turen i Skjeggedal: ”jo vi så den det, men det er litt for sent å vise utstyr og bekledning når man allerede har startet turen” (IP-5).

På informasjonsplakaten står det tydelig at man bør ha på seg, eller hvert fall ha med seg, vind- og vanntett jakke og bukse. Blant mine informanter opplever jeg store variasjoner i forståelsen av hva som betegnes som egnet utstyr, bekledning og sko for fjellturer. Flere av informantene påpeker at de har fulgt denne informasjonen og viser dette ved å ta frem tynne bomullsjakker som verken er vindtette eller vanntette.

5.5 Vurdering av egne forutsetninger for ferdsel i norsk natur

5.5.1 Erfaring med friluftsliv og ferdsel i naturen – fra oppveksten og praktisering i dag

Flesteparten av informantene beskriver et minimalt forhold til ferdsel i naturen. IP-5 beskriver sitt forhold slik:

Vi elsker det, men vi går ikke spesielt mye på tur (...) vi har lyst til å gjøre det mer (...) Vi bor i London så det er fint å komme seg ut i naturen av og til (...) det er kanskje den andre fjellturen jeg går i år (IP-5).

Noen informanter forteller at de ble tatt med på turer i barndommen, men at dette var noe de ikke likte og sluttet med når de selv kunne bestemme (IP-6, IP-15). IP-11 består av et turfølge på to, der den ene aldri har vært på fjelltur før denne turen. IP-8, IP-9 og IP-15 er andre informanter som aldri har vært på fjellturer før de kom til Norge. IP-8 ble for første gang introdusert til fjellturer gjennom turen til Kjeragbolten noen dager før turen til Trolltunga.

IP-3 og IP-7 har begge vokst opp i store byer med lite tilgjengelig natur i nærheten, men har i voksen alder flyttet til land med bedre turmuligheter. De beskriver begge en økende interesse for friluftsliv og turgåing som resultat av en større tilgjengelighet av store naturområder ved

nåværende bosted. Men begge påpeker at selv om interessen er stor så går de dessverre ikke like mange turer som de skulle ønsket.

To av mine informanter skiller seg ut fra mengden på flere områder. IP-2 og IP-4 (turfølge på 3) kan beskrives som erfarne fjellfolk på bakgrunn av mange års erfaring, fra oppveksten og sitt hjemland, og erfaringer fra flere lignende turer som Trolltunga. De kjennetegnes også av god utrustning og gode klær. Disse to informantene har vokst opp i nærheten av store naturområder, slik som den tyske delen av Alpene, og hatt foreldre som gjennom oppveksten har tatt de jevnlig med på turer i naturen. Interessen for friluftsliv og natur er noe disse informantene har opprettholdt i voksen alder og praktiserer jevnlig i løpet av året.

Gjennom samtalene med informantene kommer det frem mange ulike forståelser og ideer om hva som er natur for dem. IP-2 og IP-4 er de eneste som beskriver spesifikke elementer og egenskaper ved naturen som er viktige for deres naturopplevelser. For disse informantene er høye og spisse fjell i frodige dallandskaper sentrale elementer i deres syn på ideen om natur, og representerer på mange måter et landskap som informantene har kjennskap til fra sin oppvekst og hjemplass (tyske delen av Alpene). Flere av informantene trekker frem de ”grønne områdene” i byparkene som natur, og beskriver generelt et naturbegrep som favner bredt, alt fra parker, skogsturer, bynære strender, osv (IP-3, IP-5, IP-13, IP-14). Blant informantene er det en bred enighet om at Trolltunga representerer autentisk og ekte natur, foruten IP-4 som påpeker at flere av de ønskelige elementene ved ”ekte natur”, slik som stillheten, roen og de naturlige prosessene, blir forstyrret av de store mengdene turister.

5.5.2 Erfaringer fra tilsvarende turer

Dette spørsmålet avdekker en minimal erfaring fra tilsvarende turer blant informantene. IP-11 forteller at hun aldri har vært på noe lignende turer: ”Nei aldri (...) Når jeg gikk på tur som liten gikk turene i helt annen type landskap. Det var mye trær og lite fjell”. IP-3 forteller også om sine turerfaringer fra oppveksten i USA. IP-3 er en av informantene som beskriver seg selv som en person med ”en del turerfaring” på bakgrunn av sine mange turer i parkene, fra sin oppvekst i USA og nåværende bosted i Berlin. Hun påpeker imidlertid at naturen i Norge er noe helt annet enn hva hun er vant til. Flere av informantene henviser til turer som de i løpet av ferien hadde vært på, f.eks. Kjerag og Besseggen. IP-8 er en av disse informantene og beskriver sin erfaring som minimal: ”Erfaring? Ingenting...hehe! Dette er første gang jeg har

vært på en slik tur (...) Vi startet med Kjeragbolten som tok 5 timer (...) vi likte den turen veldig godt, men denne turen er helt klart det aller lengste jeg har gått” (IP-8).

Som nevnt tidligere er det svært få av informantene som kan vise til tidligere erfaringer med turer som er tilsvarende turen til Trolltunga. Flere av informantene forteller at de har en del erfaring med friluftsliv og ferdsel i naturen fra sitt hjemland, men det er på bakgrunn av en annen type natur: ”Jeg har vært på lengre turer i Bulgaria, men her er det litt vanskeligere terreng (...) vi har mye skog...det er veldig forskjellig. Vi har mang innsjøer, men ikke like mange fjell og vannfall. Her er det mye vakrere...hehe! (IP-12).

IP-5 er en guttegjeng på fire gutter fra Australia. Tre av fire av disse har ingen erfaringer fra tilsvarende turer. En i dette turfølget forteller at han vært på lignende turer i Sør-Amerika. En videre beskrivelse av disse turene kommer frem i følgende ordveksling:

Int: Du sier at du har vært på lignende turer i Sør-Amerika. Kan du beskrive hva som er likhetene og ulikhetene sammenlignet med denne turen?

Ja, jeg har vært på Machu Pichu og jeg har klatrer et par fjell i Sør-Amerika som er like synes jeg. Litt ulike denne turen, men ja... Samme bratthetsgrad kan du si, men høyere fjell, rundt 4000 moh. Har også gått en 5 dagers tur langs kysten av Tasmania (IP-5).

Han forteller videre at denne turen er nok den lengste dagsturen han har vært på. Turene til Machu Pichu og Tasmania var begge teltturer der dagsetappene var en del kortere enn selve turen til Trolltunga tur/retur.

IP-6 er et turfølge på to personer som jeg intervjuer under lunsjpausen deres ved selve Trolltunga. De forteller at de ikke har erfaringer fra andre turer lik denne, men at de hadde satt seg mål før turen om å nå Trolltunga; ”Vi ønsket å ta bilde på Trolltunga som var målet med turen vår, og det har vi nå klart (IP-6)”. Flere av informantene deler denne oppfatningen; de liker at turen innebærer utfordring og et tydelig mål.

IP-2 og IP-4 er to informanter med tidligere erfaringer fra tilsvarende turer. Begge forteller at de har vært på mange turer i Alpene som har flere likhetstrekk med turen til Trolltunga når det

kommer til tidsbruk og vanskelighetsgrad. IP-2 påpeker imidlertid at landskapene er noe ulike: ”Tregrensen i Alpene er mye høyere så man må gå gjennom mye større områder med skog for å komme til fjellet. Turene i norske fjell oppleves mer værharde fordi det er mye åpnere områder mange steder” (IP-2).

5.6 Forberedelsen i forkant av turen

Gjennom intervjuene presenteres det mange ulike forståelser av hva forberedelse innebærer i forbindelse med friluftsliv og ferdsel i naturen. Flere av informantene opplever vanskeligheter med å svare på dette spørsmålet i første omgang. I flere av intervjuene er det behov for nærmere forklaring av hva som menes med begrepet å forberede seg (uten å legge føringer for informanten). Værvarselet for turen er et element svært mange av informantene først og fremst trekker frem som viktig forberedelse i forkant av en tur. IP-3 er en av flere informanter som trekker frem valg av utstyr og oppakning som en del av deres forberedelse i forkant av turen til Trolltunga:

Ehm...når det gjelder å ta med ekstra utstyr så er jeg ikke så dyktig til det. Jeg mener jeg er ok, du vet...jeg tok med regntøy, men jeg har ikke med hodelykt og førstehjelpsutstyr, noe som man kanskje burde hatt med (IP-3).

IP-5 er helt ærlig på at de ikke forberedte seg noe spesielt til turen. De forteller at de har sett mange fine bilder som ikke fremstiller turen noe spesielt vanskelig å gjennomføre. En i dette turfølge forteller videre:

Vi kan ikke si at vi forberedte oss...Vi drakk oss stupfulle onsdag kveld (...) Vi snakket om jakker og klær vi kunne ha på oss og så skaffet noen av oss seg fjellsko. Vi burde helt klart snakket om dette tidligere slik at vi fikk bedre tid til å skaffe oss det vi manglet (...) Men jeg tror ikke man trenger å være godt trent eller ha mye utstyr, vi har klart det greit med shorts og sko, men skikkelige fjellsko hadde nok vært en fordel (IP-5).

De mest erfarne informantene (IP-2 og IP-4) beskriver en forberedelse slik som de vanligvis forbereder seg til fjellturer, basert på mange års erfaring. Disse informantene har pakket med seg alt som informasjonsplakaten (Se **Vedlegg 6.**) listet opp, men begge forteller at dette er

vanlig innhold i deres dagstursekk på alle turer. De forteller at forberedelsen til denne turen ikke skiller seg noe spesielt fra andre turer de har vært på. IP-2 påpeker at det er viktig å innhente informasjon og kunnskap om turen han skal begi seg ut på slik at han er best mulig forberedt. I forkant av turen til Trolltunga ville han vite mest mulig om turen:

Vi snakket med de lokale på campingen. Vi ville vite om turen er en vanlig tur som alle kan gjøre eller er den mer krevende og farlig slik at vi må tenke på mer, men sier folk at den er grei så går vi bare (IP-2).

En annen forståelse av begrepet ”turforberedelse” kommer frem gjennom intervjuet med IP-14: ”Jeg kjøpte mange ekstra batteri til kameraet...nå er jeg sikker på at jeg får tatt bildet som jeg ønsker”.

Bare noen få av informantene henviser til sin fysiske form som en del av forberedelsen til turen. IP-6 er en av disse og sier:

Jeg har ikke hatt tid til å forberede meg fordi jeg har hatt problemer med knærne mine. Men jeg har vært på treningssenteret og trent, gått på tur i London og rundt London, så jeg prøvde å gå så mye som mulig (IP-6).

Flere av informantene uttrykker at det går et tydelig skille mellom forberedelsen til en dagstur til Trolltunga og en tur med overnatting. IP-3 forteller at hun ville tatt med mer utstyr hvis hun skulle overnattet ved Trolltunga eller gått lengre.

5.7 Opplevelsen av turen sammenlignet med forventningene/forestillingene turistene hadde i forkant av turen?

På dette spørsmålet nevner mange av informantene forventningene de hadde til selve Trolltunga og de store forhåpningene om flotte bilder:

Jeg visste at bildene kom til å bli fine, men vi var heldige med været så det var verdt det absolutt. Hadde det vært regn og vind i starten ville turen vært enda tøffere, men nå er det sol og fint vær, det er perfekt (IP-7)

IP-8 forteller også om store forventninger til bildene fra selve Trolltunga og sier videre: ”(...) Hvis man vil se de vakre tingene så må man lide litt for det noen ganger. Det var hardt i starten, men så gikk det greit etter det. Man må jobbe ekstra for det” (IP-8).

Mange av informantene som jeg intervjuer i Skjeggedal etter å ha fullført turen til Trolltunga beskriver turen som mye tyngre enn det de hadde forventet. Spesielt starten av turen blir beskrevet som svært tung (shepastien de 2 første km, fordelt på ca. 450 høydemeter). Flertallet av informantene forteller at turen til Trolltunga er den lengste og hardeste fjellturen de noen gang har vært med på. IP-6 er en av informantene som beskriver opplevelsen av turen som noe helt annet enn forventet: ”Ja, jeg trodde turen skulle være lettere. Hadde egentlig sett for meg en fin og rolig tur” (IP-6). Flere av informantene (IP-5, IP-6, IP-11) påpeker i etterkant av turen at de burde hatt med skift og varmere klær til selve stoppet ved Trolltunga – det ble fort kaldt når man tok pause. Flere av informantene beskriver vanskeligheter med å forestille seg turens omfang og krav i forkant av turen, en oppfattelse IP-3 også deler:

Det var veldig langt (...) Det var vanskelig å forestille seg på forhånd hvor lang tid turen ville ta ut fra hva som ble sagt i informasjonen. Tidsbruken som står på nettet stemte, men når man faktisk går turen...det er så langt! føttene mine dreper meg nå. Og jeg trodde jeg hadde gode sko (IP-3).

IP-5 forteller også at de hadde vanskeligheter med å forestille seg hvor hard turen kom til å bli; ”Det kunne vært bedre informasjon om vanskelighetsgraden og hvor tung selve turen er. Men vi leste ikke nok så er nok vår egen feil også...Man må gjøre god nok research på egenhånd. Det gjorde ikke vi...”(IP-5)

Flere av informantene jeg intervjuer i Skjeggedal er tydelig fornøyde med å ha gjennomført turen, spesielt ettersom mange av disse forteller at dette er den lengste turen de har vært med på.

De erfarne informantene IP-2 og IP-4 forteller at turen matchet forventningene deres, både på tidsbruk og vanskelighetsgrad. IP-4 og IP-12 uttrykker imidlertid at antallet turister som gikk turen var mye høyere enn de hadde forventet i forkant.

5.8 Risikoforståelse tilknyttet ferdsel i naturen og Trolltunga- turen

På spørsmålet om hvordan turistene forholder seg til risiko ved valg av tur opplever jeg at flere av informantene har vanskeligheter med å besvare spørsmålet. På grunn av dårlig engelskkunnskap har flere av informantene behov for nærmere forklaring av begrepet risiko i tilknytning med ferdsel i naturen. På dette spørsmålet opplever jeg også store forskjeller i refleksjonsnivået blant informantene. De erfarne informantene IP-2 og IP-4 lister opp fysisk form, utstyr og klær, lengde på turen, antall høydemeter, type terreng, årstid og vær som elementer for vurderingen av risiko på en tur. De påpeker imidlertid at denne risiko-vurderingen ligger innebygget i deres forståelse etter mange års erfaring, og at de ikke vurderte risikoen tilknyttet turen til Trolltunga på noen annen måte enn de gjør på andre turer. Informasjonen om turen som de benyttet seg i sin forberedelse i forkant av turen fremmet ikke et behov for en utvidet risikovurdering.

IP-1 meddeler at hun ikke tenker noe særlig på risiko tilknyttet fjellturer. Turen til Trolltunga innebar ikke noen spesielle vurderinger rund risikoen: "(...) Jeg tenkte at vi tar det litt som det kommer, at vi løser det liksom. Vi visste jo hvor mange kilometer det var og hvor lang tid det tok" (IP-1). IP-1 forteller at den største risikoen må være å skade seg ved fall, men påpeker også at dette kan skje hvem som helst. IP-12 forteller at de ikke tenker på risiko i forkant av turer de skal gå; "Nei, ikke i forkant, men tenker på det når vi er der og ser plassen" (IP-12). De påpeker, slik som flere av mine informanter, at skader og ulykker er den største risikoen på turen. IP-5 forteller også at risiko ikke er noe de tenker på når de bestemmer seg for å gå en fjelltur. Det var heller ikke en del av planleggingen i forkant av turen til Trolltunga. En fra dette turfølget mener at turen ikke innebærer noen form for risiko siden det er alltid noen som kan hjelpe hvis det skulle skje noe. En annen i dette turfølge sier: "Vi visste at denne turen kom til å bli veldig "turistaktig" og at det kom til å være mange mennesker tilstede...det er ikke noen stor risiko da" (IP-5). De påpeker imidlertid at merkingen av stien bør bli bedre ettersom de mistet synet av den opprinnelige stien som førte til at de tok en lang omvei til Trolltunga.

IP-9 er en av få informanter som nevner egen fysisk form som en risikofaktor;

Vi er ikke veldig rutinerte friluftsfolk. Før turen var vi bekymret for helsen vår (...) min mann hadde en sår hals som vi var litt usikre på. Vi tenkte på været, kulden og den lange turen som kunne være tøff for kroppen vår (IP-9).

Tilknyttet risiko uttrykker IP-2 en spesiell bekymring ovenfor andre turisters vågale påfunn ute på selve Trolltunga:

Det var litt ubehagelig med selve Trolltunga. Noen franskmenn drev og tullet ute på steinen...gjør ditt og gjør datt sa de som tok bilder til de andre i følget som var utpå steinen (...) Alle går skal jo absolutt helt ut på kanten (...) jeg blir nervøs av det, klarer ikke å se på (IP-2)

IP-13 peker også på det å gå ut på selve Trolltunga som risikofylt fordi man risikere å falle utfor. IP-13 påpeker at det burde vært en sikkerhetsvakt her for å forhindre at så mange turister balanserer ute på kanten og risikerer å falle utenfor. IP-4 beskriver en bekymring over det store antallet turister som velger å gå turen til Trolltunga og forteller hvordan bilder og markedsføring tiltrekker alle typer turister:

Det er så mye folk her! Folk tror at de kan klare turen og oppdager underveis at de ikke er i form til denne typen tur eller ikke har riktig utstyr...Det er jo bilder over alt som viser hvor fint det er på Trolltunga. Bilder i alle guide-bøker. Da tenker folk; å dit MÅ jeg gå. Det er skilt i Odda. Det blir som en attraksjon som alle må gå. Har man ikke gjort denne turen mens man er i Norge er det en ødelagt ferie. Da har man ikke opplevd Norge på ekte vis (ironisk tone). Man må bare gå dit. Flere folk, flere ulykker (IP-4).

Det er generelt få informanter som peker på at antallet turister som er tilstede på Trolltunga er til bry (foruten IP-2, IP-4 og IP-12). IP-13 forteller; ”Jeg synes det ikke er så mye folk her. Jeg er vant med mange folk i Sør-Korea så dette er ikke så mye. I Norge er det ikke mye folk generelt” (IP-13).

5.9 Mulige regulerende tiltak innenfor besøksforvaltningsstrategi

Intervjuene mine runder jeg av ved å spørre informantene om hva de tenker om ulike tiltak for å hindre den økende trenden med ulykker og redningsaksjoner. Det kommer frem varierende tanker, meninger og refleksjoner blant informantene rundt dette temaet, men det er en bred enighet om at naturen må beholdes mest mulig urørt. Noen av informantene påpeker at stien bør merkes bedre for å forhindre at folk går seg vill (IP-1, P-3, IP-5 og IP-13). IP-5 forteller at de gikk seg vil fordi de mistet synet av de røde T-ene som markerer stien. Flertallet av informantene påpeker at det ikke er nødvendigvis mer tilrettelegging i form av mer skilt eller informasjon om turen, som er løsningen for problematikken. IP-6 er av disse informantene og sier selv:

Det blir for mye. Folk har ansvar for seg selv. De fleste er godt forberedt, men noen er ikke det. Virker som de ikke bryr seg. Jeg synes ikke dere trenger noe mer, det er allerede nok. I Frankrike har vi ingen skilt som det finnes her (IP-6).

IP-2 er fornøyd med skilting og informasjon, og påpeker at skiltingen og informasjonen, både i forkant og underveis på turen, er bedre ved Trolltunga sammenlignet med andre steder de har vært i Norge. Denne informanten savner derimot en overnattingsmulighet ved selve Trolltunga, eller i nærheten:

Vi skulle gjerne overnattet på en hytte på toppen, spist frokost og gått videre neste dag, men tror det ikke er så mange slike hytter. Vi gikk 5-6 dager fra Tyskland til Italia, over alpine, og man kan sove over alt. Du får ikke et eget rom, men det er store sovesaler (IP-2).

På spørsmål om hvilke tanker turistene har om en form for avgift for å gå turen til Trolltunga, både som et regulerende tiltak for besøkstallet, men også for å finansiere tilrettelegging, svarer IP-1: ”Nei, det hadde tatt bort at det er natur. Naturen skal være gratis synes jeg... Norge er så overpriset på alt annet så her kan de ikke ta betalt” (IP-1). Flere av informantene påpeker at en avgift for turen vil komme oppå det allerede høye prisnivået i Norge. Flesteparten av informantene mener en innføring av ferdselsforbud, i enkelte perioder som det ikke er forsvarlig å gjennomføre turen, heller ikke er noen god løsning. IP-4 begrunner sitt

svar slik: ”Det blir jo litt mot deres filosofi, fordi dere vil at folk skal kunne gå over alt. Det vil være litt rart. Det må gjøres noe annet” (IP-4).

Helt avslutningsvis spør jeg om redningsaksjoner bør betales av de som blir reddet eller bør det være gratis slik det er nå? Flere av informantene visste ikke at dette faktisk er gratis i Norge. IP-1 visste ikke om dette, men er ikke spesielt begeistret for tanken på å måtte betale for å få hjelp:

Nei, da kan man f.eks skade foten, men vil ikke betale for redning. Det kan bli farlig. Jeg gidder ikke å betale 1000 kr for helikopteret. Kan jo hende folk skader seg veldig mye og går heller videre på turen enn å ringe etter hjelp. Det er jo ikke noe bra (IP-1).

IP-2 er av en annen oppfatning og støtter en avgift ved redningsaksjoner:

Det får kanskje folk til å tenke seg om før man reiser opp i shorts eller hva man gjør. I Tyskland tror jeg at man må betale for å bli reddet hvis man ikke følger reglene og trenger hjelp på grunn av det (IP-2).

5.10 Observasjoner

Gjennom kontinuerlige observasjoner underveis på turen til og fra Trolltunga har jeg forsøkt å supplere informasjonen jeg fikk gjennom intervjuene, særlig hvordan turistenes erfaringer med friluftsliv og ferdsel i naturen kommer til uttrykk gjennom turistenes oppakning, hvilke klær og sko de har utrustet seg med, men kanskje viktigst, turistenes atferd, kroppsspråk, sansing og handlinger underveis på turen til Trolltunga.

5.10.1 Kroppslige ferdigheter i fjellterreng

Gjennom observasjonene har jeg forsøkt å undersøke turistenes erfaringer med ferdsel i naturen i lys av deres kroppslige ferdigheter jamfør avsnittet **2.2.2 Erfaringsbasert kunnskap og ferdigheter**. Her har jeg for eksempel observert hvordan turistene håndterer ulike underlag, terrengformasjoner, stigninger og kryssing av elver. Observasjonene er ikke gjennomført ved faste tidspunkt eller faste steder, men har blitt gjennomført som en kontinuerlig prosess ved at interessante observerte fenomener, som belyser mine problemstillinger, har blitt skrevet ned i etterkant av situasjonen.

Generelt observerte jeg store variasjoner i turistenes fysiske form, uavhengig av alder og på tvers av kjønn. Gjennom observasjonene har jeg fått innblikk i turistenes kroppslige ferdigheter i møtet med naturens utforminger, som et resultat av tidligere kroppslige erfaringer med ferdsel i ulendt fjellterreng. Ved flere tilfeller var det mulig å se på enkelte av turistenes kroppslige fremtoning, på bakgrunn av ustø motorikk og dårlig balanse, at de ikke var kjent med underlaget og terrenget. Jeg observerte flere turister snuble eller skli fordi de plasserer føttene sine "feil". Noen eksempler kan sikkert forklares av uhell og noen sekunder av uoppmerksomhet, men når jeg observerer flere like hendelser begynner det å ta form av en trend.

Ca. 1 km fra Skjeggedal må man krysse en liten bekk (en liten "arm" av Mogeielvi). Her observerte jeg en asiatisk dame som hadde problemer med å krysse, til tross for at det er tilrettelagt med flere store steiner over bekken. Det kunne virke som om hun ikke visste helt hva hun skulle gjøre for å komme over til den andre siden. Denne situasjonen ble løst ved at hun støttet seg på meg for å klare å balansere seg over. Ved flere anledninger observerte jeg at turister hadde problemer med å balansere på utlagte planker og steiner (ved myrområdene etter kryssinga av Mogelielvi og mot Gryteskar, og ved enkelte partier ved Store Floren (Se **Vedlegg 3**). I disse områdene på turen observerte jeg også at noen turister var svært opptatt av å ikke få gjørme på skoene sine.

Opp gjennom Gryteskaret og til toppen av Trombeskaret går man omtrent 300 høydemeter på glatt berggrunn. Her observerte jeg flere turister, som både var på vei opp og ned, valgte å gå utenfor stien, opp det glatteste partiet (med en liten bekk) for kanskje å spare litt tid. På dette stedet observerte jeg at flere falt på grunn av det glatte underlaget.

På flere av mine turer til Trolltunga har jeg på retur til parkeringsplassen møtt turister på vei opp sent på ettermiddagen. En gang ved Trombeskaret møtte jeg et par som spurte meg ved hvor langt det var igjen til Trolltunga. Klokken var da rundt fire på ettermiddagen og disse turistene hadde i alle fall fire timer igjen før de kom til å være ved Trolltunga. Jeg anbefalte dette paret å snu og heller starte tidlig neste morgen ettersom de hadde tenkt å gå turen som en dagstur. Paret takket for rådet, men forklarte at de måtte ta turen i dag og gikk videre.

Redningsmannskapet påpeker at svært mange av turistene som ringer inn etter hjelp har startet turen for sent og får problemer når mørket kommer (Røde Kors, 2016; NRK Brennpunkt,

2016; Sachse, Reinertsen & Evertsson, 2016; Fjelltveit & Nave, 2016; Pers. med. Røde Kors Odda, 22.08.2016 & 24.08.2016). I løpet av mine enkeltturer til Trolltunga observerte jeg flere turister som fulgte anbefalingene om å starte turen før 08.00. Det er imidlertid umulig å vite om alle disse hadde tenkt å gå hele turen eller om de snudde tidligere. Enkelte var for eksempel utstyrt med stor oppakning med telt og sovepose, og som tydeligvis skulle overnatte.

5.10.2 Utrustning: klær, sko og oppakning

Det har kommet frem gjennom flere medieoppslag at turistene er for dårlig utrustet og kledd for turen til Trolltunga (Fjelltveit & Nave, 2016; Stakkestad, 2016; Sachse, Reinertsen & Evertsson, 2016). Jeg observerte turister med valg av skotøy som varierte fra sandaler, sommersko, vanlige sneakers, via joggesko til fjellsko. Turister i shorts, tynn bomullstrøye og handlenett i hånden observerte jeg nesten helt inne ved Trolltunga. Mine observasjoner fra feltarbeidet kan bekrefte medias bilde av de dårlige forberedte turistene, men samtidig må det understrekes at slike observasjoner gjelder et mindretall av turistene. De fleste jeg observerte i løpet av min feltperiode var etter min vurdering tilstrekkelig utrustet for turen, men variasjonen mellom ytterpunktene på begge sider av skalaen er stor. Været spiller en avgjørende rolle ved å sette rammen for hvilken utrustning og oppakning som er nødvendig. Er det fint vær går man gjerne mer lettkledd enn hvis det er regnvær og man kan greie seg med enkelt utstyr. Har man mye kunnskap og erfaring fra tidligere turer kan man klare seg med mindre utstyr i enkelte situasjoner fordi man basert på erfaring vet hvordan man skal håndtere situasjonene som dukker opp. Jeg observerte for eksempel en ultramaraton-løper som løp innover mot Trolltunga, iført lett løpebekledning og en løpesekk, som gjennom sin fysiske fremtoning virket veldig kjent med omgivelsene han løp i.

Godværsdagene kan også avdekke turistene som ikke har forberedt seg på et værskifte ved at de ikke har med seg nødvendig utstyr slik som vind- og vanntett jakke og bukse hvis det plutselig begynner å regne og blåse. Ved selve Trolltunga observerte jeg flere turister som valgte å snu rimelig kjapt etter en kort matpause på grunn av for lite medbrakt klær. Flere kom frem til Trolltunga gjennomsvett og våte, men hadde ingen ting å skifte til. Selv om vi var midt i august er temperaturforskjellen fra nede i Odda sentrum og ved Trolltunga stor, noe jeg tror flere fikk kjenne på kroppen.

5.11 Oppsummering av sentrale funn

Resultatene presenterer en stor variasjon blant informantenes syn på naturen og ulike turerfaringer som er sentrale elementer for diskusjonskapittelet. Et annet viktig kjennetegn på informantutvalget er at et fåtall av informantene kan vise til erfaringer fra lignende turer som Trolltunga, og over halvparten beskriver turen som den lengste og hardeste turen de har tatt del i. Hvordan informantene beskriver sine turerfaringer som handlingsrammer for ferdsel i naturen er også en viktig del av diskusjonen. Bare IP-2 og IP-4 kan vise til erfaringer fra flere lignende turer. Disse informantene besitter kroppslige erfaringer og kunnskap med ferdsel i naturen gjennom langt turliv, og viser således en større refleksjon over deres risikopersepsjon tilknyttet ferdsel i naturen, sammenlignet med resten av utvalget. Det forekommer generelt få refleksjoner rundt usikkerhetsmomenter og fare tilknyttet turen til Trolltunga.

Gjennom intervjuene kommer det frem en generell enighet at informasjonen er både god og forståelig. Samtidig opplever jeg store variasjoner blant informantenes forståelser av hva som regnes som egnet utstyr, bekledning og sko for fjellturer. Flere av informantene påpeker at de har fulgt informasjonsplakatens anbefalinger (Se **Vedlegg 6**), og viser dette ved å ta frem tynne bomullsjakker som verken er vindtette eller vanntette, eller sine tøysko som de referer til informasjonens henvisning til gode tursko. Observasjonen avdekker også store variasjoner mellom ytterpunktene når det kommer til bekledning, sko og utrustning. Det ble observert turister i shorts, tynn bomullstrøye og handlenett i hånden, men disse utgjør et fåtall av observerte turister på tur til Trolltunga. Observasjonens viktigste formål har vært å avdekke turistenes kroppslige håndteringer av fysiske aspekter ved turen, slik som høydemetrene, ulike underlag og terreng. Dette ble synlig gjennom dårlig balanse og koordinasjon.

6 Diskusjon

I dette kapittelet diskuterer jeg resultatene mine i lys av tidligere presentert teori for å forsøke å besvare problemstillingene mine. Diskusjonen følger temaene; informantenes kunnskap og erfaringer med ferdsel i naturen (6.1), informantenes risikopersepsjon tilknyttet ferdsel i natur (6.2) og informantenes forståelse og bruk av informasjon (6.3).

6.1 Turistenes erfaringer og kunnskap om ferdsel i naturen

Mine intervjuer representerer flere funn som kan støtte opp under tidligere forskning på fenomenet "Extinction of experiences" (Pyle, 1993). I mine intervjuer finner jeg en sammenheng mellom informantene som har hatt en oppvekst der de jevnlig har blitt tatt med ut på tur av sine foreldre, og praktisering av friluftsliv og aktivitetsnivå i voksen alder. Informantene som har vokst opp i nærheten av natur (for eksempel IP-2 og IP-4) har i større grad et tettere forhold til friluftsliv og ferdsel i naturen sammenlignet med informantene som har vokst opp i byer eller områder langt unna naturområder (for eksempel IP-3, IP-5 og IP-13). Dette funnet støtter opp om studiene til Neuvonen et al. (2007) og Soga et al. (2015), som påpeker viktigheten av tilgjengelige naturområder for å utvikle en personlig relasjon til naturen, som videre er avgjørende for utvikling av kunnskap om naturen. Blant mine informanter har flertallet vokst opp i områder langt unna store naturområder. Mindre personlig kontakt og erfaringer med naturen, gjennom oppveksten og i hverdagen, genererer lavere kunnskap og ferdigheter tilknyttet ferdsel i naturen.

6.1.1 Ulike ideer om natur

Gjennom intervjuene blir det presentert mange ulike syn på hva naturen representerer for hver enkelt informant. Flere av mine funn støtter i så måte studiet til Ginn og Demeritt (2009) og Colleony et al. (2015) som påpeker at hva et menneske anser som natur er formet gjennom omgivelsene under oppveksten. For IP-2 og IP-4 er høye og spisse fjell i frodige dallandskaper sentralt i deres visuelle beskrivelse av naturen, og representerer på mange måter et landskap som informantene har kjennskap til fra sin oppvekst og hjemplass (tyske delen av Alpene). For disse informantene er stillheten, friheten og den indre roen av å være alene i naturen, viktige elementer ved den norske "autentiske" naturen som de ønsker å oppleve i løpet av ferien. Dette er også viktige elementer ved naturen de er vant til fra før og som for dem kjennetegner den "virkelige naturen" (Ginn & Demeritt, 2009). Turen til Trolltunga beskriver de som "helt ok", på grunn av at den potensielt gode naturopplevelsen

ble ødelagt av den store turistmengden. Andre informanter med en oppvekst i store byer og med stor avstand til naturen, beskrev nærmest naturen som "landskapet utenfor byene", som ikke i like stor grad er menneskepåvirket gjennom utbygging. Flere trakk også frem de "grønne områdene" i byparkene som natur (eksempelvis IP-3, IP-6, IP-13). I overensstemmelse med Colleony et al. (2017) beskriver disse informantene en verdsettelse av natur basert på en bredere oppfattelse av natur som omfavner ethvert naturområde. I lys av Ginn og Demeritt (2009) er det forståelig at informantene som er oppvokst i byer uten nærliggende naturområder føler at naturen rundt Trolltunga er autentisk og ekte, mens IP-2 og IP-4 ikke deler helt denne oppfattelsen på grunn av folkemengden, et element som ikke er del av deres syn på "ekte natur".

En konsekvens av ulike naturforståelser kan være at Trolltunga etter hvert tiltrekker seg færre turister slik som IP-2 og IP-4, som ønsker stillhet og alenetid med naturen, og ikke store folkemengder som man finner på Trolltunga i dag. Det kan tenkes at man i fremtiden i større grad vil tiltrekke seg en homogen turistsammensetning, lik flertallet i mitt informantutvalg, som til tross for folkemengden opplever turen som autentisk og får en god naturopplevelse. Turistsammensetning kan også tenkes å bli mer homogen i form av økende antall turister med færre forutsetninger for å gjennomføre turen. Her står forvaltningen i et veiskille i form om man skal øke tilretteleggingen for å imøtekomme turister med mindre kunnskap om fjellvandring, eller skal man i større grad forberede turistene på turens krav i forkant? *Nasjonale turstier* er et eksempel på tiltak der økt tilrettelegging og fasilitetering kan skape trygge rammer for ferdsel, samtidig som trafikken konsentreres og naturen skånes andre steder (Kolderup, 2016; NHO Reiseliv, 2016). Flere av informantene påpeker imidlertid at turen ikke trenger bedre tilrettelegging i form av mer skilting og bedre sti - velger man å gå turen har man ansvar for seg selv. Samtidig understreker flere informanter viktigheten av en natur som er minst mulig menneskepåvirket. I tråd med Beedie og Hudson (2003) kan økt tilrettelegging bidra til opprettholdelsen av store besøkstall ved Trolltunga. Dette behøver nødvendigvis ikke å være uønsket så lenge det foregår innenfor forsvarlige rammer i forhold til sikkerhet og bærekraftig naturbruk.

6.1.2 Kunnskap og ferdigheter gjennom direkte erfaringer

I tråd med kroppsfenomenologien (Merleau-Ponty, 1994) og Bourdieu's (1986) habitusbegrep har turistene alltid forforståelser som grunnlaget for å bevege seg i naturen, og nettopp denne forforståelsen har stor betydning for hvordan turistene erfarer omgivelsene og konteksten en

befinner seg i. IP-2 og IP-4 skiller seg ut fra resten av mitt utvalg ved å vise til et langt friluftsliv og mange erfaringer fra lignende turer som Trolltunga. Man kan diskutere om IP-2 og IP-4 besitter et kunnskapsforråd for ferdsel i naturen som for dem representerer en "sunn-fornuft-kunnskap", på lik linje med hverdagslivets orienteringsmodell. Gjennom kontakt og opplevelser i naturen over mange år har de dannet seg kunnskapsforråd og kroppsskjemaer som de er kjente og fortrolige med, på samme måte som hverdagslivets rutiner fremmer handlinger basert på vaner og kunnskap man ofte tar for gitt (Schutz, 1970, sitert av Vold, 2015, s. 62). På bakgrunn av sin "sunn-fornuft-kunnskap" beskriver IP-2 og IP-4 sine handlingsmønstre som integrerte og intuitive responser på situasjonenes krav og muligheter ut fra implementert kunnskapsforråd gjennom mange års erfaringer og opplevelser med lignende situasjoner (Tordsson, 2010). Selv om disse informantene ikke nødvendigvis karakteriseres som fullverdige "mountaineers", i henhold til Beedies (2002) kriterier, besitter disse informantene likevel flere av de samme sosiale og fysiske rammene som representerer en "alpinisme-habitus" gjennom kroppslige erfaringer med naturelementene, utviklet gjennom personlig kontakt med fjell over lang tid (Beedie, 2002).

I følge Schutz (1970) vet mennesket at det alltid finnes mer kunnskap om en "gjenstand" utenfor sin egen "horisont", og at noen ganger må man utforske denne horisonten for å beherske eller mestre situasjonen (sitert av Vold, 2015, s. 66). I lys av dette perspektivet kan man diskutere om ikke alle turistene på Trolltunga burde vært godt forberedt og utrustet for turens krav og utfordringer, ved at de opplever sin "horisont" og forstår at turen krever mer enn en vanlig tur i lavlandet eller i en bypark? IP-2 og IP-4 forteller at de har gått mange turer i forkant for å trene seg opp til å tåle den fysiske påkjenningen som turen til Trolltunga medfører. De beskriver denne opptreningen som en viktig del av forberedelsen sin, på bakgrunn av informasjonen om terreng, distanse og tidsbruk. I henhold til Schutz (1970) kan denne forberedelsen betraktes som en respons på informantenes oppdagelse av deres "horisont" i tråd med de fysiske forutsetningene turen til Trolltunga krever. Flertallet av mine informanter har derimot ingen erfaringer fra lignende turer, og kan dermed mangle kunnskapsforråd og handlingsskjemaer som erfarne fjellfolk bruker i sin meningsdannelse i møtet med naturen. Pyle (1993) hevder at mangelen på kontakt og erfaringer med naturen fører til at naturen blir en fremmedgjort arena i menneskets meningsdannelser, noe som også kan fremme en holdning av uforsvarlighet (Pyle, 1993). Pyle sine argumenter kan muligens forklare hvordan mangel på kunnskap om naturen hindrer enkelte turister i å oppleve eller forstå sin "horisont", dvs. sine egne forutsetninger for å mestre turen.

Mine observasjoner avdekker hvordan mange turister i løpet av turen til Trolltunga har problemer med naturens fysiske utforming. Når jeg observerer flere turister som har problemer med å krysse det som etter mitt syn er relativt enkle bekker og balansere på utlagte planker over myrområder, kan det tolkes som mangel på kroppslige ferdigheter slik som balanse, motorikk og ”gå-rutiner”. Dette kan være et resultat av mangel på tidligere kroppslige erfaringer med ferdsel i denne type natur og videre mangel på ervervete handlingsskjemaer for hvordan man skal håndtere ulike konkrete fysiske situasjoner i naturen, slik som ulike underlag (myr, glatt berg, løs grusmasse, osv.) og andre fysiske elementer som krever kroppslig erfaring med konteksten og ferdigheter. Både konstruktivistisk læringsteori og kroppsfenomenologien (Merleau-Ponty, 1994) trekker frem de kroppslige erfaringene som grunnlaget for menneskets meningsfulle relasjon til verdenen. Dette innebærer et samspill mellom sanseinntrykk, kroppslig utfoldelse, erfaringer fra tidligere handlinger og forklarer hvordan kroppen utvikler presise og intuitive handlingsrepertoar for spontan handling (Tordsson, 2010).

6.1.3 Ulik forståelse av turerfaring

Informantene viser til ulik tur- og friluftsliverfaring som de støtter sine vurderinger og valg ved Trolltunga på. Men dette er i flere tilfeller basert på erfaringer fra turer med helt andre krav, forutsetning og rammer for ferdsel. Gjennom intervjuene har jeg fått innblikk i mange ulike forståelser av hva erfaring betyr for den enkelte. Flere av informantene beskriver en turerfaring, basert på minner og opplevelser fra barndommen og erfaringene fra de ”grønne områdene”. Deres erfaringer og kunnskap om naturen kan sees som et resultat av deres oppfattelse av hva som er natur i henhold til Ginn og Demeritt (2009). Flere informanter trekker frem erfaringer fra andre turer som sentrale for sine valg og handlinger i møtet med turen til Trolltunga. IP-3 beskriver seg selv som ”en person med en del turerfaring” på bakgrunn av turene under oppveksten i USA, sine mange turer i byparker, og nåværende bosted i Berlin. Hennes naturerfaring er basert på en helt annen ”natur” enn den som informanten møter på turen til Trolltunga. Hvis store deler av turist-sammensetningen på Trolltunga baserer sine avgjørelser og handlinger på en slik form for erfaring stiller de med andre forutsetninger, sammenlignet med mer erfarne fjellfolk (eksempelvis IP-2 og IP-4), for å forstå hva turen til Trolltunga virkelig innebærer, både de fysiske kravene, kroppslige ferdigheter, kjennskap til fjellterreng og ulike underlag, krav til utstyr og kjennskap til vær fenomener.

En i turfølget IP-5, viser til en turerfaring på bakgrunn av en egen oppfattelse av mer etablerte begreper innenfor friluftsliv og alpinisme. Han forteller at han har "klatret" et par fjell i Sør-Amerika som han synes ligner på turen til Trolltunga. Denne informanten refererer til klatring av fjell uten noen form for klatreutstyr, og reflekterer dermed en annen forståelse av begrepet klatring sammenlignet med den etablerte forståelsen av fjellklatring som noe annet enn fjellvandring. Dette utsagnet støtter et fenomen beskrevet av Jerome (1979), der folk bestiger en topp ved å gå hele veien til toppen (uten noen form for klatre- eller bestigningsutstyr) og oppfatter selv at de "klatrer" fjellet. Beedie og Hudson argumenterer for at slike fenomener er konsekvenser av at opplevelsesturismen har "inndelt, gjenoppfunnet og redefinert" flere frilftsaktiviteter (Beedie & Hudson, 2003, s. 627). Dette er aktiviteter i naturen som tradisjonelt har utgjort bestemte måter å forholde seg til aktivitetens krav til handlingsmønster og utfordringer i situasjoner og kontekster som rommer handlingenes egenart og "som gir grunnlag for opplevelser og erfaringer med bestemte særtrekk" (Tordsson, 2010, s. 301). I tråd med Beedie og Hudson (2003) og Tordsson (2010) kan altså turistene ved Trolltunga forstå begreper og uttrykk innenfor friluftsliv og fjellvandring som er ulike fra den alminnelige betydningen personer med mer erfaring og kunnskap har. Ulike forståelser kan i slike tilfeller medføre til misforståelser.

Turen til Trolltunga kan objektivt sett ikke regnes som alpinisme, men man kan i henhold til Beedie og Hudson (2003) diskutere om turistene omgår de tradisjonelle sosiale og fysiske kravene som legger rammer for hvordan man ferdes i fjellene. Beedie og Hudson (2003) viser til hvordan man i tråd med alpinisme-tradisjonen tidligere måtte gjennom en "lærlingperiode" i lavere og enklere fjellområder, under oppsyn av erfarne fjellfolk, før man fikk "lov" til å utfordre seg selv på tøffere og mer utfordrende fjell. Gradvis ble man kjent med sosiale normer for hvordan man oppfører seg i naturen som er avgjørende for å kunne håndtere ulike situasjoner som oppstår i naturen. Beedie (2002) påpeker at opplevelsesturismen gir turister tilgang til status og identitet, som tidligere har vært forbeholdt erfarne og svært kunnskapsrike fjellfolk. Den fysiske tilgangen til naturområder har økt gjennom globalisering og teknologiutvikling, som gjør det mulig å besøke naturområder over hele verden hvis du har pengene (Beedie & Hudson, 2003). Trolltunga er således tilgjengelig for hele verdenen, og kan tiltrekke kundegrupper som ønsker å oppnå status og identitet som fjellfolk, eller opplevelsene som fjellturer innebærer, men som nødvendigvis ikke har noen erfaring med fjellvandring (ibid; Beedie, 2002). For informantene kan Trolltunga-turen forstås som en slags

”lettversjon” av høyfjellsturene til toppene i for eksempel Himalaya. Til sammenligning er turen til Trolltunga prismessig overkommelig for enda flere turister, samtidig som det likevel er spektakulært, og for mange, uten de rette kunnskapene og forutsetningene for mer ekstreme høyfjellsturer, kan turen til Trolltunga fremstå som en stor prestasjon. Hvilke forutsetninger denne ”lettversjonen” krever av deltagerne forstås imidlertid ulikt av informantene. IP-5 beskriver turen som veldig ”turistaktig” og oppfatter turen som omtrent uten noen risikoer, noe som kan forklare hvorfor de ikke har forberedt seg på bakgrunn av informasjonen som gis. IP-2 og IP-4 trekker derimot frem flere risikoaspekter ved turen, men påpeker samtidig at dette har de forberedt seg på ved en normal forberedelse basert på tidligere erfaringer.

På bakgrunn av kunnskap, ferdigheter og erfaringer med ferdsel fra lignende turer, oppfattes altså turen til Trolltunga på svært ulike måter, noe som innvirker på turistenes forberedelse til og gjennomføring av turen. Med allemannsrettens frie ferdsel er Trolltunga-turen også tilgjengelig uansett hvilke forutsetninger turistene har for å en trygg og forsvarlig gjennomføring. Dette medfører utfordringer for områdets besøksforvaltning med tanke på videre arbeid med å redusere økningen i antall ulykker og redningsaksjoner.

6.1.4 Kunnskap om utstyr, valg av klær og sko

Gjennom intervjuene kommer det likeledes frem mange ulike syn på hvilke utstyr, klær og sko som egner seg på fjellturer. Ved flere anledninger forteller informantene at de har forberedt seg godt og fulgt anmodningene som presenteres ved informasjonsplakaten (Se **Vedlegg 6**), og andre informasjonskilder, til tross for at de er utrustet med vanlige sneakers og tynne bomullsjakker som verken er vind- eller vanntette. Slike utsagn kan tolkes som manglende kunnskap om hvilke utstyr og materialer som fungerer på krevende fjellturer fordi de ikke har noen egne kroppslige erfaringer fra tidligere turer. Mange av informantene påpekte også at de hadde utrustet seg med tursko, men som i realiteten kan kategoriseres som joggesko. Denne manglende kunnskapen om bekledning og utstyr observerte jeg flere ganger på turene mine til og fra Trolltunga. Der observerte jeg turister i f.eks. jeans, sneakers og bomullsjakker på regnværsdager. Det skal sies at variasjonen mellom ytterpunktene er enorm. Turistene som jeg observerte med dårlig bekledning, sko og utrustning utgjør et mindretall. Det kan imidlertid virke som det er mangel på kunnskap og erfaringer med hvilke materialer som egner seg på slike turer som Trolltunga representerer. Dette er kunnskap som mer erfarne fjellfolk besitter gjennom egne tidligere erfaringer eller tillært gjennom implementerte normer for hvordan man kler seg i fjellet og hva som er ”riktig” turtøy og utrustning; en turjakke skal

være vind- og vanntett, stabile fjellsko er lurt i ulendt terreng, ull holder på varmen selv om det blir vått – det gjør derimot ikke bomull og syntetiske materialer, osv. Merleau-Ponty (1994) viser til hvordan kroppslige erfaringer med naturens omgivelser skaper kunnskap om utstyr og redskap som utvidelser av våre kropper. Gjennom erfaringer med utstyret kan vi gjenkjenne naturens utforminger og konstruksjoner (Tordsson, 2010).

Det er imidlertid ingen automatikk i at turister som er bra kledd og utrustet besitter nødvendig erfaring og kunnskap om ferdsel i naturen. Beedie og Hudson (2003) påpeker at turister kan kjøpe det nyeste og beste utstyret på markedet med en forventning om at dette vil gjøre dem til dyktigere fjellfolk. En slik investering kan for noen oppfattes som en forbedring av egen status og et steg nærmere identiteten til erfarne fjellfolk (ibid; Beedie, 2002).

6.2 Turistenes risikopersepsjon ved ferdsel i naturen

Den subjektive kraften i opplevelsen av risiko gjør det vanskelig å undersøke turistenes risikopersepsjon opp mot realitetens ”objektive risiko” (Dickson & Dolnicar, 2004). At informantutvalget mitt presenterer store variasjoner i forståelser og refleksjonsnivå rundt risikoaspektet tilknyttet ferdsel i naturen kan være et resultat av at turens objektive risikoer er i utgangspunktet vanskelige å fastsette i en universell oppfattelse (Slovic & Weber, 2002). Informantene kan dermed forstå og oppfatte risiko på ulike måter som også må sees som konsekvenser av mange psykologiske, sosiale og kulturelle prosesser. Disse prosessene er komplisert å undersøke ettersom man ikke kan få direkte innblikk i informantenes kognitive prosesser, som ofte foregår kontinuerlig og ubevisst i hjernen (Weinstein, 1980; Gregory, 1972). Det som kommer tydelig frem er at ingen av informantene viser til risiko som et ønskelig element ved opplevelsen tilknyttet turen til Trolltunga, og heller ikke noe som de aktivt har søkt etter i tråd med opplevelsen av det Holyfield (1999) kaller for ”ekte eventyr”. Informantene støtter derimot Beckmanns (2017) funn som påpeker at den aktive søken etter risiko har blitt langt mindre og erstattet med turistenes ønsker om å *være i naturlige omgivelser*, læringsprosesser og meningsfulle opplevelser. Flere informanter beskriver selve turen som svært lang og fysisk krevende, men selve opplevelsen av spektakulære Trolltunga påpeker de var fullverdig belønning for alt strevet (IP-3, IP-5, IP-7, IP-8). Disse informantene beskriver således en eudaimonisk tilstand, dvs. en tilstand som oppstår *etter* at man har trosset litt ekstra motstand for å nå målet sitt og utløser et velvære av lykke og mening. De fysiske utfordringene og den medfølgende mestringsfølelsen av å ”pushe” seg selv er altså motiver

for informantene, men ikke i forbindelse med noen form for aktiv risiko-søking. Mestringsfølelsen av å være i kontroll over naturens elementer er motiver som ekstremsportutøvere ofte bevisst søker etter. Forskjellen fra mine informanter er at de fleste ekstremsportutøverne er fullstendig klare over risikoen ettersom den ofte er avgjørende for den gode følelsen man får i etterkant (Aarskog, 2015).

At svært mange av informantene har problemer med å svare på hvordan de opplever og forstår risiko i møtet med naturen kan være en konsekvens av at begrepene; oppfattet risiko, usikkerhet, bekymring og frykt, brukes om hverandre i definisjonen av risikopersepsjon, og skaper en operasjonell inkonsekvens (Quintal et al., 2010; Cater, 2006). Mange av informantene har problemer med å skille mellom absolutt, reell og opplevd risiko (Haddock, 1993), og ikke minst deres oppfattelse av et ønsket nivå av risiko. Det kan også tenkes at noen av informantene har problemer med å svare på spørsmålet på grunn av dårlig engelsk-kunnskap gjør det vanskelig å forstå hva begrepet risiko betyr, og hvordan de skal uttrykke seg riktig på engelsk. Til tross forklaring av begrepet risiko, og i hvilken sammenheng jeg bruker begrepet (uten å legge føringer for hvor jeg vil med spørsmålet), er det svært få informanter (foruten IP-2 og IP-4) som nevner eller beskriver noen form for bekymring, eller usikkerhet relatert til risiko tilknyttet turen til Trolltunga, og ferdsel i naturen generelt. Flere av disse informantene trekker frem skader og ulykker som en del av en uønsket risiko (IP-1, IP-7 og IP-11), men påpeker også at dette skyldes uflaks, noe som kan skje de fleste. Disse informantene refererer i så måte til en fysisk risikooppfattelse i tråd med Pennington-Gray og Schroeder (2013) sine syv kategorier av risikoopplevelser.

6.2.1 Erfaring som avgjørende faktor for risikopersepsjon

Dickson og Dolnicar (2004) påpeker at turistenes risikopersepsjon er dynamisk, noe som refererer til ulike forståelser av hvilke deler av ferien som innebærer risiko. I henhold til denne beskrivelsen av risikopersepsjon kan det tenkes at flere av informantenes risikopersepsjon ikke omhandler selve turen til Trolltunga. Flere forskere peker på erfaring og kunnskap med aktuell risiko som forklaring på hvordan turister opplever risiko. Bunting og Little (1987) fant ut i sin studie at de personene med minst erfaring opplevde risiko som mye større enn de som hadde mest erfaring. I mitt datamateriale finner jeg ikke støtte for denne antagelsen, derimot peker mine funn i den retning at mer erfaring øker refleksjonen rundt risiko. Mitt studie skiller seg imidlertid fra Bunting og Little (1987) ved at jeg ikke undersøker en like "ekstrem" aktivitetsform (elvekajakk). Med elvekajakk opplever man

naturkreftene på nærmere hold og kan objektivt sett være mer risikofylt hvis man ikke har noe erfaring fra tidligere, sammenlignet med turen til Trolltunga. I intervjuene med IP-2 og IP-4 forteller de at risikoen tilknyttet turen til Trolltunga ikke ble vurdert på noen annen måte enn det de gjør ved andre turer. Forberedelsene i forkant av turen var også lik deres normale forberedelse til tur. Både forberedelse og risikoforståelsen kan tolkes som tegn på at disse informantene opplever en kontroll over situasjonen, på bakgrunn av kunnskap om innarbeidete handlingsmønster basert på tidligere erfaringer. Denne opplevde kontrollen kan føre til at de opplever risikoen som lavere i tråd med Bunting og Little (1987).

Mine funn støtter i stor grad opp under studier som argumenterer for at turistenes bekymring er større for risikoer som de selv klarer å oppfatte (Quintal et al., 2010), der konsekvensene av risikoer er mulig å tidsbestemme, og i situasjoner der individer har kunnskap om risikoens direkte konsekvenser (MacGregor, 1991). IP-2 og IP-4 skiller seg ut fra resten av utvalget ved å vise en dypere og større refleksjon over sin egen risikopersepsjon i møtet med naturen. For disse informantene innebærer ikke risiko ønskelige elementer slik som spenning eller utfordring når de ferdes i naturen, noe som kan henge sammen med aktivitetsformen. IP-2 og IP-4 lister opp fysisk form, utstyr og klær, lengde på turen, antall høydemeter, type terreng, årstid og vær som elementer for vurderingen av uønsket risiko på en tur. Deres risikopersepsjon dekker dermed flere av Pennington-Gray og Schroeders (2013) kategorier av uønsket risikoopplevelser, deriblant fysisk form, utstyr og vær. De beskriver deres risikopersepsjon som et resultat av deres erfaringer med ferdsel i naturen gjennom et langt turliv. Tidligere erfaringer har gitt dem kunnskap om hva som kan skje når man ferdes i naturen, og følgende kunnskap om konsekvensene i et tid-og-rom-perspektiv, som gjør at de har en forståelse for når potensielle farer kan oppstå og hvilke handlingsmønster som er hensiktsmessige for å unngå risikoer (iht. Beedie, 2002). Disse informantene beskriver egne kroppslige erfaringer med hva det vil si å ha med for lite mat og drikke, mangle varme klær når været plutselig blir surt og kaldt, eller hvor glatt berg og fjell blir etter en regnskur.

6.2.2 Psykologiens bidrag til risikopersepsjon

En naturlig menneskelig reaksjon for turister, med minimal eller ingen erfaring med fjellturer, skulle en kanskje tro innebar bekymring og usikkerhet relatert til risiko i møtet med ukjente omgivelser og situasjoner (MacGregor, 1991; Quintal et al., 2010). Denne reaksjonen kommer ikke frem gjennom mine intervjuer av informantene med liten/ingen turerfaring. Det kan tenkes at turistenes informasjons-prosessering, hvor kognitive prosessene registrerer

informasjon om omgivelsene, ikke klarer å tilordne sanseinntrykkene meningsinnhold, ettersom de mangler erfaringer fra hendelser, vurderinger og erindringer av tidligere lignende situasjoner. IP-2 og IP-4 beskriver en risikoforståelse som kan sees i lys av en ”alpinisme-habitus” (Beedie, 2002), der deres informasjonsprosessering sorterer og kategoriserer risikoens eventuelle konsekvenser på bakgrunn av allerede etablerte konstruksjoner av virkeligheten. For informantene med minimal/ingen erfaring med ferdsel i naturen kan det bli problematisk å skape et grunnlag for fornuftige og logiske vurderinger og handlinger jamfør ”sunn-fornuft-kunnskapen” erfarne fjellfolk handler etter (Beedie, 2002). På denne måten kan turister ikke være klar over at de utsetter seg selv for potensiell risiko, og er dermed heller ikke bekymret fordi de ikke kjenner til konsekvensene (MacGregor, 1991; Quintal et al., 2010).

Flere av informantene mine beskriver negative følelser som fysisk og psykisk utmattelse, som de opplevde underveis på turen til Trolltunga, uten å vise til en opplevelse av risikoaspekter. Støtte for dette funnet finner jeg hos Hetland som påpeker at opplevelsen underveis i aktiviteten kan være fylt av flere negative følelser, responser som nødvendigvis ikke frembringer opplevelsen av risiko, men kan derimot utgjøre en viktig funksjon som drivkraft for å nå målet man har satt seg (Aarskog, 2015). I tråd med Hetland kan mange av informantene ikke se eller forstå koblingen mellom negative følelser som fysisk og psykisk ubehag og risiko, noe som kan forklare hvorfor svært få av informantene responderte på mine spørsmål om risiko. Dette er en kobling som erfarne fjellfolk i større grad er kjent med på bakgrunn av kunnskap om mulige konsekvenser basert på tidligere erfaringer (Beedie, 2002). Informantene trekker frem isteden de negative følelsene som en drivkraft for å nå selve Trolltunga. Hetland påpeker at mestringsfølelsen av å gjennomføre noe som er helt på grensen til hva man tror man klarer, kan gi en intens følelse av glede, som ofte kommer i etterkant av selve opplevelsen (Aarskog, 2015). Mange av informantene (intervjuet i Skjeggedal) beskriver en slik intens glede, der turens krevende karakter resulterer i en enorm mestringsfølelse i etterkant.

6.2.3 Effekten av psykologiske forsvarsmekanismer

Man kan diskutere om det er psykologiske forsvarsmekanismer som spiller inn på turistenes risikopersepsjon. Det er imidlertid problematisk å avdekke slike psykologiske mekanismer siden de ofte foregår ubevisst i hjernens håndtering av omgivelsenes inntrykk. Dette kapittelet

blir følgelig en drøfting av psykologiske mekanismer som kan kaste lys over informantenes håndtering av usikkerhet og farer.

Den psykologiske tilstanden Festinger (1957) kaller for ”kognitiv dissonans” kan bidra til å belyse hvorfor enkelte turister ikke refererer til risiko tilknyttet ferdsel i naturen. I henhold til denne tilstanden kan turistene i møtet med tanker/kunnskap eller handlinger ved ulike sider av turen, som ikke stemmer overens med deres indre balanse og likevekt, prøve å redusere dissonansen ved å forandre sine tanker og holdninger slik at den indre spenningen erstattes av ro og harmoni (Festinger, 1957; Svartdal, 2012). Det er vanskelig å avdekke om det blant informantene har foregått en slik systematisk og bevisst forming av en mer ”overkommelig” risikopersepsjon. Det var imidlertid noen av informantene (eksempelvis IP-5) som så informasjonsplakaten (Se **Vedlegg 6**) for første gang ved turens startpunkts i Skjeggedal, informasjon som var ukjent for flere av turfølget. Til tross for at de verken hadde fjellsko, medbrakt skift eller nok mat valgte de å gå videre. Her kan det tenkes at ved prosesseringen av informasjonen oppstod en ”kognitiv dissonans”, som de håndterte på bakgrunn av stor tro på egne ferdigheter og på grunn av turens ”turistaktige” karakter (som de selv påpeker). Ved en slik vurdering kan informantene anta større grad av kontroll enn hva som objektivt er korrekt og kan også resultere i en ”subjektiv immunitet” der sannsynligheten for uhell og skader minimaliseres fordi de overvurderer sin egen håndteringsevne (iht. Douglas, 1985).

Ewert og Hollenhorst (1994) finner støtte for at enkelte typer opplevelsesturister tilsynelatende har en implisitt tro på at de har kontroll over opplevelsen, og at de ikke utsetter seg selv for risiko og fare fordi de kan kontrollere den gitte situasjonen. Dette fenomenet kaller de for ”ubevisst selvsikkerhet”. Gjennom intervjuene avdekker jeg ulike forståelser av hva turerfaring er, samt hvilke turerfaringer som er gjeldende i forskjellige tur-situasjoner, noe som kan påvirke oppfattelsen av egen kontroll over situasjoner man møter i naturen (Beedie, 2002). IP-3 beskriver seg selv som en person med ”en del turerfaring”, til tross for at erfaringen refereres til barndomsminnene, erfaringer fra turer i byparker og i gjennomsnitt én lengre tur i året. Informantens forståelse av turerfaring kan føre til en ”ubevisst selvsikkerhet” i møtet med norsk fjellterreng, fordi dette er natur som representerer helt andre rammer og forutsetninger enn det hun selv tror at hun besitter. IP-5 forteller at de ikke tenkte noe særlig på risiko tilknyttet turen fordi de visste at turen er ”veldig turistaktig”, og det store antallet personer som gjennomfører turen gjør at det alltid er noen som kan hjelpe hvis det skulle skje noe. Dette kan også sees som en form for ”ubevisst selvsikkerhet”, der turisten opplever å ha

større grad av kontroll på grunn av at risikoen minimeres ettersom det er mange turister tilstede. Risikoen oppleves som mindre ettersom den deles med flere personer. IP-4 påpeker at det store antallet personer som går turen former et bilde av turen som overkommelig for så og si alle. De viser også til at det finnes bilder over alt i sosiale medier som viser spektakulære og vakre bilder av Trolltunga, som de mener presenterer Trolltunga som en attraksjon alle kan besøke, og MÅ besøke hvis man skal til Norge; ”(...) *Har man ikke gjort denne turen mens man er i Norge er det en ødelagt ferie. Da har man ikke opplevd Norge på ekte vis* (ironisk tone) (IP-4). En ”ubevisste selvsikkerheten” kan få store implikasjoner for beslutningene som tas i forkant av turen og underveis, ved at turistene ikke innser hvor lite de egentlig har kunnskap om, og hvor mye mer kunnskap og erfaring de egentlig behøver for å gjøre gode risikovurderinger (iht. Ewert & Hollenhorst, 1994).

I tråd med Martin og Priest (1986) kan mangel på reell og spesifikk kompetanse føre til død eller ”misadventure” (Se **Figur 1**). Det er dermed helt avgjørende at turistene på Trolltunga besitter en reell forståelse av hva som er relevant og nødvendig kompetanse for en trygg gjennomføring av turen. Som eksemplifisert med IP-3, forholder flere av informantene seg til turerfaring som er basert på helt andre forutsetninger enn hva turen til Trolltunga krever. I løpet av turen til/fra Trolltunga kan turister plutselig få en smak av turens realitet ved at for eksempel tåka kommer og gjør det vanskelig å finne frem uten kart eller kompass i ulendt fjellterreng, eller når sommerværet plutselig slår om, temperaturen faller med 15 grader og turen blir helt annerledes enn hva den blir presentert som på bildene i sosiale medier. Flere turister fikk en slik ”realitetssjekk” når de kom frem lettkledd og gjennomsvett til Trolltunga og ikke hadde med seg skift eller varme klær. Andre observerte turister hadde tydelige problemer med å beherske fjellterrenget som også kan være en konsekvens av en ”ubevisst selvsikkerhet” gjennom for stor tro på egne fysiske forutsetninger.

6.3 Sosiale og kulturelle bidrag til risikoforståelse

6.3.1 Endringer i risikobilder – fra naturgitt til menneskeskapt risikobilde

Beck (1997) og Haukelid (1999) argumenterer for at det naturgitte risikobilde har blitt erstattet av et menneskeskapt risikobilde, en konsekvens av moderniseringsprosesser innenfor vitenskaps- og teknologiutviklingen. Kanskje kan denne endringsprosessen forklare hvorfor mange av mine informanter beskriver nærmest ingen bekymringer eller usikkerheter tilknyttet risikoen ved ferdsel i naturen generelt og vedrørende turen til Trolltunga mer spesielt. Det kan

tenkes at naturens risikobilde tilhører en virkelighet som for mange av informantene er ukjent, og som de har minimal erfaring med. Bare informantene IP-2 og IP-4 beskriver et risikobilde ved turen som omfatter flere dimensjoner, slik som skift i vær, fysisk helse, tidligere erfaringer, bekledning og utrustning. Deres risikobilde kan tenkes å være implementert i kunnskapsforråd som utgjør en sunn-fornuft kunnskap som disse informantene orienterer seg etter (iht. Schutz, 1973, sitert av Vold, 2015, s. 66). For IP-2 og IP-4 innebærer det naturgitte risikobilde situasjoner en velkjent virkelighet de er fortrolige med. De sier selv at risikovurderinger tilknyttet turer er basert på erfaringer og ligger således intuitivt i alle deres forberedelser og gjennomføringer av turer. I tråd med Schutz (1973) kan informantenes kunnskapsforråd rundt risikoaspektet fremtre som en selvfølgelighet i en sosial virkelighet hvor de handler ut fra vane der kunnskapen er klar til bruk i forkant av handlinger (sitert av Vold, 2015, s. 66). At få informanter beskriver et slikt risikobilde, eller i det hele tatt har reflektert over disse elementene, kan muligens være en konsekvens av mangel på direkte kontakt med naturen i henhold til fenomenet "extinction of experience" (Pyle, 1993). Flertallet av informantene har ingen/liten erfaring med lignende natur som ved Trolltunga og således relevante erfaringer og ferdigheter fra lignende turer, som forståelig nok gjør det vanskelig å besitte konkrete og reelle risikobilder over Trolltunga-turen. Det kan tenkes at mange av informantene besitter i større grad et risikobilde som er basert på hverdagens virkelighet og velkjente situasjoner (Haukelid, 1999). Man kjenner i større grad til en innebygd risiko i hverdagen, slik som for eksempel helse, sykdom, trafikkulykker, økonomisk usikkerhet, kriminalitet, terrorisme, osv. (ibid). Dette kan forklare hvorfor mange av informantene "bare" trekker frem fysisk uhell som fall eller overtråkk som mulige farer forbundet med turens risiko. Mange av disse informantene påpeker at slike uhell skyldes uflaks og kan skje hvem som helst. En slik forståelse fremmer også en manglende innsikt i sammenhengen mellom trygg ferdsel og kroppslige erfaringer med ferdsel i ulendt terreng.

I møtet med realitetens kontekst ved Trolltunga, og medfølgende interaksjoner, kan feil oppfattelse av risikobildet bety dramatiske endringer fra dagliglivet og rammene for hverdagens risikoforståelse. Ritzer og Liska (1997) hevder at mange turister på grunn av en strukturert og kontrollert hverdag ikke er i stand til å håndtere uforutsigbare situasjoner, og vil derfor bevisst søke etter inautensitet for å minimere forskjellene mellom hjem og ferie. Det blir derimot for enkelt å forholde seg til Trolltunga-turen som et primært søk etter inautensitet ettersom flertallet av informantene oppfatter naturen ved Trolltunga som autentisk og ekte, noe som de også trekker frem som avgjørende for besøket. Selve naturopplevelsen kan gi

turisten ”noe” som hverdagen mangler, slik som utfordringer, spenning, naturlige omgivelser og opplevelsen av ”å være i naturen” (noen av informantenes nevnte motiver for turen).

6.3.2 Kulturelle risikokonstruksjoner

I følge Renn (2008) er det behov for kulturelle bidrag for å undersøke hvordan oppfattelsen og valg av risiko henger sammen med kulturen mennesker er en del av. I denne studien har jeg imidlertid ikke hatt som mål å undersøke hvordan ulike samfunn påvirker menneskenes risikopersepsjoner gjennom konstruksjoner av delt kunnskap og kulturell enighet rundt forståelsen av risiko og farer (iht. Douglas & Wildawsky, 1983). Denne studien påpeker derimot på hvordan et langt friluftsliv med erfaringer, kunnskap og ferdigheter, kan skape en felles identitet, på tvers av nasjonaliteter, som i tråd med Beedie (2002) danner sosiale og fysiske rammer, som han kaller for ”alpinisme-habitus”. Rammene for dette begrepet omfatter opprinnelig noe mer ekstremt innhold enn det turen til Trolltunga representerer, men mye av innholdet refererer også til en generell friluftslivkultur. Schutz (1976) kaller en slik gruppe for ”inn-gruppe”. IP-2 og IP-4 tilhører på mange måter en slik ”inn-gruppe”, der felles kunnskap utgjør en ”sunn-fornuft-forståelse” og som legger rammene for en felles orienteringsmodell der fornuften er kroppslig, basert på sanser, vår hjerne og kroppslige erfaringer (sitert av Vold, 2015, s. 67; Aase & Fossåskaret, 2014). IP-2 påpeker at mye av den tilgjengelige informasjonen, som lister opp anbefalinger om utstyr, bekledning, sko, tidsbruk og vanskelighetsgrad, ikke er noe spesielt for turen til Trolltunga, men en del av allmenn turkunnskap. Både IP-2 og IP-4 forteller derfor at turen til Trolltunga ikke innebar noen forberedelse utenom den vanlige, både med tanke på utrustning og risikovurdering. Disse informantene påpeker at erfaringer fra lignende turer legger et grunnlag for hvordan man skal forberede seg til neste tur. Denne kunnskapen kan dermed referere til en felles orienteringsmodell innen friluftslivkulturen, som kanskje også er mer utbredt blant folk flest i de nordiske land enn i de land, regioner og kulturer en økende del av de besøkende på Trolltunga kommer fra. I så måte beskriver flertallet av informantene en annen friluftslivkultur, som på flere områder skiller seg fra en nordisk friluftslivkultur. Forskjellene mellom disse to kulturene blir tydelige hvis man ser på menneskenes personlige relasjon til naturen, fra oppveksten til voksen alder, som former oppfattelsen av hva som forstås som natur og således hva som regnes som turerfaringer. I de nordiske landene finnes det natur og klima som legger store føringer for friluftslivets forutsetninger, noe som kan være svært ulikt fra naturen i hjemlandet til flere av informantene (for eksempel IP-3, IP-5, IP-13, IP-14).

6.4 Turistenes forståelse og bruk av informasjon

I tråd med Buckland (1991) forteller flesteparten av informantene at informasjonen brukes på å forberede seg selv for turen. Svært få av informantene trekker imidlertid frem informasjonen som en kilde til å redusere noe av usikkerheten tilknyttet turen. Blant informantene er det en generell enighet om at informasjonen om turen er god og lett å finne. IP-2 påpeker imidlertid at mengden informasjon er nesten for stor og den er spredt over alt og gjennom mange ulike typer medier, noe som gjør det vanskelig for turistene å vite informasjon man kan stole på; i noen turbøker står det f.eks. at turen tar mellom 6-10 timer tur/retur, mens på Visit Norway sine hjemmesider står det mellom 10-12 timer tur/retur.

Aktører som VisitOdda og VisitNorway, som i utgangspunktet er produsentene av informasjonen, mister etter hvert den direkte kontrollen over innholdet og budskapet ettersom andre mediekkanaler gradvis overtar distribusjonen (iht. King & Beeton, 2006). Det oppstår et slags paradoks ved at store deler av kontrollen over kommunikasjonen tilknyttet Trolltunga gradvis havner i hendene på turistene. Reiselivsblogger, reiseforum og Facebook, ble av informantene i større grad trukket frem som sentrale kilder til informasjon om turen sammenlignet med VisitOdda og VisitNorway. Media besitter sådan en stor makt og kontroll over hvordan turistene oppfatter turen før de selv tar fatt på den. Man kan diskuteres om dette er en form for kommersialisering som presenterer fjellturen som en ”opplevelses-aktivitet”, der en del av risikoen som følger med fjellvandring blir tatt bort (Beedie & Hudson, 2003). For turister som ikke har utviklet en egen forståelse av hva turen til Trolltunga innebærer henvender man seg gjerne til medienes konstruerte informasjon og bilder, som mange opplever å ha en definerende rolle (King & Beeton, 2006). Det kan tenkes at bare deler av informasjonen lagres, altså informasjon som for turistene er relevant på bakgrunn av hva de forstår og har erfaringer med. I tråd med ”cocktailparty-fenomenet” (Broadbent, 1958) kan informasjonen som fremstår som relevant for turistene være informasjon som korresponderer med motivasjonen som er å få bildet på Trolltunga. Når turister, slik som IP-13 (fra Sør-Korea), har reist halve kloden med ens ærend om å gå turen til Trolltunga, er det forståelig at motivasjonen for å nå frem til Trolltunga er svært stor, og at det skal mye til for at man velger å ikke gå.

At flere informanter sier de har fått informasjon om turens krav, forstått den, men likevel stiller dårlig utrustet, fremstår som et sentralt funn i studien. Dette fenomenet kan være et

resultat av mangel på kunnskap om hvilke klær, sko og utrustning som egner seg på turen, men informantenes forutsetninger for ferdsel i naturen, i form av tidligere erfaringer og kunnskap, legger også føringer for forutsetningene deres for å forstå informasjonen som gis. Det finnes en mulighet for at informasjonen misforstås, som også kan være en konsekvens av manglende forutsetninger for å i utgangspunktet forstå informasjonen riktig. Som nevnt tidligere distribueres informasjon om turen gjennom mange ulike medier, noe som gjør det vanskeligere å forberede seg til turen i følge IP-2. IP-2 påpeker at informasjonen kan bli forbedret ved at den viktigste informasjonen samles på en felles nettside, presentert på mange flere språk enn man finner i dag. Ved en slik side kan innholdet kvalitetssikres og oppdateres slik at den er til å stole på, samtidig som turens krav og forutsetninger blir tydeligere gjennom informasjonen. Bruerkunnskap om de besøkende er sentral i videre informasjonsarbeid for ansvarlige myndigheter. Studien viser et økende behov for å utforme informasjon som bygger på premisser som er forståelige på tvers av tidligere erfaringer og kunnskap.

Det er imidlertid ingen automatikk i at en bedre utformet informasjon forhindrer ulykker og redningsaksjoner ved at flere turister er forberedt på turens krav. Mangel på egne personlige erfaringer med budskapet i informasjonen (kilometer, høydemeter, tidsbruk, fysiske krav, osv), kan videre gjøre det vanskelig å forstå turens mange krav. Tordsson påpeker at man ikke kan forholde seg til naturen som et ”diskursivt ordnet univers”, altså en natur som alle oppfatter likt og som resulterer i kollektive handlingsmønstre (2010, s. 290). Naturen må derimot forstås som konkrete sansekvaliteter i individuelle og kontekstbundne situasjoner. Mye av informasjonen om turen til Trolltunga kan kun forstås om den som leser det har en erfaringsbasert utviklet mening om innholdet som erfarte realiteter, gjennom en helhetlig samhandling med naturen, både kognitivt og kroppslig i en integrert respons (Tordsson, 2010). Informasjonen om turens lengde på 22 kilometer i norsk fjellterreng, kan være vanskelig å forstå omfanget av i forhold hva dette innebærer både iht. krav til fysisk helse, forberedelse og utrustning, uten å tidligere ha gått i lignende terreng.

6.4.1 Risikoaspektet som en ”public secret”

Man kan diskutere om Trolltunga etter hvert blir en ”produsert opplevelse” for turistene, i form av kommersialisering, bilder gjennom medier og de store besøkstallene. Opplevelsen av turen kan bli skapt og produsert for turisten i forkant av turen og innebære krav og forventinger om turens innhold. Flere av informantene viser for eksempel til sosiale mediers distribusjon av utallige bilder som viktig drivkrefter for å gå turen, samtidig som de påpeker

viktigheten av et bra bilde av seg selv på Trolltunga. De store forventningene til bildene av/på selve Trolltunga kan ta mye av oppmerksomheten slik at det blir mindre fokus på selve gjennomføringen av turen. Holyfield (1999) påpeker at turister kan oppleve det de kaller for "adventure" til tross for den "produserte opplevelsen", fordi det er et økende behov for en balansert blanding av opplevd risiko og organisatorisk kontroll, ved at opplevelsen er troverdig, men samtidig har liten grad av risiko. I møtet med den endeløse subjektiviteten, tilknyttet naturen som ide, har mennesket evnen til å aktivt skape mening med sin tilværelse, og kan dermed forklare hvordan turen til Trolltunga kan oppfattes som et "ekte eventyr" for mange turister, en oppfattelse flere av mine informanter deler (IP-3, IP-6, IP-8, IP-12, IP-13). I lys av Palmer (2004) kan man diskutere om de mange spektakulære og vakre bildene fra Trolltunga på solskinnsdager er med på presentere Trolltunga helt uten risiko og farer, når faktumet er at ting kan gå galt, noe 43 redningsaksjoner fra året 2016 er tydelige eksempler på (Røde Kors, 2016). Fletcher (2010) argumenterer for at opplevelsesturisme klarer å skjule noe fra turisten, både "ekte sikkerhet" og "ekte fare", som skaper en hemmelighet som gjør det mulig for turistene å opprettholde de illusoriske oppfatningene de selv ønsker. Denne hemmeligheten refererer til begrepet "public secret" (Taussig, 1998), og kan beskrive hvordan informasjonen om turens krav for deltagelse (kunnskap, erfaring og ferdigheter), innehar en aura av en skjult hemmelighet som opprettholdes av alle involverte.

Man kan diskutere om mediene presenterer Trolltunga med et innhold av "public secret" rundt risikoaspektet, som opprettholdes av deltagende turister gjennom en "active not-knowing" eller "knowing what not to know" (Taussig, 1998, s. 6 og 7). IP-5 forteller at de ikke tenkte noe særlig over risiko i forkant av turen til Trolltunga ettersom de visste at den var veldig "turistaktig", med mye folk tilstede som kunne bidra med hjelp hvis noe skulle skje underveis på turen. Denne tankegangen kan tolkes som et resultat av en "public secret", som skjuler "ekte fare" tilknyttet turen til Trolltunga. Flertallet av informantene forteller at de har lest og forstått informasjonsplakaten (Se **Vedlegg 6**), men noen av disse informantene viser gjennom sin bekledning og utrustning at de i realiteten overhodet ikke har fulgt anbefalingene. Til tross for at de selv forteller at informasjonen er både lett å finne og forstå, opprettholder de den skjulte hemmeligheten rundt risikoaspektet gjennom en "active not-knowing" eller "knowing what not to know" (Taussig, 1998, s. 6 og 7). Fletcher (2010) påpeker at i en turistkontekst kan turister ofte "høre det de vil høre". I henhold til en "public secret" kan turister i møtet med informasjonsplakaten, som indirekte forteller hvordan man

kan havne i skikkelig trøbbel ved å ikke følge anbefalingene, imidlertid lese: ”Ooh, spennende, hvor utfordrende!” (ibid).

Coupland hevder at; ”(...) adventure without risk is like Disneyland” (sitert i Holyfield et al., 2005, s. 173). Holyfield et al. (2005) fant ut at raftingguider ofte klager over at turister tror de deltar i en aktivitet som er fullstendig kontrollert; ”Turistene tror de er i Disneyland, og at elven de rafter på går i ring slik at de ender opp der de startet, til tross for at de har beveget seg flere hundre høydemeter med elven” (2005, s. 180, min egen oversettelse). Det kan tenkes at i denne situasjonen kjøper turisten ekspertise i møtet med omgivelser som de på egenhånd ikke behersker. I denne transaksjonen overrekkes også kontrollen til eksperten som i dette tilfellet blir guiden. Trolltunga er ikke et reiselivsprodukt man betaler for på lik linje som med rafting, men flere av de samme holdningene og oppfatningene kan eksistere blant turistene. IP-5 forteller at turen til Trolltunga ikke innebærer noen risiko fordi den er veldig ”turistaktig”, og det er mange mennesker tilstede som kan hjelpe hvis det skulle skje noe. Det kan tenkes at det store besøkstallet på Trolltunga, samt alle solskinnsbildene av turen i sosiale medier, gjør at turen oppfattes som en tilnærmet menneskeskapt turistattraksjon, på lik linje slik som Eiffeltårnet og Disneyland. At bare noen få informanter viser en refleksjon rundt deres risikoforståelse tilknyttet ferdsel i naturen kan tolkes som et funn i henhold til ”Disneyland-fenomenet”, ved at mange av informantene oppfatter turen som kontrollert og uten risiko (Holyfield, 2005). IP-14 forteller at han forberedte seg til turen ved å kjøpe mange ekstra batteri til kameraet, slik at han kunne være sikker på å få tatt et bra bilde på selve Trolltunga. Det kan være at denne informanten har en annen forståelse og bruk av begrepet forberedelse, i så fall blir utsagnet hans en fri tolkning i henhold til opplevelsen av Trolltunga som helt risikofri. Flere av informantenes beskrivelser av turen henviser til et ”attraksjonsfokus” (IP-3, IP-5, IP-7, IP-8), der bildet av Trolltunga er hovedmotivasjonen for turen. Gjennom intervjuene kommer det frem få konkrete beskrivelser av selve natur-opplevelsen underveis til og fra Trolltunga. Det er derimot stort fokus på hvor overraskende fysisk utfordrende, hard og lang turen har vært, men mange av informantene påpeker samtidig at bildene på selve Trolltunga var en fullverdig belønning for alt strevet (IP-3, IP-5, IP-7, IP-8).

6.4.2 ”Den sosiale forsterkning av risiko”

Flere av informantene nevner at de har fått mye informasjon om turen gjennom familie og venner som tidligere har vært på Trolltunga. I følge Kaspersons (1988) rammeverk ”den sosiale forsterkning av risiko”, kan familie og venner, på lik linje som media, fungere som

”stasjoner” for videreføring av informasjon om turen. I en slik kommunikasjonsprosess er risikoaspekter utsatt for transformasjon, dvs. at objektiv risiko kan omformes eller forandres ettersom informasjonen om risikoer filtreres og tolkes av førstemottakeren slik at den samstemmer med allerede etablerte forståelser av risikoen. Flertallet av mine intervjuer ble gjennomført på dager med bra vær, noe som kan få videre implikasjoner for den ”sosiale forsterkningen av risiko”, ved at informantene som ikke har forberedt seg godt nok i forhold til anbefalingene ikke opplever noen utfordringer med å gå lettkledd, med dårlige sko, ingen skift, eller medbrakt regn- og vindtette klær. Deres opplevelse av turen som ufarlig eller uten risiko kan forme en ubevisst risikoforståelse som videreformidles gjennom dialog med andre. I en slik informasjons-utveksling kan forståelsen av risiko ilegges verdi og mening som overføres fra en person til en annen (Renn, 2008). Blir mottakeren bare informert om hvor varm, vakker og spektakulær naturen er, kan lytteren bevisst eller ubevisst (ved ulike forsvars-mekanismer) dempe sin egen risikooppfattelse av turen til å ikke omhandle de reelle og potensielle risikoene. På denne måten kan også risikoaspektet ved turen til Trolltunga opprettholdes som en ”public secret”, samtidig som opplevelsen av turen blir sosialt konstruert. Beedie og Hudson (2003) påpeker at slike konstruksjoner opprettholder en beskyttende sone mellom den normale hverdagen i urbane omgivelser og den ekstraordinære opplevelsen gjennom ferien. Grensen mellom det normale livet og turisme kan på denne måten stadig bli mindre tydelig (Greenway, 2005).

Flere av informantene forteller imidlertid at de burde ha forberedt seg bedre med tanke på varmere klær, bedre sko og mer mat, noe de påpeker kommer til å bli videreformidlet til familie og venner. På denne måten har disse informantene lært av sine feil og kan bidra til en ”den sosiale forsterkningen av risiko” ved at andre potensielle turister er bedre forberedte for turen.

7 Konklusjon og implikasjoner for forvaltningen og videre forskning

Denne studien har med kvalitative metoder studert et utvalg av turistene på Trolltunga med mål om å forstå mer av deres forutsetninger for ferdsel i norsk natur. Jeg har særlig lagt vekt på å se nærmere på om og ev. hvordan disse forutsetningene er formet av turistenes tidligere naturerfaringer og kunnskap tilknyttet ferdsel i naturen, forståelse og bruk av informasjon, og hvordan de opplever risiko relatert til fjellvandring. Studien er basert på datamaterialet fra et lite utvalg av turister og overførbarheten er således begrenset. Utrustning og bekledning har vært faktorer for min rekruttering av informanter, som sådan har vært formet av min egen forforståelse av hva som er ”riktig” bekledning og utrustning på en slik tur. Refleksjoner over egen ”friluftslivshistorie” har vært avgjørende for utvalget av informanter, for å skape en større åpenhet og forståelse for annerledes ”friluftslivshistorier” og videre tilknytning til natur og fysiske omgivelser. I analysen av datamaterialet har det derfor vært viktig med et kritisk syn på mine egne tolkninger og vurderinger. Jeg har således forsøkt å fremstille et presist og dekkende bilde av situasjonen på bakgrunn av hva intervjuene genererte av datamaterialet. Studien kan fremme nyttige forståelser av hvilke typer (nye) turister som besøker norsk natur og hvilke fysiske, psykologiske, sosiale og kulturelle forutsetninger de bringer med seg, som er viktig kunnskap både for å sikre gode opplevelser, men også for å forvalte naturen og de lokale kreftene på en bærekraftig måte. Ettersom Norge markedsfører seg som naturbasert feriedestinasjon, øker også kunnskapsbehovet om hvem som kjøper naturopplevelser i Norge.

Studien avdekker store variasjoner i forutsetninger for å gjennomføre turen, basert på svært ulike turerfaringer, ferdigheter og kunnskap om ferdsel i naturen. Et konstruktivistisk perspektiv ligger til grunn i denne studien for hvordan kunnskap om ferdsel i naturen skapes gjennom individets kroppslige erfaringer, både intuitive og konkrete (Beedie, 2002; Tordsson, 2010). Begrepet ”extinction of experiences” (Pyle, 1993) brukes som en forklaring på hvordan folk i dag stadig får mindre personlig kontakt med naturen, som resulterer i mindre kunnskap om naturen, naturlige prosesser og hva som kreves for å klare å gjennomføre en tur som dette. Gjennom mine intervju finner jeg en tydelig forskjell i informantenes erfaringer og kunnskap på bakgrunn av deres tilgang til naturområder i oppveksten, erfaringer og opplevelser av natur gjennom barndommen, som også påpekt i studiene til Neuvonen et al. (2007) og Soga et al. (2015), og hvordan omgivelsene under oppveksten former en individuell oppfattelse og forståelse av naturen som en idé (Ginn & Demeritt, 2009; Colleony et al.,

2017).

Beedie (2002) påpeker at gjennom å tilbringe av tid i fjellene erverver man kunnskap og kroppslige ferdigheter, som danner en orienteringsmodell for å forstå situasjoner som oppstår i naturen og hvilke handlinger som kreves for å oppnå en ønsket respons. Det blir synlig gjennom mine observasjoner at flere turisters mangler kroppslige erfaringer med ulike typer terrengformasjoner, underlag, høydemeter og naturlige hindringer. Dårlig balanse og koordinasjon kan sees som kroppslige responser på naturomgivelser som enkelte turister ikke har fysisk og erfaringsmessig kjennskap til.

Mangelen på kropps- og erfaringsbasert kunnskap med ferdsel i naturen blant informantene viser således å fremme færre refleksjoner rundt egen risikopersepsjon i forhold til turen. Informantenes risikopersepsjon henger på flere områder sammen med deres syn på hva som er natur og hvordan de forholder seg til sine egne turerfaringer i forkant av turer og i møtet med nye naturområder. Få refleksjoner over risikoaspekt ved ferdsel i naturen, kan muligens forklares, foruten mangel på erfaring og kunnskap, ved psykologiske, sosiologiske og kulturelle bidrag til informantenes risikopersepsjon. De diskuterte teoriene "public secret" (Taussig, 1998; Fletcher, 2010) og "den sosiale forsterkningen av risiko" (Kasperson et al., 1988), kan begge fremme unøyaktige representasjoner av det reelle risikoaspektet ved Trolltunga, en natursetting der det alltid vil eksistere ville og røffe elementer. Fjelllets uforutsigbarhet gjør at folk aldri kan "kjenne" fjellene fullstendig, men bare lignende og tidligere erfaringer kan fremme en rasjonell respons på forholdene fjellene representerer (Beedie, 2002).

7.1 Forvaltningsmessige implikasjoner

Denne studien bidrar med innsikt som viser at mange besøkende, på bakgrunn av tidligere erfaringer og kunnskap om ferdsel i lignende områder, oppfatter turen til Trolltunga på svært ulike måter. Studien har sådan avdekket forskjellige friluftslivskulturer med helt ulike forståelser i henhold til betydningen av kunnskap og ferdigheter tilknyttet ferdsel i naturen og gjennomføring av turen til Trolltunga. En del av de besøkende har overhodet ikke de samme forutsetningene som en alminnelig norsk eller europeisk friluftslivsvant person med å forstå informasjon som gis om turen, og følgende av å begi seg ut på turen. Det blir dermed naivt å tro at informasjonen om turens krav forstås av turisten på lik linje som for eksempel en fjellvant nordmann. Studien presenterer brukerkunnskap som bør hensyntas i utformingen av

informasjonsbudskapet slik at informasjonen adresseres på en måte som gjør at turister med ulike forutsetninger i større grad klarer å skape en mening ut av informasjonen. Den bør trolig tilpasses turistenes ulike kulturelle og sosiale bakgrunner, gjennom ulike medier og formater, skriftlig og/eller muntlig. Turens krav til fysisk form og utstyr må presenteres tydeligere slik at alvoret når frem til turister med dårligere forutsetninger for å forstå budskapet. Hvilke måter som egner seg best for de ulike gruppene av turister må undersøkes videre av ansvarlig informasjonsmyndighet.

Forbedring av informasjon er nevnt som et sentralt virkemiddel for å forberede turistene på norsk natur, men er nødvendigvis ikke alene løsningen på uforberedte turister. Det er ingen automatikk i at bedre utformet informasjon nødvendigvis forhindrer ulykker og redningsaksjoner ved at flere turister er forberedt på turens krav. Man kommer ikke utenom føringene personlige kontakt, i tråd med kulturelle og sosiale konstruksjoner ”gjennom livslange lærings- og erfaringsprosesser” (Skår, 2010, s. 12), legger for turistenes forutsetninger for å ferdes i naturen, og således hvordan de oppfatter og forstår budskapet i informasjonen som gis. Mangler turistene personlige erfaringer med budskapet i informasjonen (iht. kilometer, høydemeter, tidsbruk, fysiske krav, osv.), kan det bli vanskelig å forstå turens ulike krav. Dette gjør besøksforvaltningen enda mer komplisert, spesielt ettersom naturen er en ressurs som er helt eller delvis utenfor reiselivsnæringens kontroll (Fredman et al., 2009), ved at den ofte er tilgjengelig for enhver turist, uansett forutsetninger for ferdsel.

Mine informanter representerer en nokså homogen turistgruppe basert på deres forutsetninger, og deler som sådan ikke erfarne friluft- og fjellfolks erfaringsgrunnlag. Norge besitter store og til dels urørte naturområder som i store deler av Europa og verden ellers er en mangelvare. Dette kan føre til besøksvekst i norsk natur av turister med forutsetninger formet av liten kontakt med natur og få relasjoner til friluftsliv og ferdsel i natur. Hvordan man skal håndtere en slik økende homogen turistsammensetning blir en viktig jobb videre for besøksforvaltning på Trolltunga og ved lignende naturattraksjoner slik som Preikestolen, Kjeragbolten og Besseggen. Det kan diskuteres om forvaltningen står overfor et veiskille i form om man skal øke tilretteleggingen for å imøtekomme turister med mindre kunnskap om fjellvandring, eller skal man i større grad forberede turistene på turens krav i forkant? Dette dilemmaet åpner også for spørsmålet om turistene skal beskyttes mot seg selv (for de vet ikke bedre...) gjennom økt tilrettelegging, eller gjennomfører turistene turen helt på eget ansvar? Beedie og

Hudson (2003) påpeker at økt tilrettelegging kan være med å opprettholde en beskyttende sone mellom den normale hverdagen i urbane omgivelser og den ekstraordinære opplevelsen gjennom ferien. En mindre tydelig grense mellom det normale livet og turisme kan føre til at turister i mindre grad oppfatter turens reelle forutsetninger og krav. Økt tilrettelegging og store besøkstall kan fremme en oppfattelse om at turen er gjennomførbar for alle, nærmest uansett hvilke kunnskaper en har om fjellvandring. IP-4 trekker frem denne oppfattelsen i sin beskrivelse av situasjonen på Trolltunga i dag og grunnen til økningen av ulykker og redningsaksjoner. Det behøves derfor kunnskap om hvilke føringer for eksempel *nasjonale turstier* legger for ferdsel i andre mindre tilrettelagte naturområder. Resultater for eksempel slike turstier i forventninger om lik tilrettelegging ved andre naturområder i Norge? Ved slike tiltak må balansegangen mellom tilrettelegging og urørt natur vurderes nøye. Det er for eksempel viktig å skille mellom tiltak som er ment for å minimere de negative effektene ferdsel påfører naturen, og større, tyngre inngrep som går på forbedring av fasiliteter og infrastruktur. Uheldig omforming av naturens verdier og karakter, og svekkelse av naturopplevelsen gjennom stor turisttrafikk eller forsøpling, kan undergrave eller redusere de naturgitte verdiene som er selve fundamentet for naturbasert reiseliv (Haukeland & Lindberg, 2001). En slik utvikling på Trolltunga kan medføre til at naturen som ”kapital” reduseres og resultere i at turister som ønsker mest mulig urørt natur velger andre destinasjoner som kan tilby dette. Det er derfor helt avgjørende å ha tenkt gjennom og analysert konsekvensene av ulike tiltak, slik at de ikke virker mot sin hensikt. Natur som er autentisk og i liten grad påvirket av mennesket er noe flertallet av mine informanter presiserer bør stå sentralt i videre forvaltning av Trolltunga. Denne oppfattelsen deles også av undertegnende.

7.2 Videre forskning

Ved videre forskning innenfor studiens problemstillinger kan det være hensiktsmessig å rekruttere et større utvalg av informanter for å styrke studiens pålitelighet og overførbarhet. I et større kvalitativt forskningsprosjekt kan bruk av tolk være nyttig for å få intervjuet flere turister med begrenset engelskkunnskap for å sikre enda bedre innsikt i deres forståelser og erfaringer. Bruk av tolk kan kanskje åpne opp for større respons og refleksjoner på spørsmålene rundt risikoaspektet ved at turistene i større grad forstår begrepets betydning på sitt eget språk. En tolk kan være for eksempel være nyttig i møtet med asiatiske turister som utgjør halvparten av de som må ha hjelp ned fra Trolltunga (Røde Kors, 2016) og er således besøksgrupper det behøves økt kunnskap om. Et generelt større fokus på ulike kulturers

verdier og forståelser tilknyttet friluftsliv og ferdsel i naturen kan generere nyttig brukerkunnskap om hvilke føringar ulike kulturbakgrunner legger for ferdsel i norsk natur.

Denne studien fanger ikke opp endringer over tid. Det kunne således vært interessant å undersøke samfunnsendringers påvirkning på hverdagens rekreasjonsbruk av naturen over lengre tid, og hvilke implikasjoner en slik utvikling får for turismen og reiselivstrender på lengre sikt. Hvilke preferanser for natur og aktiviteter i natur vil for eksempel turister i større grad foretrekke i ferien sin i årene som kommer? Og hvilke føringar legger dette for fremtidens naturbaserte reiseliv og besøksforvaltning ved store naturattraksjoner?

Denne studiens problemstillinger kan benyttes i vidare forskning ved andre mye besøkte naturattraksjoner, slik som Preikestolen, Kjeragbolten og Besseggen. En sammenligning av mine funn og funn fra disse stedene kan kanskje gjøre det mulig å trekke slutninger rundt felles kjennetegn på turistenes forutsetninger i form av erfaringer og kunnskap? Eller besitter turistene på de forskjellige stedene ulike forutsetninger for ferdsel i naturen? Kan de ulike attraksjonene tiltrekke seg ulike typer turister basert på deres preferanser for naturopplevelsen?

Basert på studiens innsikt og diskusjon rundt tilrettelegging som et besøksforvaltningstiltak kan det være behov for undersøkelser og kartlegginger av hvilke effekter ulike tiltak har på turistenes preferanser for natur, og hvilke føringar ulike tiltak legger for turistenes atferd og handling i naturen. Her kan det være hensiktsmessig å se til effekten av gjennomført tilrettelegging ved andre store naturattraksjoner i utlandet.

8 Litteraturliste

- Aarskog, K., N. (2015). Et liv i friluft. Labyrint – kunnskapsmagasinet fra UiT Norges Arktiske Universitet Nr.3: 9-19. Hentet fra: https://uit.no/Content/441808/Labyrint03_2015_web.pdf. Lest 17.04.2017.
- Aase, T., H., & Fossåskaret, E. (2014). *Skapte virkeligheter – om produksjon og tolkning av kvalitativ data*. 2. utgave. Universitetsforlaget (s. 11-61).
- Aven, T. (2015). *Risikostyring*. Oslo: Universitetsforlaget. (s. 37-53).
- Aven, T., & Renn, O. (2010). *Risk management and governance: Concepts, guidelines and applications*. London, New York: Springer Heidelberg Dordrecht.
- Barth, F. (1980). *Andres liv og vårt eget*. Universitetsforlaget. (s. 8-11).
- Batra, A. (2008). Foreign tourists' perception towards personal safety and potential crime while visiting Bangkok. *Anatolia: An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, 19(1), 89-101. doi: 10.1080/13032917.2008.9687055.
- Beedie, P., A. (2002). *An Investigation of Identity Formation in Mountain Based Adventure Tourism*. PhD dissertation in sociology, De Montfort University, UK. Hentet fra: <https://www.dora.dmu.ac.uk/handle/2086/43155>. Lest 06.02.2017.
- Beedie, P., A., & Hudson, S. (2003). Emergence of mountain-based adventure tourism. *Annals of Tourism Research* 30(3): 625-643. doi: 10.1016/S0160-7383(03)00043-4
- Beck, U. (1997). *Risiko og frihet*. Fagbokforlaget.
- Beckmann, C. (2017). Research Reveals Adventure Travelers Primarily Motivated by Transformation. *Adventure Travel News* 31.01.2017. Hentet fra: <http://www.adventuretravelnews.com/research-reveals-adventure-travelers-primarily-motivated-by-transformation>. Lest 05.02.2017
- Bentley, T., Page, S., Meyer, D., Chalmers, D., & Laird, I. (2001). *How safe is adventure tourism in New Zealand? An exploratory analysis*. *Applied Ergonomics*, 32 (4): 327-338.
- Bixler, R., D., Floyd, M., F., & Hammitt, W., E. 2002. Environmental socialization quantitative tests of the childhood play hypothesis. *Environment and Behavior* 34(6): 795–818. doi:10.1177/1001391602237248.
- Bjørklund, R. (2005). Persepsjon og kommunikasjon: De basale mekanismer for menneskets fungering. I: Einarsen, S. og A. Skogstad (red.): *Den dyktige medarbeider. Individ og organisasjon*. Bergen: Fagbokforlaget (s. 13-42). Hentet fra: www.uio.no/studier/emner/sv/psykologi/PSY2402/h03/undervisningsmateriale/persepogkomm-9sept2003.doc Perseptuell konstruktivisme. Lest 29.01.2017
- NRK Brennpunkt. (2016). Alarm Trolltunga. Journalistisk dokumentar. Norsk rikskringkasting (NRK). Sendt 23.11.2016. Tilgjengelig fra: <https://tv.nrk.no/serie/brennpunkt/mddp11001716/23-11-2016>
- Broadbent, D.E. (1958). *Perception and communication*. Oxford: Pergamon: 36-68
- Budescu, D. V., & Wallsten, T. S. (1985). *Consistency in interpretation of probabilistic phrases*. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 36(3): 391-405. doi: 10.1016/0749-5978(85)90007-X
- Bunting, C. and Little, M. (1987). *Risk Perception and Its Influence on Experience in Risky Recreational and Behavioural/Moral Activities*. I T. Morash and G. Welton (red).

- High Adventure Outdoor Pursuits- Organization and Leadership*, 2.edn, J. Meier, Publishing Horizons, Ohio.
- Cameron, J. (2010). Focusing on the focus group. I I. Hay (red)., *Qualitative Research Methods in Human Geography*: 152-157.
- Castree, N., & Braun, B. (Eds.). (2001). *Social nature: Theory, practice, and politics* (pp. 225–238). Oxford: Blackwell.
- Cater, C. (2006). Playing with risk? Participant perceptions of risk and management implications in adventure tourism. *Tourism Management* 27(2):317-325. doi 10.1016/j.tourman.2004.10.005
- Chawla, L. (1988). Children's concern for the natural environment. *Children's Environments Quarterly*, 5(3): 13–20. Hentet fra: <http://www.d.umn.edu/~tbeery/educ5850-731/child%20develop%20and%20ee.pdf>. Lest: 28.01.2017
- Christiansen, A. (2016). *Slik finner du turistens indre motivasjon*. Forskningsrådet. Hentet fra: http://www.forskningsradet.no/prognett-nordsatsing/Nyheter/Slik_finner_du_turistens_indre_motivasjon/1254015972423&lang=no. Lest 15.04.2017.
- Colleony, A., Prevot, AC., Jalme, M., S., & Clayton, S. (2017). What kind of landscape management can counteract the extinction of experience? *Landscape and Urban Planning*: 159 (2017) 23–31. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.landurbplan.2016.11.010>
- Cronon, W. (Ed.). (1995). *Uncommon ground. Toward reinventing nature* (547 p). New York: Norton.
- Culler, J. (1981). Semiotics of tourism. *American Journal of Semiotics*, 1 (1-2): 127-140. doi: 10.5840/ajs198111/25
- Curtin, S. (2005). Nature, wild animals and tourism. *Journal of Ecotourism* 4 (1): 1-15. doi: 10.1080/14724040508668434
- Dalen, M. (2013). *Intervju som forskningsmetode – en kvalitativ tilnærming*. 2. utgave. Universitetsforlaget.
- Dickson, T. & Dolnicar, S. (2004). *No risk, no fun: The role of perceived risk in adventure tourism*. University of Wollongong, 1-6. Hentet fra: https://www.researchgate.net/publication/30389108_No_risk_no_fun_The_role_of_perceived_risk_in_adventure_tourism. Lest 28.01.2017
- Douglas, M., & Wildavsky, A. (1983). *Risk and culture*. London: University of California Press. Hentet fra: [https://books.google.no/books?hl=no&lr=&id=rXrGbnMg63YC&oi=fnd&pg=PP8&dq=Douglas,+M.,+%26+Wildavsky,+A.+\(1983\).+Risk+and+culture&ots=dV38FqnLjS&sig=uhWr7QoWpBHrpKbybr_sC-mMpOU&redir_esc=y - v=onepage&q&f=false](https://books.google.no/books?hl=no&lr=&id=rXrGbnMg63YC&oi=fnd&pg=PP8&dq=Douglas,+M.,+%26+Wildavsky,+A.+(1983).+Risk+and+culture&ots=dV38FqnLjS&sig=uhWr7QoWpBHrpKbybr_sC-mMpOU&redir_esc=y - v=onepage&q&f=false). Lest 31.01.2017
- Douglas, M. (1985). *Risk Acceptability According to the Social Sciences*. Russel Sage Founddation.
- Dunn, K. (2010). Interviewing. I I. Hay (red)., *Qualitative Research Methods in Human Geography* (s. 101-135).
- Eriksen, A., L. (2001). *Odda i Hardanger*. Informasjonshefte om Odda utgitt i samarbeid mellom Odda kommune og Hardanger Vekst AS.

- Ewert, A. & Hollenhorst, S. (1994). Individual and Setting Attributes of the Adventure Recreation Experience. *Leisure Sciences* 16:177-191.
- Festinger, L. (1957). *A theory of cognitive dissonance*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Fjelltveit, I., & Nave, I. (2016). Vil stoppe dårlige kledde turister. NRK Hordaland. Hentet fra: <https://www.nrk.no/hordaland/vil-stoppe-darlig-kledde-turister-1.13263975>. Lest 27.03.2017
- Fletcher, R. (2010). The Emperor's New Adventure: Public Secrecy and the Paradox of Adventure Tourism. *Journal of Contemporary Ethnography* 39(1): 6-33. doi: 10.1177/0891241609342179
- Fontana, A., & Frey, J. H. (2005). The interview: From neutral stance to political involvement. *The Sage handbook of qualitative research*, 3, 695-727. Hentet fra: https://www.researchgate.net/publication/234021512_The_Interview_From_Neutral_Stance_to_Political_Involvement. Lest: 14.02.2017
- Fredman, P., Wall-Reinius, S., & Lundberg, C. (2009). *Turism i natur: Definitioner, omfatning, statistikk*. Turismforskningsinstituttet ETOUR. s.
- Frewer, L., J., Rowe, G., & Sjöberg, L. (1998). *The 10th Anniversary of the Chernobyl Accident: The Impact of Media Reporting of Risk on Public Risk Perception in Five...* s. 8. Hentet fra: <https://www.researchgate.net/publication/237135493>. Lest 08.02.2017
- Gadamer, H., J. (1984). *Truth and method*. New York: Crossroad.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity*. Cambridge: Polity.
- Ginn, F. & Demeritt, D. (2009). *Nature: A Contested Concept*. Clifford, N.J., Holloway, S.L., I Rice, S.P. & Valentine, G. (red) *Key Concepts in Geography*, 2. ed., 300-311. London: SAGE publications ltd
- Gregory, R.L. (1972). *The confounded eye*. I: R.L. Gregory & E.H. Gombrich (red), *Illusion in nature and art*. London: Duckworth.
- Grimm, N., B., Faeth, S., H., Golubiewski, N., E., Redman, C., L., Wu, J., Bai, X., & Briggs, J., M. (2008). Global change and the ecology of cities. *Science* 319: 756-60. doi: <http://dx.doi.org/10.1126/science.1150195>.
- Grøn, A. (2002). Merleau-Ponty: Sansning og verden. I Poul Lübcke (red.) *Vor tids filosofi: Engagement og forståelse*, s.118-153. København, Politikens forlag. Første gang utgitt 1982.
- Jensen, Ø., & Skallerud, K. (2015). *Innovativ og opplevelsesbasert verdiskaping i reiselivsnæringen*. Cappelen Damm AS. (s.78 – 99).
- Haddock, C. (1993). *Managing Risks in Outdoor Activities*. Wellington, NZ: New Zealand Mountain Safety Council.
- Haukeland, J.V. & Lindberg, K. (2001). *Bærekraftig reiselivsforvaltning i naturområder*. TØI Rapport 550/200, s. 2-7.
- Haukeland, J.,V. (2011). *Bærekraftig reiselivsutvikling i et norsk nasjonalparkområde – en undersøkelse av sosiale aspekter*. Doktorgradsavhandling ved NMBU.
- Haukelid, K. (1999). *Risiko og sikkerhet – Forståelser og styring*. Universitetsforlaget AS.
- Hauso, T & Hella, A. (2016). *Formidabel økning i Trolltunga-turismen*. NRK Hordaland. Hentet fra: <https://www.nrk.no/hordaland/formidabel-okning-i-Trolltunga-turismen-1.13102229>. Lest: 17.01.2017

- Heath, R. (1997). You can buy a thrill: chasing the ultimate rush. *American Demographics*, vol. 19, no. 6, pp. 47-51.
- Hetland, A., & Vittersø, J. (2012). The feelings of extreme risk: exploring emotional quality and variability in skydiving and BASE jumping. *Journal of Sport Behavior* 35(2). Hentet fra: <http://www.biomedsearch.com/article/feelings-extreme-risk-exploring-emotional/289360115.html>. Lest 17.04.2017.
- Holyfield, L. (1999). Manufacturing adventure: The buying and selling of emotions. *Journal of Contemporary Ethnography* 28: 3-32. doi: 10.1177/089124199129023352
- Holyfield, L., Jona, L., & Zajicek, A. (2005). *Adventure without risk is like Disneyland. I Edgework: The sociology of risk-taking*. S. Lyng (red). 173-185. New York: Routledge
- Innovasjon Norge. (2015). Turistundersøkelsen – Oppsummering av sommersesongen 2015. Hovedrapport – Nøkkeltall. Innovasjon Norge. Hentet fra: <http://www.innovasjonnorge.no/contentassets/449fab2adfd44372978036ca62252f55/turistundersokelsen---sommerrapport-2015---nokkeltall---03022016.pdf>. Lest 23.01.2017
- Innovasjon Norge (2016). *Norway Position As A Holiday Destinasjon*. Brand Tracking Result 2016. Hentet fra: http://www.innovasjonnorge.no/globalassets/reiseliv/innovasjon-norge_position-analysis_juni2015_07jul15_med-faktor-analyse.pdf. Lest 23.01.2017
- Jansson, A. (2002). Spatial Phantasmagoria: The Mediatization of Tourism Experience, *European Journal of Communication*, vol. 17, no. 4, pp. 429-443. doi: 10.1177/02673231020170040201.
- Jerome, J. (1979). *On Mountains: Thinking About Terrain*. London: Gollancz
- Johannessen, A., Christoffersen, L. & Tufte, P. A. (2004). *Forskningsmetode for økonomisk-administrative fag*. 3. utg.: Abstrakt forlag (s. 490).
- Kamfjord, G. (2011). *Det helhetlige Reiselivsproduktet*. Fagspesialisten AS.
- Kasperson, R.,E., Renn, O., Slovic, P., Brown, H., S., Emel, J., Goble, R., . . . Ratick, S. (1988). The Social Amplification of Risk: A Conceptual Framework. *Risk Analysis*, Vol.8, No.2, 177-187. Hentet fra: <https://pdfs.semanticscholar.org/4b33/419863b96c270d5875af9bd5af3ce5dbb1e2.pdf>. Lest 02.02.2017
- Kim, H., & Jamal, T. (2007). Touristic quest for existential authenticity. *Annals of Tourism Research* 34 (1): 181-201. doi: 10.1016/j.annals.2006.07.009
- King, R. & Beeton, S. (2006). Influence of Mass Media's Coverage of Adventure Tourism on Youth Perceptions of Risk. *Article in Tourism Culture & Communication* 6(3):161-169. August 2006. doi: 10.3727/109830406778134081
- Kolderup, T., S. (2016). *Tilrettelegge for nasjonale turistier*. Aftenposten. Hentet fra: <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/Tilrettelegg-for-nasjonale-turistier--Trygve-Sunde--Kolderup-602240b.html>. Lest 05.05.2017
- Korstanje, M. (2009). Re-visiting risk perception theory in the context of travel. e-Review of Tourism Research, /(4), 68-81. Hentet fra: https://www.academia.edu/352900/Re_visiting_risk_perception_theory_in_the_context_of_Travels Lest 03.02.2017
- Kulczycki, C., & Lück, M. (2009). *Outdoor adventure tourism, wellness, and place*

- attachment. Hentet fra:
https://www.researchgate.net/publication/268391552_OUTDOOR_ADVENTURE_TOURISM_WELLNESS_AND_PLACE_ATTACHMENT. Lest 09.02.2017.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju* (2.utgave). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Law, R. (2006). The perceived impact of risks on travel decisions. *International Journal of Tourism Research*, 8(4), 289-300. doi:10.1002/jtr.576
- Lindemann-Matthies, P. (2006). Investigating Nature on the Way to School: Responses to an educational programme by teachers and their pupils. *International Journal of Science Education*, 28(8), 895–918. doi: <http://dx.doi.org/10.1080/10670560500438396>.
- MacGregor, D. G. (1991). Worry over technological activities and life concerns. *Risk Analysis*, 11 315–324. doi: 10.1111/j.1539-6924.1991.tb00607.x
- Martin, P. & Priest, S. (1986). Understanding the Adventure Experience. *Adventure Education* 3(1):18-21
- Maslow, A., H. (1943). *A theory of human motivation*. Psychological Review, 50(4), 370-396. Hentet fra: <http://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm>. Lest 31.01.2017.
- Mehmetoglu, M. (2007). *Naturbasert turisme*. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS. (s. 14-32)
- Merleau-Ponty, M. (1994). *Kroppens fænomenologi*. Oversatt av Bjørn Nake. Det lille forlag, Fredriksberg. (Første gang utgitt 1945).
- Miljødepartementet. (1986-1987). St.meld.nr.40. Om friluftsliv. Hentet fra:
https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Storingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1986-87&paid=3&wid=c&psid=DIVL483&pgid=c_0323. Lest: 31.01.2017
- Moon, K., & Blackman, D. (2014). A guide to Understanding Social Science Research for Natural Scientist. *Conservation Biology*, 28(5): 1167-1177. doi: 10.1111/cobi.12326
- Morgan, D., Moore, K., & Mansell, R. (2005). Adventure tourist on water: Linking expectations, affect, achievement and enjoyment to the sports tourism adventure. *Journal of Sport Tourism* 10(1): 73-88. doi: 10.1080/14775080500101593.
- Morgan, D & Dimmock, K. (2006). *Risk Management in Outdoor Adventure*. I J. Wilks, D.Pendergast & P.Leggat (red.), *Tourism in Turbulent Times – Towards safe experiences for visitors*.
- Mossberg, L. (2007). *Å skape opplevelser – Fra OK til WOW!*. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS. (s. 49-70).
- Nabhan, G., P., & St Antoine, S. (1993). The loss of floral and faunal story: the extinction of experience. I S. Kellert and EO. Wilson (red), *The biophilia hypothesis*. Washington, DC: Island Press.
- Nerland, J., E., & Vikander, N., O. (2002). Kunnskap og friluftsliv. Viten om naturen – et glemt fundament i friluftslivsammenheng. *Forskning i friluft* 2002. s. 9-10. Hentet fra:
<http://www.norskfriluftsliv.no/wp-content/uploads/2015/01/1408-KUNNSKAP-OG-FRILUFTSLIV-J.E.-Nerland-og-N.O.-Vikander.pdf>. Lest 02.02.2017.
- Neuvonen, M., Sievänen, T., Tönnies, S., & Koskela, T. (2007). Access to green areas and the frequency of visits – a case study in Helsinki. *Urban For Urban Gree* 6: 235–47. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.ufug.2007.05.003>.

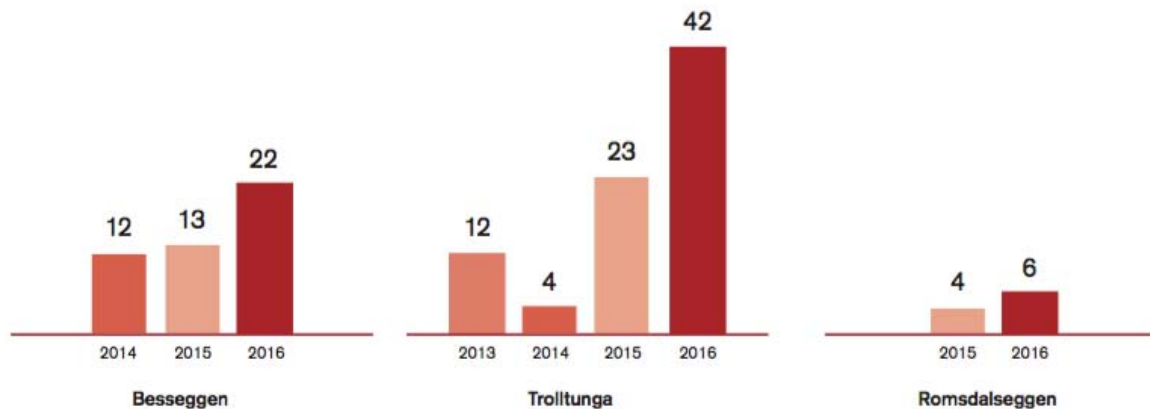
- NHO Reiseliv. (2016). 7,5 millioner til turstier. Hentet fra: <https://www.nhoreiseliv.no/vi-mener/barekraftig-reiseliv/nasjonale-turiststier/nyhet/gjennomslag-for-nasjonale-turiststier/>. Lest: 04.05.2017
- Opaschowski, H., W. (1977). Urlaub – der Alltag reist mit. *Psychologie Heute*, 4 (6): 18-24.
- Otterlei, S., & Øystese, O. (2016). Bruker egne penger for å redde turister. NRK Hordaland. Hentet fra: <https://www.nrk.no/hordaland/na-kan-rode-kors-mannskapene-fa-betalt-for-redningsaksjonene-1.13130978>. Lest: 02.04.2017
- Palmer, C. (2004). Death, danger, and the selling of risk in adventure sport. I B. Wheaton (red) 55-59, *Understanding lifestyle sports*. New York: Pantheon.
- Pan, B., & Turner, G.,B. (2006). Tourist Information Search and Acquisition: An Extended Framework. Hentet fra: https://www.researchgate.net/publication/255729032_Tourist_Information_Search_and_Acquisition_An_Extended_Framework. Lest 13.02.2017. s. 3-4.
- Pennington-Gray, L. & Schroeder, A. (2013). *International tourist's perceptions of safety & security: the role of social media*. Hentet fra: https://www.researchgate.net/publication/263009819_International_tourist%27s_perceptions_of_safety_security_The_role_of_social_media. Lest: 14.02.2017
- Postholm, M., B. (2010). *Kvalitativ metode – en innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. 2.utgave. Universitetsforlaget.
- Pyle, R., M. (1993). *The thunder tree: lessons from an urban wildland*. Boston, MA: Houghton Mifflin.
- Quintal, V. A., Lee, J. A., & Soutar, G. N. (2010). *Risk, uncertainty and the theory of planned behavior: a tourism example*. *Tourism Management*, 31(6), 797-805. doi: 10.1016/j.tourman.2009.08.006
- Reisinger, Y., & Mavondo, F. (2005). Travel anxiety and intentions to travel internationally: implications of travel risk perception. *Journal of Travel Research*, 43(3), 212-225. doi: 10.1177/0047287504272017.
- Renn, O. (2008). *Risk Governance: Coping with Uncertainty in a Complex World*. London og New York: Earthscan. 93-149. Hentet fra: https://books.google.no/books?hl=no&lr=&id=K3_P8YBcZtcC&oi=fnd&pg=PR11&dq=Risk+Governance:+Coping+with+Uncertainty+in+a+Complex+World.&ots=9a8SO9b50P&sig=vnV86Sv7tfAaXwjHDStuEYjyL0w&redir_esc=y - v=onepage&q=The Social Amplification of Risk&. Lest 31.01.2017
- Ritzer, G., & Liska, A. (1997). McDisneyization and Post-Tourism. I Rojek, C., & Urry, J., *Touring Cultures: Transformations of Travel and Theory*. London: Routledge.
- Robson, C. (2011). *Real World Research. A resoure for Social Scientist and Practitioner-Researcher* (2.utgave). Oxford: Blackwell Publishers.
- Røde Kors (2016). Et felles ansvar for å redde liv – Hendelsesrapport fra Røde Kors. Hentet fra: <https://www.rodekors.no/om-rode-kors/aktuelt/etterlyser-forpliktende-grep-for-a-mote-turiststrommen/>. Lest 15.02.2017
- Sachse, B., Reinertsen, N. & Evertsson, H. Selfiturisme på Trolltunga. NRK. Hentet fra: <https://www.nrk.no/dokumentar/xl/selfieturisme-pa-trolltunga-1.13239323>. Lest 23.01.2017
- Sharpley, R. (1999). *Tourism, Tourist and Society*. (2.utg.) Huntingdon: ELM.

- Shin, Y.-S. (2005). Safety, security and peace tourism: The case of the DMZ area. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 10(4), 411-426. doi: 10.1080/10941660500363777
- Short Jr, J., F. (1984). The social fabric of risk: towards the social transformation of risk analysis. *American Sociological Review*., 49(Dec.), 711-725. doi: 10.2307/2095526
- Sjöberg, L. (2000). *Factors in Risk Perception*. Risk Analysis, Vol. 20, No.1, ss. 1-11.
- Skår, M., & Krogh, E. (2009). Changes in children's nature-based experiences near home: from spontaneous play to adult-controlled, planned and organized activities. *Children's Geographies* 7(3): 339-354. doi: DOI: 10.1080/14733280903024506
- Skår, M. (2010). Natur i hverdagsliv. Doktorgradsavhandling ved NMBU. (s. 12-50).
- Slovic, P., Finucane, M., L., Peters, E., & MacGregor, D.,G. (2005). Affect, Risk, and Decision Making. *Health Psychology*, Vol. 24, No. 4(Suppl.), S35-S40 . Hentet fra: http://www.skidmore.edu/~hfoley/Exp.Labs/Lab%203.S06/Slovic_2005.pdf. Lest 02.02.2017
- Slovic, P. & Weber, U., E. (2002). *Perception of Risk Posed by Extreme Events*. This paper was prepared for discussion at the conference "Risk Management strategies in an Uncertain World," Palisades, New York, April 12-13, 2002. pp 3-17 Hentet fra: http://www.ldeo.columbia.edu/chrr/documents/meetings/roundtable/white_papers/slovic_wp.pdf. Lest 01.02.2017
- Soga, M., Yamaura, Y., Aikoh, T., Shoji, Y., Kubo, T., & Gaston, K., J. (2015). Reducing the extinction of experience: association between urban form and recreational use of public greenspace. *Landscape Urban Plan* 143: 69-75. doi: 10.1016/j.landurbplan.2015.06.003
- Soga, M., & Gaston, K., J. (2016). Extinction of experience: the loss of human-nature interactions. *Frontiers in Ecology and the Environment* 14(2): 94-101. doi: 10.1002/fee.1225
- Spradley, J., P. (1979). *The Ethnographic Interview*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Statistikknett Reiseliv (2016). Statistiske rapporter på regionale reiselivsnæringer. Hentet fra: <http://www.statistikknett>.
- Svartdal, F. (2012). *Kognitiv dissonans*. I Store norske leksikon. Hentet fra: https://snl.no/kognitiv_dissonans. Lest 30.01.2017
- Svartdal, F. (2015). *Cocktailparty-fenomenet*. I Store norske leksikon. Hentet fra: <https://snl.no/cocktailparty-fenomenet>. Lest 30.01.2017
- Taussig, M., T. (1998). Viscerality, faith, and skepticism: Another theory of magic. I N.Dirks (red) *In near ruins*, s. 221-256. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Tjora, A. (2012). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. 2. utgave. Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Tordsson, B. (2010) *Friluftsliv, Kultur og Samfunn*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Turner, W., R., Nakamura, T., & Dinetti, M. (2004). Global urbanization and the separation of humans from nature. *BioScience* 54: 585-90. doi:10.1641/0006-3568(2004)054[0585: GUATSO]2.0.CO;2
- Velvin, J., & Krogh, E. (2012). Naturoppfatning og turisme – implikasjoner for rural turistbasert næringsutvikling. *Artikkel i Utmark* nr.2 2012. Hentet fra: http://utmark.nina.no/portals/utmark/utmark_old/utgivelser/pub/2012-

- [2/Velvin_Krogh_Utmark_2_2012.html](#). Lest 27.02.2017.
- Vester, Heinz-Günter. (1987). Adventure as a form of leisure. *Journal of Leisure Studies* 6: 237-249. doi: [10.1080/02614368700390191](#)
- Viken, A. & Haukeland, J., V. (2014). *Miljø og turisme – et dilemma*. I J. Jacobsen & A. Viken (red.), *Turisme – Fenomen og næring* (s. 232-251).
- Vold, T. (2015). Venner på tur. Naturguiding som relasjonell kunnskap. Doktorgradsavhandling – Norges idrettshøgskole. Hentet fra: <https://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/283084>. Lest 20.03.2017
- Walle, A. H. (1997). Pursuing risk or insight : Marketing Adventures. *Annals of Tourism Research*, 24(2): 265-282. doi: 10.1016/S0160-7383(97)80001-1
- Weber, K. (2001). Outdoor adventure tourism: A Review of Research Approaches. *Annals of Tourism*, 28(2), 360-377. Hentet fra: https://www.researchgate.net/publication/223697846_Outdoor_adventure_tourism_A_Review_of_Research_Approaches. Lest 05.02.2017
- Weinstein, N. D. (1980). Unrealistic optimism about future life events. *J. Pers. Soc. Psychol.*, 39(5), 806-820. doi: 10.1037/0022-3514.39.5.806
- Whitehead, M. (1990). Meaningful Existence, Embodiment and Physical Education. *Journal of Philosophy of Education* 24(1): 3-13. doi: 10.1111/j.1467-9752.1990.tb00219.x
- World Tourism Organization (UNWTO). (2014). Global Report on Adventure Tourism. AM Reports: Volume nine. Hentet fra: <https://skift.com/wp-content/uploads/2014/11/unwto-global-report-on-adventure-tourism.pdf>. Lest 31.01.2017.
- World Tourism Organization (UNWTO). (2015). UNWTO – Turism Highlights. 2016 Edition. Hentet fra: <http://mkt.unwto.org/publication/unwto-tourism-highlights-2016-edition>. Lest 31.01.2017.
- Wornmæs, O. (1996). *Vitenskapsfilosofi*. Oslo: Gyldendal.

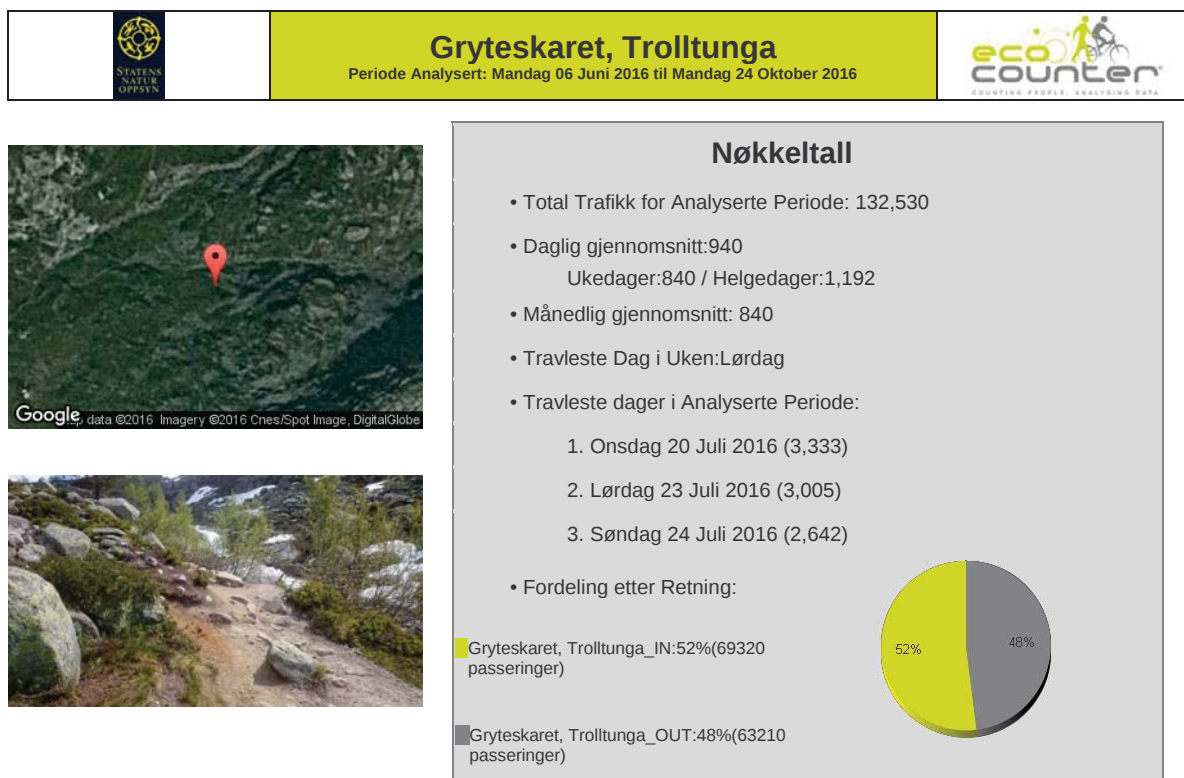
Vedlegg 1

Utviklingen fra 2014-2016 med antall aksjoner ved utvalgte turistmål (Røde Kors, 2016).

Vedlegg 2

Nøkkeltall fra analyseperiode med utplasserte lasermålere (SNO, 2016)

Vedlegg 3

Turen til Trolltunga (Eldre kartutsnitt over turen. Nå går starten på stien på venstre side av Mogelielvi). De røde punktene viser posisjonene hvor intervjuene ble gjennomført (UT.no)

Vedlegg 4

Intervjuguide med spørsmålene for intervjuene

Introduksjon:	- Presentere meg selv - Masteroppgave formål: Oppgaven dreier seg om turistenes forhold til vandring i naturen og erfaringer knyttet til trygg ferdsel.
Anonymitet:	Ditt navn vil bli anonymisert i all min data og i selve oppgaven, slik at ingen svar du gir kan spores tilbake til deg.
Båndopptakelse:	Intervjuet blir tatt opp og transkribert (Hvis samtykke). Hvis det er ønskelig kan transkripsjonen bli sendt til informant til gjennomlesning. Trenger epost.
Tid:	Intervjuet vil ta ca. 20-40 min. Du kan selv velge når og om du vil svare. Noen spørsmål før vi setter i gang med intervjuet? Hvis du ikke har tid nå, har du kanskje mulighet til å bli intervjuet over telefon eller møtes i Odda et sted hvis du er i området?
Forskningsspørsmål	Intervjuspørsmål
Innledningsspørsmål - Bakgrunn og identitet	- Hvor gammel er du? - Hvor kommer du fra og hvor bor du til vanlig? - Er det en storby eller mer landlig? - Har du vært i Norge tidligere? - Hvilken transport bruker du i din reise?

	- o Bil, buss, tog? - Hvorfor valgte du å reise til Hardanger? - Hvor lenge skal du være i Hardanger? - Hvor mange dager har du satt av til turen til Trolltunga? - Hvor overnatter du tilknyttet turen til Trolltunga? - o Telt, hotell, Airbnb - o I går og i dag - Skal du oppleve flere attraksjoner i Hardanger mens du er her? Hvis ja: Hvilke andre ting ønsker du å oppleve/se? - Hvordan fikk du vite om Trolltunga? - Hvor avgjørende er Trolltunga for valg av Norge som destinasjon for ferien? - Hva er det du ønsker å oppleve ved å gå turen til Trolltunga? - Hva gjør denne turen så spesiell? - Hvilke elementer ved turen er viktige for deg? - Har du planlagt turen til Trolltunga alene eller med noen andre?
Hvordan vurderer turistene egne forutsetninger i forhold til ferdsel i norsk natur?	- Hvilke erfaringer har du med ferdsel i naturen? - o Fra din oppvekst? - o Ditt hjemland og nåværende bosted? - o Hvilke typer turer er dette? - o Hvor ofte er du på tur i løpet en måned/år? - Hvilke erfaringer har du fra turer som kan sammenlignes med denne? - Hvordan sammenligner du disse turene med denne turen? - Hva innebærer forberedelse i forkant av en tur for din del? - Hvordan forberedte du deg til denne turen? - Hvordan har turen så langt samsvart med dine forventninger om lengde og tidsbruk? - Ville du forberedt deg annerledes i forkant av turen ut fra opplevelse av turen inn til Trolltunga nå? - Hvis JA: hvordan?
I hvilken grad opplever turistene risiko ved ferdsel i norsk natur og på hvilken måte forholder de seg til denne risikoen?	- Hvordan forholder du deg til risiko ved valg av tur? - o Hvilke risikofaktorer vurderer du? - o Vurderer du risikoen for ulike hendelser ut fra sannsynligheten? - Hvilke forhåndsregler tar du for å minimere eventuelle risikoer tilknyttet fjellturer? - Hvilke risikofaktorer tenkte du i forkant at denne turen innebar? - Hvordan opplever du turer i Norge, f.eks Trolltunga, med tanke på risiko, sammenlignet med enn andre turer du har vært på i utlandet eller fra hjemlandet ditt? - Følte du på noen tidspunkt i løpet av turen at du ikke hadde kontroll over egen sikkerhet?

	- Hva har antallet personer som går til Trolltunga å si for din oppfattelse av risiko rundt turen?
Informasjonsbruk og forståelse	- Hvordan har du fått tak i informasjonen om denne turen? - I hvor stor grad føler du informasjonen om turen er lett tilgjengelig og er den utfyllende? - o Hvis liten grad: hva kan gjøres for at viktig informasjon nås ut til turisten? ▪ Hvilke kanaler og måter bør informasjonen gis? - o Hvilken informasjon om turen synes du er viktig? - o Hvilken del av informasjonen fokuserer du mest på? - Hvordan forholder du deg til informasjonen om turen? - o På forhånd? - o Underveis? - Her er en plakat over viktig informasjon om turens lengde, utrustning og tid på året som er sikrest. Har du sett denne plakaten? Hvis ja: Hvilke informasjon tok du til deg? - I hvilken grad opplever du at ulike turismeaktører bidrar med informasjon om turene? - o Hvor savner du viktig informasjon? - Hvilken rolle føler du media har som formidler av bilder og tekst om naturattraksjoner, f.eks ved Trolltunga?
Avslutningsspørsmål Reguleringstiltak Forberede informantene på intervjuet er snart over	- Hvor attraktiv ville Trolltunga vært som feriemål for din del hvis det ble innført: - o Ferdselsforbud ulike perioder av året? - o Antallbegrensninger gjennom inngangsbillett? - o I Norge er redningsaksjoner gratis, hva tenker du om at Norge hadde innført avgift på redningsaksjoner slik som de har i Sveits? - Er det noen andre ting vi ikke har snakket om som du ønsker å ta opp på dette temaet? - Det var alt. Takk for at du satt av tid til intervjuet og god tur videre.

Vedlegg 5: Oversikt over intervjuene, jamfør sosio-demografiske variable.

Intervju-personer (IP)	Personer i følget	Intervjusted	Nasjonalitet og bosted	Alder	Bekledning	Utstyr	Erfaring med ferdsel i naturen
IP-1 Gruppeintervju	2	Trolltunga	Svensk Begge bor i Sverige	20, 20 Begge kvinner	Godt kledd	Godt utrustet	Litt turerfaring fra tidligere. Ikke vært på tilsvarende tur tidligere. Lengste turen de har gått.
IP-2	1	Skjeggedal	Tysk Bor i Tyskland. Bor nært Alpene.	Mann, 29	Godt kledd	Godt utrustet	Har mye erfaring. Går jevnlig på tur, men vanligvis ikke så lange dagsturer som turen til Trolltunga. Vært på mange turer her. Vant til å ferdes i lignende terreng som ved Trolltunga.
IP-3	1	Skjeggedal	Amerikansk Bor i Berlin	Kvinne, 26	Ok kledd	Ok utrustet	Lite turerfaring fra tidligere. Går ca. 1 fjelltur i året. Går en del turer i parker. Lengste turen hun har gått.
IP-4 Gruppeintervju	3	Trolltunga	Tysk Alle bor i Tyskland. Bor nært ved Alpene.	Mann, 25 Kvinne, 28 Mann, 29	Godt kledd	Godt utrustet	Mye turerfaring fra tidligere. Vært på lignende turer i Alpene, men i gjennomsnitt ligger turene på 4-6 timer. Bor nært Alpene.
IP-5 Gruppeintervju	4	Trolltunga	Australsk Alle bor i London (jobb)	26, 28, 28, 30 Alle menn	Dårlig kledd: Shorts, t-skjorte,	Dårlig utrustet: Bare en med fjellsko, resten med sneakers	Lite erfaring med turgåing. Lengste dagstur for alle.
IP-6 Gruppeintervju	2	Trolltunga	Fransk En bor i London, en i Paris	Kvinne, 25 Kvinne, 26	Ok kledd	Ok utrustet	Bare erfaring fra turer i barndommen med foreldrene. Lengste turen de har vært på.

IP-7	1	Trolltunga	Bangladesh Bor i Stavanger	Mann, 25	Ok kledd	Dårlig utrustet	Lite erfaring fra hjemlandet. Hadde vært på flere turer etter at han har flyttet til Norge (Kjeragbolten).
IP-8	1	Trolltunga	Nederland Amsterdam	Kvinne, 27	Ok kledd	Ok utrustet	Første gang på tur var til Kjeragbolten noen dager tidligere. Lengste turen hun har vært på.
IP-9	1	Trolltunga	Russisk Bor i Moskva	Kvinne, 39	Ok kledd	Godt utrustet	Er med på en guidet tur (Russisk firma med turer i Norge). Har lite erfaring selv. Lengste turen hun har gått.
IP-10 Gruppeintervju	3	Trolltunga	Norsk Oslo	Kvinne, 19 Kvinne, 20 Mann, 55	Ok kledd	Ok utrustet	Lite erfaring. Går 1-2 fjellturer i året.
IP-11 Gruppeintervju	2	Trolltunga	Fransk Paris	Kvinne, 25 Kvinne, 24	Ok kledd	Dårlig utrustet	Lite erfaring. Lengste fjelltur de har gått. Går 1-2 fjellturer i året, men mye kortere distanser.
IP-12 Gruppeintervju	2	Skjeggedal	Bulgaria Bor der også	Mann, 22 Kvinne, 22	Ok kledd	Ok utrustet	Bare mannen har vært på noen lignende turer før. Lengste turen for begge.
IP-13	1	Skjeggedal	Sør-Korea Bor der også	Mann, 34	Ok kledd	Godt utrustet	Svært liten erfaring. Ingen lignende turerfaring. Lengste turen han har gått.
IP-14	1	Skjeggedal	Ukraina Bor der også	Mann, 29	Ok kledd	Ok utrustet	Liten erfaring. Lengste turen han har gått.
IP-15	3	Skjeggedal	Sveits, Frankrike, Sør-Korea	Dame 29, Dame 33, Mann 28	Ok kledd	Ok utrustet	Lite erfaring, bare på tur i ferien. Mann 28 har aldri vært på fjelltur tidligere.

*Dårlig utrustet = f. eks liten dagstursekk, ikke tatt med skift eller varme klær.

*Dårlig kledd og skodd = f.eks Lite egnet turtøy som jeans, sandaler, sneakers, shorts og t-shirt i dårlig vær, osv.

*Lite erfaring = Noen turer i oppveksten, praktiserer ikke friluftsliv jevnlig i hverdagen, går en-to fjellturer i året.

Vedlegg 6

Informasjonsplakat for turen til Trolltunga. Hentet fra:

<https://www.visitnorway.no/reisemal/vestlandet/region-hardangerfjord/listings-hardanger-fjord/trolltunga/22397/>.

Norges miljø- og biovitenskapelig universitet
Noregs miljø- og biovitenskapelige universitet
Norwegian University of Life Sciences

Postboks 5003
NO-1432 Ås
Norway